کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٥٤ ■ چوارشەممە ١٥ی خەرمانانی ١٤٠٢ _ ٦ی سێپتامبری ٢٠٢٣

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

دێموکراسی و پرسی دیاریکردنی مافی چارەنووس

د. سادق شەرەفکەندی، وتوویژ لەگەڵ مانگانە «راه آزادی»

دێموکراسی بەبێ سەرنجدان بە مافی کەمایەتییەکان و گەلان شتێکی بێ نێوەڕۆکە. دەبێ ئەو ڕاستییە قەبووڵ بکەین کە خەڵکی ئێران هەر لە فارسەکان پێک نەهاتووە تا لە کردوەدا و لەژێر ناوی ئێرانیبووندا، حاشا لە بوونی گەلانی دیکەی ئێران بکرێ. منی کورد ناچار کراوم بە جێگای زمانی زگماکی خۆم، سەرەتا بە زمانی فارسی بنووسم و بە کردەوە هەموو هۆوییەتی کوردبوونی خۆم وەلا نێم.

بە بڕوای من ئەو هێزانەی کە دەیانەوێ پێکەوە هاوکاری بکەن دەبێ لانیکەم لەسەر مەسەلە سەرەکییەکان ڕێک کەون، دەنا چۆن دەتوانن هاوکاریی یەکتری بکەن؟ ئێستا هەموو هێزە سیاسییەکانی ئێران باسی مەسەلەی دێموکراسی دەکەن، بەڵام بۆ ئێمە نێوەڕۆکی ئەم دێموکراسییە گرینگە. ئێمە ناچینە بەرەیەکەوە کە ئەندامانی دژی مەسەلەی خودموختاری بن. چونکە بەهەرحاڵ کێشە و ناکۆکی لەسەر ئەم مەسەلە گرینگە لە داهاتوودا بە دوور نازانرێ. دیارە ئێمە وتوویژ و ئاڵوگۆڕی بیروبۆچوون، لەگەڵ ئەو هێزانە ڕەد ناکەینەوە و سەرەڕای موخالیفەتی ئوسوولی، ئامادەین لەگەڵ ئەوان لەسەر مەسەلەی جۆراوجۆر دانیشتنمان هەبێ، چونکە لە پەنا ئەو باسانە دایە کە دەتوانین وردە وردە یەکتر باشتر بناسین و لەوانەیە ئەوە هەڵوێستمان لە یەک نزیک کاتەوە.

کۆڵ نادەین و ناوەستین

شۆڕشی ژینا هەتا گەیشتن بە ئامانجەکانی درێژەی هەیە

◆ بانگەوازی

حیزب و لایەنە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ مانگرتنی گشتیی ٢٥ی خەرمانان

کۆمەڵانی تێکۆشەری خەڵکی کوردستان!
خەباتکارانی سیاسی و مەدەنی!

٢٥ی خەرمانانی ١٤٠١، ژینا ئەمینی کچە کوردی لاوی سەقزی لە شاری تاران و لە ئاکامی پەلاماری هێزە دەستوەشێن و سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمدا گیانی بەخت کرد. ناوی (ژینا) وەک لە سەر گڵکۆکەی نووسرا، بوو بە «ڕەمز»ی ڕاپەڕینێکی جەماوەریی بەرین کە لە کوردستانەوە بە درووشمی «ژن، ژیان، ئازادی» دەستی پێ کرد و زۆری نەخایاند سەرتاسەری شار و ناوچەکانی ئێران و دەرەوەی وڵاتیشی گرتەوە و لە درێژەی خۆیدا بە «شۆڕشی ژینا» و «شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی» ناوی دەرکرد.

شۆڕشی ژینا جەماوەریترین و درێژترین سەرهەڵدان و نارەزایەتییە کە توانیویەتی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی بخاتە ژێر پرسیار و هەنگاو بۆ لە گۆڕنانی ئەم ڕێژیمە سەرکوتکەرە بنێ. لە ماوەی یەکساڵی ڕابردوودا و لە ڕەوتی ئەم شۆڕشەدا بزووتنەوەی ئازادیخوازانەی خەڵکی ئێران بەگشتی و خەڵکی کوردستان بەتایبەتی دژبە ڕێژیمی زاڵ بە سەر ئێراندا، قۆناغی نوێ و جەماوەریی ئەزموون کردووە و هەنگاوی لێبڕاوانەی ناوە کە ڕاوەستان و گەڕانەوەی بۆ نییە. دەوری بەرچاوی ژنان لە پێشەنگایەتیی ئەو شۆڕشەدا کۆمەڵگەی ئێمەی لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە یەک هەنگاوی گەورە بەرەو پێش بردووە و ئاسۆی سەرکەوتنی ڕوونتر کردووە و لاوان لەوپەڕی گیانبازیدا بۆ ژیانێکی ئازاد و ئارەزوومەند فیداکاریی کەموێنە دەکەن.

لە ساڵوەگەڕێ دەستپێکی شۆڕشی ژینادا جێی خۆیەتی بە نیشانەی بەرزڕاگرتنی یاد و بیرەوەریی شەهیدانی ئەم شۆڕشە نوێیە و ڕێزلێنان لە قوربانیان و زیندانییان سیاسی و زیندووڕاگرتنی بزووتنەوەی سیاسی، بە شکۆوە بەرەوپیلی ئەم یادە مەزنە سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە بچین. لەم پێوەندییەدا دوای چەند جار دیدار و ڕاوێژی سیاسی، ڕۆژی چوارشەممە، ١٥ی خەرمانانی ١٤٠٢ی هەتاوی، حیزبە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بریتی لە:

- **حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران**
- **کۆمەڵە (ڕێکخراوی کوردستانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران)**
- **پارتی ژیانی ئازادی کوردستان (پژاک)**
- **سازمانی خەباتی کوردستانی ئێران**
- **پارتی ئازادیی کوردستان (پاک)**
- **کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان**

لەسەر ئەم خاڵانەی خوارەوە ڕێکەوتن؛

١- پشتیوانی لە داخوازیی تێکۆشەرانی کۆمەڵگەی مەدەنی و ڕێکخراوە سەربەخۆکان بۆ ڕێزگرتن و بەشداریی چالاکانە لە ساڵڕۆژی شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی.

٢- ڕاگەیاندنی ڕۆژی ٢٥ی خەرمانان، وەک ڕۆژی مانگرتنی گشتی لە هەموو کوردستان. لەم ڕۆژەدا هەموو دووکان و بازاڕ و ناوەندەکانی کار و ئیدارەکان دادەخرێن؛ سەر لە بەیانیی ئەو ڕۆژە (٢٥ی خەرمانان)، جەماوەری خەڵکی کوردستان سەردانی گڵکۆی ژینای جوانەمەرگ و سەرجەم شەهیدان و گیانبەختکردووانی شۆڕشی» ژن، ژیان، ئازادی» لە شار و گوندەکانی کوردستان دەکەن و چەپکەگوڵی ڕێز و خۆشەویستی لەسەر مەزارەکانیان دادەنێن و ڕێورەسمی ڕێزلێنانیان بۆ بەڕێوە دەبەن.

٣- داوا لەسەرجەم خەڵکی ئازادیخوازی ئێران (ژنان، لاوان، کرێکاران، مامۆستایان و خانەنشینان، ژینگەپارێزان و نەتەوەبندەستەکان لە سەرتاسەری ئێران دەکەین؛ پشتیوانی لە مانگرتنی خەڵکی کوردستان بکەن و بە مانگرتنی گشتی، بە هەمووانی نیشان بدەن کە شۆڕشی» ژن، ژیان، ئازادی» تا گەیشتن بە ئامانجەکانی هەروا درێژەی هەیە.

٤- داوا لە هەموو تێکۆشەرانی خەباتکار، هێز و لایەنە پێشکەوتنخوازەکان لە دەرەوەی وڵات دەکەین بە هەموو شێوەیەک پشتیوانی لە مانگرتنی گشتیی ٢٥ی خەرمانان بکەن و لەو ڕۆژەدا خۆپێشاندان و ڕێپێوانی جەماوەری بەڕێوە بەرن و سەرنجی کۆمەڵانی خەڵکی مرۆڤدۆستی جیهان بۆ پشتیوانی لە شۆڕشی ژینا ڕابکێشن.

٥- هەرکام لە حیزب و لایەنە سیاسییەکانی کوردستانی بەشدار لەم دانیشتنە، پشتیوانی و بەشداریی خۆیان لە مانگرتنی ڕۆژی «٢٥ی خەرمانان» و ڕێوڕەسمەکانی سەر گڵکۆی شەهیدان و گیانبەختکردووان ڕادەگەیەنن.

١٥ی خەرمانانی ١٤٠٢ی هەتاوی

ئیلهام ئەحمەد:
بشێوی و ئاڵۆزییەکانی ڕۆژاوا دەستی ئێرانی لەپشتە

ئیلهام ئەحمەد، ئەندامی کۆمیسیۆنی بەڕێوەبەریی پاڕلمانی سووریەی دێموکرات کە بە باسکی سیاسیی هەسەدە (هێزە دێموکراتەکان سووریە) دەناسرێ، گوتی بەڵگەمان بەدەستە هۆکاری تێکهەڵچوونەکانی پارێزگای دەیرەلزوور دەستێوەردانی میلیشیاکانی سەر بە ئێران و سووریەیە.

ئیلهام ئەحمەد دەڵێ پێویستە هەمووان بزانن پاڵنەر و هۆکارەکانی ئەم قەیرانە چین و چ هێز و لایەنێکی سیاسییان لەپشتە. ڕێژیمەکانی ئێران و سووریە بە نانەوەی ئاژاوە و بشێوی دەیانەوێ کورد و عەڕەبەکانی ناوچە بکێشنە نێو شەڕی ئێتنیکی و سەرنجی خەڵکی سووریە لە ڕاپەڕینەکانی باشووری ئەم وڵاتە بەلاڕێدا ببەن. ئەو گوتی ئێران دەیەوێ هێزەکانی ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی سووریە دەرپەڕێنێ و بەوەش دۆخی ئەمنیەتی و سەقامگیریی ناوچەکە لەبار ببات. ئەو گوتی کۆمەڵگەی جیهانی دەبێ پاراستنی ئەو ناوچەیەی لە دەستێوەردانی دەرەکی بۆ گرینگ بێ و بۆ گەڕاندنەوەی ئارامی و جێگرکردنەوەی سەقامگیری و ئاساییکردنەوەی دۆخەکە هەست بە بەرپرسایەتی بکات.

پلەی یەکەمی ئێران لە دنیا
بۆ سانسۆڕکردن و فیلترینگی ئینتێرنێت

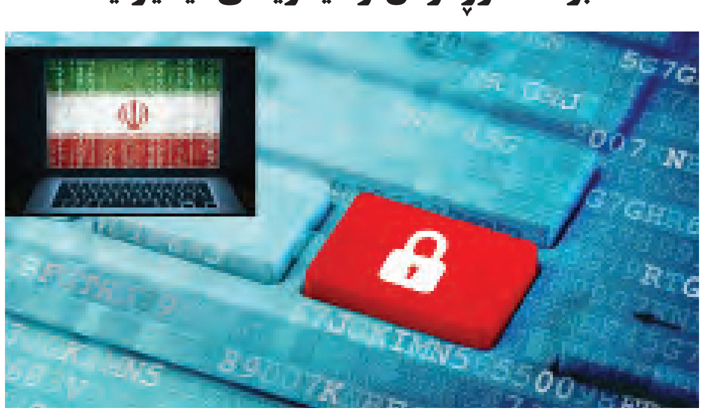

ماڵپەڕی سۆرفشارک (surfshark) کە لە بواری دەستڕاگەیشتنی ئازاد بە ئینتێرنێت چالاکە، دەڵێ یەک لە سێی هەموو سنووردارکردنەکانی ئینتێرنێت لە دنیا کۆماری ئیسلامیی ئێران دەیکات.

سۆرفشارک دەڵێ زیاتر لە سەتا ٨٠ی بەکارهێنەرانی ئینتێرنێت لە ئێران بۆ دەورلێدانەوەی فیلترینگ ناچارن ویپیئێن بەکار بێنن. بەپێی زانیارییەکانی ئەم ناوەندە کۆماری ئیسلامی لە بەرەبەری ساڵیادی ڕاپەڕینەکەی ساڵی ڕابردوودا دەیەوێ سنووردارکردنی ئینتێرنێت لەوەش زیاتر بکات، ئەوە جیا لەوەی لە پارەکەوە نەهێشتووە بەکارهێنەران دەستیان بە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی وەک تێلێگرام، ویچەت، فەیسبووک، تویتێر (X)، ئینستاگرام و واتساپ ڕابگات.

بەپێی ئەو ڕاپۆرتە ئاستی بەکارهێنانی vpn لەنێو بەکارهێنەرانی ئینتێرنێت لە ئێران ئەوەندە بەرفراوانە کە بازاڕێکی ٢٠ هەزار میلیاردتمەنیی بۆ بەرهەمهێنەرانی ویپیئێن پێکهێناوە.

مستەفا هیجری:

بۆ نەمانی کۆماری ئیسلامی و پێکهێنانی ئێرانێکی دێموکراتیک تەنیا دەبێ پشت بە هێز و توانای خۆمان ببستین

کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی بەڕێوەبەری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تازەترین دیمانەی لەگەڵ تەلەڤیزیۆنی "کوردکاناڵ"دا، تیشکی خستووەتە سەر جێگەوپێگەی حیزبی دێموکرات لە هاوکێشە نێوخۆییەکانی کوردستان، ئێران و جیهاندا. پرسی کاریگەریی یەکگرتنەوەی حیزبی دێموکرات، فازی نوێی بەربەرەکانیی حیزبی دێموکرات و خەڵکی کوردستان لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و، دوورەدیمەنی گۆڕانکارییەکان لە ئێران لە بەرەبەری ساڵیادی ژینا چەند تەوەرێکی دیکەی ئەم دیمانەیە بوون. "کوردستان‌میدیا" پوختەی ئەم وتووێژەی بۆ خوێنەرانی گواستووەتەوە.

پێگەی حیزبی دێموکرات لە ٧٨ ساڵەی تەمەنیدا

کاتێک ئێمە هەڵسەنگاندن بۆ مێژوو، چالاکی و سەرکەوتن و سەرنەکەوتنەکانی حیزبێک دەکەین، لە پێش هەموو شتێکدا پێویستە ئەو هەلومەرجەی ئەو حیزبە تێدا بووە، هەڵسەنگێنین و قەزاوەتەکەمان بەو پێیە بێت. لە پێوەندی لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا، ڕاستە حیزبەکەمان ئەم ڕۆژانە ٧٨ مین ساڵڤەگەڕی دامەزرانی جێژن گرتووە، بەڵام لەو ٧٨ ساڵە زیاتر لە ٧٠ ساڵی ڕێبەرایەتییەکەی بەهۆی زەبروزەنگی ڕێژیم و بەبیانوی ئەوەی حیزبی دێموکرات حیزبێکی نایاساییە، ڕێبەرایەتییەکەی لە دەرەوەی وڵات بووە. لە نێوخۆش خەڵکەکەی لەگەڵ توندترین زەبروزەنگ و داپڵۆسین و زیندان و ئێعدام و ئەشکەنجە ڕووبەڕوو بوونەتەوە. لەو هەلومەرجەدا بەشێکی زۆر لە ئەندامانی حیزب لە زیندانەکاندا ئێعدام کراون، ئەموال و دارییان دەستی بەسەردا گیراوە، ناچاربوون کۆچ بکەن بۆ هەندەران، ئەوە باردۆخێک بووە کە ئەو حیزبە تێیدا بووە. بەڵام لەگەڵ هەمووی ئەوانەدا ئەمن پێم‌وایە بەپێی ئەو ڕابردووە تاڵە، حیزبی دێموکرات حیزبێکی سەرکەوتووە، بەو حاڵەشەوە لە هەلومەرجی ئێستادا یەکەم حیزبی بەهێز و بەتوانایە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و قسەی یەکەم دەکا. حیزبێکە کە توانا و هێز و گڕووتینی خۆی لە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان وەردەگرێ. لە هەموو ئەو ماوەیەدا حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لەسەر ڕێبازی ڕاستەقینەی خۆی و ویست و داخوازی خەڵکەکەیەتی لەپێناو وەدەست‌هێنانی مافی نەتەوایەتیی کورد لە ئێران تێکۆشاوە و خەباتی کردووە. هیچ کات لەو ماوە دووردرێژەدا، لەو ڕێبازە ئەسڵییەی لای نەداوە. بێگومان ئەوەش یەکێک لەو هۆکارانەیە کە خەڵک پشتیوانییان لە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کردووە.

حیزبی دێموکرات لەگەڵ هەموو ئەو نسکۆیانە وەکوو دابڕانەکان و تێرۆرەکان توانیویەتی سەربەرز هەستێتەوە و خەبات و تێکۆشانی خۆی درێژە بدا. ئەوە دەتوانم بڵێم هەڵسەنگاندنێکی کورتە بۆ ڕابردووی حیزبی دێموکرات کە جێگای شانازییە بۆ هەموومان و لە پێش هەمواندا خەڵکی تێکۆشەر و فیداکاری ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لەپێش ئەوانیشدا بنەماڵەی شەهیدەکانمان کە لەسەر ئەو ڕێبازە شەهیدیان داوە و ئەو سەرکەوتنە بۆ ئەوان دەگەڕێتەوە. جارێکی دیکە ڕێز و سڵاوم هەیە بۆ هەموو ئەوانە و بۆ من جێگای خۆشحاڵییە لە حیزبێکدا پێشمەرگایەتیی دەکەم کە خەڵکێکی وشیار و وریای هەیە کە بۆ مافی نەتەوەیی خۆیان تێ‌دەکۆشن.

پێگەی حیزب لە هاوکێشە سیاسییە نێوخۆیی، ناوچەیی و جیهانییەکاندا

دوای ئەوەی ساڵی ڕابردوو حیزبی دێموکرات ڕیزەکانی خۆی یەکخستەوە، لەڕاستیدا حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران زیاتر لە ڕابردوو بوو بوو بە جێگای هیوا و ئومێدی خەڵکی کورد لە کوردستانی ئێران و بەوە جێگە و پێگەی حیزبی دێموکرات لەڕاستیدا زۆر بەرزتر بۆوە. توانی ورەبەخش بێ بۆ ئەوەی خەڵکەکە خەباتەکەیان بەتوانای زیاترەوە ببەنە پێشێ. ئێمە بەو یەکگرتنەوەیە پەیامێکی سیاسیمان دا بە خەڵکی خۆمان کە سەردەمی دابڕانەکان، دژایەتی لەگەڵ یەکترکردن، یەکترشکاندن و ئەوانە بەسەر چووە و، بەپێی سەردەم ئێمە پێویستیمان بەوە هەیە کە پاڵ بەیەکەوە بدەین و پێکەوە شان بە شانی یەکتر خەبات بکەین. بەتایبەتی ئەو یەکگرتنەوەیە لە بزووتنەوەی ژینادا بەتەواوی هەم لەنێو کوردستاندا هەم لە سەرانسەری ئێراندا ڕەنگی داوەتەوە. ئێستا حیزبی دێموکرات هەم لەنێو کوردستانی ئێران، هەم لەنێو خەڵکی ئێران و ئۆپۆزیسیۆنی دژبەری کۆماری ئیسلامیی ئێراندا جێگە و پێگەیەکی جیاوازتر لە ڕابردووی هەیە و هەموویان ئومێدیان بە حیزبە بەستووە. بەتایبەتی کە دەبینین سەرەڕای زەبروزەنگەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانییش کە لە سەرەتای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامیدا هێزی بەرچاویان هەبوو، لە ڕاستیدا ئەوانە هەموویان تووشی دابڕان هاتوون و دابەش بوون. بەشێکی زۆریان ڕوویان کردووەتە دەرێ و ئەوانەش کە ماونەتەوە کەمن و ئەوە نین کاریگەرییان لەسەر خەڵک هەبێ. ئەوەی کە حیزبی دێموکرات لە بەرانبەر هەمووی ئەو زەبروزنگانەدا دووبارە هەستاوەتەوە سەر پێ و لە شکستەکان ئەزموونی وەرگرتووە، ئەوە لەڕاستیدا ئاڵوگۆڕی لە پێگەی حیزبی دێموکرات لەنێو خەڵکدا و تەنانەت لەنێو کۆڕوکۆمەڵی نێودەوڵەتییشدا پێک هێناوە و هەموو لایەنەکان حیساب لەسەر سیاسەت و بەرنامەکانی دەکەن.

هەڵبەت ڕاستە حیزبی دێموکرات هەمیشە پێگەی خۆی هەبووە، بەڵام هیچ گومانی تێدا نییە کاتێک دابڕان لە حیزبی دێموکرات ڕووی دا، خەڵک نائومێد بوون. ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییش پتر ئایەی نائومێدی بۆ خوێندوون و خەڵک داغدار بوو. بەڵام کاتێک حیزب یەک دەگرێتەوە، بێگومان ئیعتبارەکەی زیاتر دەچێتە سەرێ و، زیاتر دەبێتە جێگای باوەڕ و متمانەی خەڵک کە بە دەوریدا کۆ ببنەوە.

پلان و نەخشەڕێی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ داهاتوو

بەو ڕوونکردنەوەیەی لەسەر پێگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران باسم کرد، شتێکی زۆر سروشتییە کۆماری ئیسلامیی ئێران دوژمنایەتی و توندوتیژی و زەبروزەنگەکەی بەنیسبەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان و چالاکانی حیزبی دێموکرات، سەرتر لەوان لەسەر خەڵکی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، هەر بەبۆنەی ئەوەی پشتیوانییەکی بەرین لەنێو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەکەن، زیاتر بکات. بەڵام ڕابردووش پێشانی داوە هیچکام لەو زەبروزنگانە و لەو بەرنامە هەڵانە کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بوویەتی، ئەو سیاسەتە دژەمرۆڤانە کە بەکاری هێناوە هیچکامیان نەیتوانیوە خەڵکی کورد و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و ئازادیخوازانی ئێران بێدەنگ بکات. کەوابوو بۆ ئێمەش وەکوو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ئەو ڕاستەڕێی خەباتی نەتەوەیی بەمەبەستی وەدەست‌هێنانی سەرەتاییترین مافەکانی گەلەکەمان لەو سەردەمەدا کە گرتوومانەتە پێش، ئەوە دیسان ڕاستەڕێی خەباتی ئێمە دەبێ بۆ داهاتوو.

پلانمان لە پێوەندی لەگەڵ ئەو سیاسەتەدا نەگۆڕاوە و ڕۆژ بە ڕۆژیش زیاتر بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە ئەو ڕێگایەی هەڵمانبژاردووە، ڕێگایەکی دروستە. ڕێگایەکە خەڵک دەیەوێ و پشتیوانیی لێ دەکا، بۆیە ئێمەش بە هەموو ئیمکاناتێک کە هەمانبێ، کەم یان زۆر لەو ڕێگایەوە خەباتی خۆمان درێژە دەدەین. متمانەم هەیە کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران ناتوانێ خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، گەلی کورد و هەموو ئازادیخوازانی ئێران، بێدەنگ بکا و بە ئامانجەکانی خۆی بگا، بەڵکوو ئەوە خەڵکن کە بە ئامانجی خۆیان دەگەن.

هەڕەشە و هێرشەکانی کۆماری ئیسلامی و پرسی چەککردنی حیزبی دێموکرات

لەگەڵ ئەوەدا کە کۆماری ئیسلامیی ئێران هەر لە سەرەتاوە دژایەتیی حیزبی دێموکراتی کردووە، بەڵام ڕۆژ بە ڕۆژ پێگەی حیزبی دێموکرات لەنێو خەڵکدا قایمتر بووە و ڕێژیمیش بۆ تۆڵەکردنەوە زەبروزەنگەکەی زیاتر کردووە. سروشتییە ئێستاش کە ئێمە لە ساڵڤەگەڕی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران‌داین و بەرەو ساڵڤەگەڕی بزووتنەوەی ژیناش دەچین، کۆماری ئیسلامیی ئێران نیگەران بێت و ترس و لەرزی ڕێ بنیشێ؛ بۆیە هەڕەشەکانی توندتر کردووە. یەکێک لەو مەسەلانەش کە باسی دەکەن مەسەلەی چەکە. جارێ ئێمە وەکوو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، هەر لە سەرەتاوە ئاشقی چەک نەبووین و بە دڵخوازی خۆمان چەکمان هەڵنەگرتووە، بەڵکوو ئێمە لە سەرەتادا بە خەباتی مەدەنی و بە وتووێژ داوامان کردووە لەگەڵ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران، ویست و داخوازەکانی گەلی کورد بێنینە بەر باس و چارەسەریان بکەین. بەڵام یەوە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بوو لە بەرانبەر داخوازیی ئێمەدا کە داخوازییەکی مرۆڤانە و سەردەمیانە بوو، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی قەدەغە ڕاگەیاند، هێرشی کردە سەر کوردستان، تێکۆشەرانی ئێمەیان گرت و ئێعدامیان کردن و ئەو سیاسەتە هەتائێستاش بەردەوام بووە. یانی لەڕاستیدا هیچ ڕێگایەکی بۆ نەهێشتینەوە و ناچار بووین بۆ بەرگری لە خۆمان دەست بۆ چەک ببەین.

هەتا ئەو هەلومەرجە و ئەو دۆخەش لە وڵاتەکەماندا هەبێ، ئەوە مافی خۆمانە و بە هەموو ئیمکاناتێکی بەردەستمان و بە هەموو توانامان دژی ڕێژیم خەبات دەکەین. ئەگەر ئەو هەلومەرجەش کە ئێمەی ناچار کرد چەک هەڵگرین نەما، سروشتییە ئەودەم بارودۆخەکە ئاڵوگۆڕی بەسەردا دێ. یانی ئەگەر دۆخێکی وا لە ئێران و کوردستان ئێران بێتە پێشێ کە بتوانین وەکوو هەموو خەڵکی ئەو جیهانە پێشکەوتووە کە داخوازییەکانیان گوێی لێ دەگیرێ و ئەمنیەتییان پارێزراوە، ئەودەم دەکرێ باس لەوە بکرێ کە چەک لە حیزبی دێموکراتی چی لێ دێتەوە؟ ڕەنگە ئەودەم چەک کەڵکی نەمابێ. بەڵام تاوەکوو ئەم دۆخە لە ئارادا هەیە، حیزبی دێموکرات چەکی بۆ بەرگری لە خۆی پێ دەبێ و کەلکی لێ وەردەگرێ. مەسەلەیەکی دیکە کە پێم‌خۆشە ئاماژەی پێ بکەم ئەوەیە ئێمە بە ئیجازەی کۆماری ئیسلامیی ئێران چەکمان هەڵنەگرتووە تا لەسەر داخوازیی وی چەک دابنێین. کەوابوو ئەوەش وەکوو بەشێک لە سیاسەتەکانی حیزبی دێموکرات وەکوو چۆن ئێمە تێکۆشانی ڕاگەیاندمان هەیە، دیپلۆماسیمان هەیە و جۆرەها کاری ئۆرگانیزاسیۆنمان هەیە، چەکیش بەشێکە لەوان کە هەمانە و بۆ هێرشیش نییە، بەڵکوو بۆ بەرگری لەخۆمانە.

دەسکەوت و کارنامەی حیزبی دێموکرات لە یەکساڵەی یەکگرتنەوەیدا

لە پێش هەموو شتێکدا دەمەوێ بڵێم ئێمە لە لە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا دابڕان و یەکگرتنەوەی زۆرمان بووە. لە هەموو دابڕانەکانیشدا، خەڵک تووشی شۆک بوون، گەلەییان کردووە، بێزار بوون و لە یەکگرتنەوەکانیشدا خۆشحاڵ بوون. بەڵام یەکگرتنەوەی ئەمجارەمان جیاواز بوو لە هەموو ئەوانە، ڕەنگە جیاوازییەکە بەشێکی بگەڕێتەوە بۆ هەلومەرجەکە. چونکی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە دۆخێکدا بوو ڕۆژ بە ڕۆژ بەرەو لاوازیی پتر و، بەرەو پەرەگرتنی نارەزایەتیی خەڵک لە دژی دەسەڵات دەچوو. پێشبینی ئەوەش دەکرا کە ڕاپەڕینی بەرفراوان لە ئێران بەدژی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دەست پێ بکات و، ئێران بخاتە سەر مەسیری بەرەو نەمان. کە لە هەلومەرجێکی وادا حیزبی دێموکرات یەک دەگرێتەوە، گرینگییەکەی زۆر زۆر زیاتر لە یەکگرتنەوەکانی ڕابردووە، کاریگەرییەکەشی وەکوو عەرزم کردی، لە شەقام و لە بزووتنەوەی ژینادا خەڵک پێشانی دا و بە دەنگیەوە هاتن. بێجگە لەوانە، کاریگەریی لەسەر چۆنیەتیی سیمای ڕاستەقینەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە نەزەر خەڵکی ئێرانەوە هەبوو. بۆیە هەرچەند یەک ساڵ بۆ ئەم یەکگرتنەوەیە ماوەیەکی کەمە، بەتایبەتی ئێمە بەهۆی ئەو هێرشە مووشەکییەی کرایە سەرمان، بنکەکانمان هێندێک بڵاو کەوتن، لەگەڵ هەمووی ئەوانەشدا باوەڕم وایە هەنگاوێکی زۆر مێژوویی بوو و حەتمەن لە داهاتوودا کاریگەریی زۆر لەوە زیاتریشی دەبێ. ئەمن هیوادارم ئەو یەکگرتنەوەیە، ڕۆژ بە ڕۆژ ببێتە هۆی بەهێزتربوونی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و هەر بە یەکگرتنەوەکە قانع نەبین، بەڵکوو هەوڵ بدەین هەموو لایەنەکانی دیکە لە کوردستانی ئێران و ئێراندا کە بۆ ڕووخانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران خەبات دەکەن؛ هەموومان پێکەوە بتوانین ئێرانێک دوای ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دروست بکەین، ئەو ڕۆژەڕەشانەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی چیدی درێژەیان نەبێت.

گەمە دیپلۆماسییەکانی ئێران، سەرکەوتنی سیاسی یان شتی تر؟

ئەوەی ئێران لەو ماوەیەدا کردوویەتی، وەک گۆڕینەوەی هێندێک زیندانی لەگەڵ ئەمریکا کە لەلایەن ئێرانەوە بەبارمتە گیرابوون، باشکردنی پێوەندییەکانیان لەگەڵ وڵاتێکی وەکوو عەرەبستان، یان ئەوەی چەند میلیارد دۆلار پارەی ڕاگیراوی ئێران لە کۆرەی باشوور ئازاد بووە و ڕێژیم دەتوانێ کەلکی لێ وەرگرێ، ئەوانە کۆماری ئیسلامی دەیتوانی چەند ساڵ لەوە پێشیش بیانکات و دەسکەوتێکی ئەوتۆ نییە؛ بگرە نیشانەی لاوازییەتی. بەڵام ئەودەم کۆماری ئیسلامی بەپێی سیاسەتە ئیدۆلۆژیکییەکانی گوێی پێ نەدەدا و ئێستا دوای چەند ساڵ بە هێندێک مەرجی زیاترەوە قبووڵی کردووە بۆ ئەوەی ئەوانە جێبەجێ بن. ئەوجار ئەوە خۆ پارەیەک نییە بڵێی ئەمریکا پێی دابێ، بەڵکوو پارەی خۆیەتی کە دەیتوانی بە سیاسەتی دروست ساڵانێک پێش ئەو ئازادیان بکات و کەڵکیان لێ وەربگرێ. کەوابوو من ئەوە بە سەرکەوتن نابینم بەڵکوو ئاوای لێک دەدەمەوە کە ڕێژیم هیچ دەرەتانێکی بۆ نەماوەوە، بێجگە لەوەی لە بەرانبەر داخوازەکانی لایەنی دیکەدا کە لەگەڵیان تەڕەفی موعامەلەیە ئیمتیازی زیاتر بدا و پاشکەشەی زیاتر بکات بۆ ئەوەی کە بتوانێ هێندێک دەستکەوتی هەبێ.

ئەوە دۆخێکە کە کۆماری ئیسلامیی ئێران هەیەتی، بەڵام ئەگەر بگەڕێینەوە سەر تەواوەتی مەسەلەکە وەکوو مەسەلەی دیپلۆماسی، لەڕاستیدا پێوەندیی ئەمڕۆی جیهان لەسەر قازانج و بەرژەوەندییە. کاتێک دەوڵەتانی پێشکەوتوو، لەگەڵ لایەنەکانی دیکە دەکەونە وتووێژ، مامەڵە لەسەر قازانج و بەرژەوەندیی دوولایەنە دەکەن. تەبیعەتەن ئەمریکا لەگەڵ ئەوەی زلهێزە، بەڵام ئەویش بۆ قازاج و بەرژەوەندیی خۆی تێ‌دەکۆشی. بۆیە ئێمە ئەو چاوەڕوانییەمان دەبێ هەر هەبێ. ئەوە یەک شتی دیکە بۆ چەندەمین جار بە ئێمە دەڵێتەوە کە ئێمە بۆ نەمانی کۆماری ئیسلامیی ئێران و پێکهێنانی ئێرانێکی دێموکراتیک دەبێ پشت بە هێزی خۆمان ببستین. تەنیا ئێمە بۆخۆمانین کە پشت و پەنای خۆمانین. نابێ پشت بە هیچکەس ببەستین، بە هیچ لایەنێک، بە هیچ دەوڵەتێک. دەبێ پشت بە خۆمان، بە خەڵکی خۆمان ببستین و، ئەگەر لایەنی دیکەش لەبەر قازانج و بەرژەوەندیی خۆیان ویستان یارمەتیدەرمان بن، ئێمە وەکوو یارمەتیدەر چاوی لێ دەکەین. بەڵام ئەسڵ و بنەڕەتی هێزی ئێمە دەبێ بۆخۆمان بین و ئەوەش دەرسێکە کە دەبێ لە گەمە دیپلۆماسییەکانی ئێرانی وەربگرین.

خوێندنەوەی ئێران بۆ ڕەوتی ڕووداوەکانی داهاتوو بەپێی دۆخی ئێستا

پێشتریش گوتمانە ڕێژیمێک کە دەیەوێ کێشە و گرفتەکانی ئەو سەردەمە بە ئیدیۆلۆژیی ١٠٠٠ ساڵ لەوە پێش چارەسەر بکات و ئوسوولەن بۆشی گرینگ نییە، شتێکی زۆر سروشتییە کە قەیرانەکانی ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر دەبێ. سەردەمانێک بوو کۆماری ئیسلامی هاتبووە سەر کار و هێشتا خەڵک نەیدەناسی. ئەوان وادە و بەڵێنیان دەدا بە خەڵک و خەڵکیش بە کۆمەڵە هۆکارێک ڕەگەڵی کەوتبوون. بەڵام ڕۆژبەڕۆژ کە نێوەرۆکی ئەم ڕێژیمە دەرکەوت، هەمووان زانییان کە سیاسەتەکانی کۆماری ئیسلامی لە ئاستی نێوخۆیی و نێونەتەوەیی قەیرانخوڵقێنە و ئەو عەقڵییەتەی لەسەر کارە، عەقڵییەتێک نییە بتوانێ قەیرانەکان چارەسەر بکا، بگە ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتریان دەکا.

ئێستا دەبینین ئەو قەیرانانەی ئێران لە سەرەتای هاتنەسەرکاریەوە لەگەڵی ڕووبەڕوو بوو، ئێستا نەک چارەسەر نەبوون، بەڵکوو چەندین بەرابەر زیاتریش بوون و ئەوە وەکوو ڕەوتێک درێژەی هەیە. سروشتییە لە هەلومەرجی وەهادا خەڵک ئیدی تەحەمولی نامێنێ. ژیان بۆ خەڵک نەماوە، خەڵک ئازادی و کەرامەتیان لێ ئەستێندراوە. سروشتییە بۆ ئەوە خەبات دەکا کە ئەو دۆخە، بگۆڕێ. بۆیە ئەمن لەسەر ئەو باوەڕەم دەبێ چاوەڕوانین بین لە داهاتوودا کۆماری ئیسلامی قەیرانەکان زۆر لەوە زیاتر بن و هێزی یەکگرتووی خەڵکی ئێرانیش بۆ ڕووخاندنی ڕێژی، بەهێزتر بێ، پەرەگرتووتر بێ. بەربەرەکانێی نێوان دوو لایەن، دوو لایەنی دژ بە یەک ئیدی هیچ ڕێگای موسالحە و سازانی تێدا نەماوە، بەڵکوو دەبێ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لابچێ. بۆیە دەڵێم ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لابچێ، چونکە کۆماری ئیسلامیی ئێران وەکوو حکوومەت هیچی بە دەستەوە نەماوە. نە بێهداشتی هەیە، نە خوێندن وەکوو خۆی ماوە، نە ئابووری، نە ئازادی و... هیچ شتێک نەماوە. تەنیا شتێک کە هەیەتی سەرکوت و زەبروزەنگە. ئەو سەرکوت و زەبروزەنگەش نەک هەر لە ئێراندا، بەڵکوو لە مێژووی خەباتی ئازادیخوازی گەلانی جیهاندا، نەیتوانیوە بۆ هەتا هەتایە بەسەر هێزی خەڵکدا زاڵ ببێت. ئەمن ئەو داهاتوویە بۆ ئێران و بۆ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران پێشبینی دەکەم.

ئەرک و ڕۆڵی حیزبە سیاسییەکان لە هاوکێشەکانی داهاتوودا

پێویستە ئەوەندەی بکرێ ئەحزاب بتوانن لە چوارچێوەییەکی سیاسیدا، لەسەر هێندێک خاڵی هاوبەش یەک بگرن و پشتی یەک بگرن و پشتیوانی بکەن لە خەباتێک کە خەڵکی ئێران لەدژی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی درێژەی پێ دەدەن. من پێم وایە ئەگەر ئەو یەکگرتوویییە لەدژی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران پێک بێ، زۆر لەوە لاوازترە کە بتوانێ بۆ ماوەیەکی درێژتر ئەو خەڵکە سەرکوت بکات و تووشی ئەو ڕۆژە ڕەشەیان بکات کە ئێستا تێدا هەن.

پەیام بەبۆنەی ساڵیادی دەسپێکی شۆڕشی ژینا

دەمەوێ ئەوە بە خەڵکی تێکۆشەر و ئازادیخوازی کوردستان بڵێم کە بزووتنەوەی ژینا لەگەڵ ئەوەی بوو بەهۆی لەدەستدانی ژینا خۆشەویستەکانمان، شەهیدبوونی زیاتر لە سەت کەس، ئەشکەنجەدا و بێ‌حورمەتیکردن بە خەڵک کە ژمارەیەک لەوان هەتا ئێستاش لە زیندان‌دان؛ بەڵام کۆماری ئیسلامیی ئێران لە خەڵکی کورد دەترسێ و نیگەرانە. من پەیامی یەکگرتوویییم هەیە بۆ خەڵکەکەمان و لام وایە خەڵک لە ڕۆژانی ساڵوەگەڕی بزووتنەوەی ژینادا، دیسان بەگوێرەی توانا و ئیمکانیان مانگرتن و خۆپیشاندان وەرێ دەخەن و دژایەتیی خۆیان پێشان دەدەن. هیواداریشم کە ئەو خەبات و بەربەرەکانییە جارێکی دیکە لەگەڵ هەموو خەڵکی ئازادیخوازی ئێران شکڵێکی یەکگرتووتر بەخۆیەوە بگرێ. ئێمەش وەکوو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بێ‌گومان، پشتیوانی ئەو ڕاپەڕینەین، پشتیوانی ئەو بزووتنەوەیە و ئەو داخوازە ڕەوایانەین خەڵک لەسەر شەقامەکان داوای دەکەن. ئەوە حەقی ئەوانە ژیانی باشتر بە کەرامەتتر و ئەمڕۆیانەتر شایستەی خەڵکی کورد و هەموو ئازادیخوازانی ئێرانە. من سەرکەوتنی زۆر خێراتریان بۆ بە ئاوات دەخوازم.

کوردستان
ژمارە: ٨٥٤
١٥ی خەرمانانی ١٤٠٢ _ ٦ی سێپتامبری ٢٠٢٣

خالید عەزیزی:

کۆماری ئیسلامی بۆ بازدان بەسەر قەیرانە کەڵەکەبووەکانی دەیەوێ شەڕ بە حیزبی دێموکرات، عێڕاق و ئەمریکا بفرۆشێ

کاک خالید عەزیزی لە وەڵامی ئەو پرسیارەدا کە وەڵامی ئێوە بە حکوومەتی هەرێمی کوردستان و حکوومەتی ناوەندیی بەغدا لەمەڕ هەڕەشەکانی کۆماری ئیسلامی چییە، گوتی: ئێمە لە کۆبوونەوەکانی خۆمان لەگەڵ بەرپرسانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان پێمان گوتوون و هەمیشە لەسەر ئەو سیاسەتەی خۆمان پێداگریمان کردووە کە حیزبی دێموکرات دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆیی عێڕاقدا ناکا و خاکی ئەو وڵاتەی بۆ هێرش بۆ سەر کۆماری ئیسلامیی ئێران بەکار نەهێناوە. بەتایبەت لە چەند ساڵی ڕابردوودا هیچ هێزێکی پێشمەرگەی بۆ نێوخۆی کوردستانی ئێران نەناردۆتەوە، بۆیە ئیدیعاکانی کۆماری ئیسلامی لە بیانووگرتن بەولاوەتر نین. بەرپرسانی حکوومەتی عێڕاقیش قەت باسی چەکداماڵینی ئێمەیان لەگەڵ نەهێناوینەتە گۆڕێ و ئەمن لەسەر ئەو باوەڕەم ئەوەی ئێران لەسەری دەڕوا بۆ ترسی خۆیان لە ٢٥ی خەرمانان، ساڵیادی کوشتنی ژینا ئەمینی و ئامادەیی کوردستان بۆ شەپۆلێکی نوێی نارەزایەتی و کاردانەوەکان دەگەڕێتەوە. بۆیە ڕێژیم دەیەوێ لەو ڕێگەیەوە بیروڕای گشتیی خەڵکی ئێران بەلاڕێدا ببا و بانگەشە بۆ ئەوە دەکا کە لە ناوچە سنوورییەکانی نێوان ئێران و هەرێمی کوردستان نائەمنی و بۆشایی ئەمنیەتی هەیە و دەیەوێ دۆخی میلیتاری و شەڕی تێدا جێگیر بکات.

وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە وەڵامی ئەو پرسیارەدا کە کاردانەوەی بەرپرسانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەو ئۆلتیماتۆمەی کۆماری ئیسلامی چییە و ئاخۆ بابەتی گواستنەوەتان بۆ کەمپ و شوێنی نوێ لە ڕۆژئاوای هەرێم چیی لێ دێ، گوتی: ئێمە لەو ماوەیەدا بەبەردەوامی لەگەڵ بەرپرسانی حکوومەتی هەرێم لە پێوەندیدا بووین و بابەتی چەکداماڵینی حیزبی دێموکرات وەک ئەوەی کۆماری ئیسلامی باسی دەکا بە هیچ جۆرێک لە ئارادا نییە. لەبەر ئەوەی کاربەدەستانی عێڕاق دەزانن لەو وڵاتەدا هەموو ڕێکخراو و حیزبە سیاسییەکان دەبێ ئەمنیەتیان هەبێ و، دەشزانن ئێمە هیچ هەڕەشە و مەترسییەک بۆ سەر دەسەڵات و ئەمنیەتی ئەو وڵاتە نین و خاکی عێڕاقمان بەدژی ئێران بەکار نەهێناوە. بنکەکانی ئێمە وەک شوێنی نیشتەجێبوونی پەنابەران و ئەندامانی حیزب و بنەماڵەکانیان لەم وڵاتە هەم بەرپرسانی عێڕاق و هەم ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەزانن کە سڤیل و مەدەنین و بۆ هیچ ئامانجێکی سەربازی بەکار نەهاتوون. لە دوا هێرشە مووشەکییەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر ئەو بنکانە ژن و منداڵ کوژران و قوتابخانە کرایە ئامانج و لێی درا. بۆیە ئەگەر کۆماری ئیسلامی بیەوێ لەسەر ئەو سیاسەتەی بەردەوام بێت، بنکەکانی ئێمە لەهەر کوێیەکی کوردستانی عێڕاق و تەنانەت ١٠٠ کیلۆمیتر دوورتر لە شوێنی ئێستاش بێت، دیسان وەک بیانوو دەیهێنێتەوە و ئەو باسانە دەورووژێنێتەوە.

کاک خالید لە وەڵامی پرسیاری کاردانەوەی حیزب بە هەڕەشەکانی کۆماری ئیسلامی گوتی: لەو دۆخەدا دەبینین کە بەداخەوە ئاسمانی وڵاتی عێڕاق بەرگرییەکی نییە و هەموو خاکی ئەو وڵاتە بۆتە بەشێک لە پیلانگێڕی و بەرنامە شەڕەنگێزی و قەیرانخوڵقێنییەکانی کۆماری ئیسلامی و ڕێژیم بەئاشکرا دەستێوەردانی تێدا دەکا. بینیشمان کە لە دوا هێرشەکانی ڕێژیم بۆ سەر کەمپی پەنابەرانی سیاسیی کوردی ئێران لە خاکی عێڕاقدا ژمارەیەکی زۆر لەوان کوژران و بریندار بوون کە بەشێکیان ژن و منداڵ بوون و نەمانتوانی هیچ بەرگرییەک لە خۆمان بکەین. ئێمە دەبینین کە بزووتنەوەیەکی بەرین و گشتگیری سیاسی-مەدەنیی بەهێز لە نێوخۆی کوردستانی ئێران ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی خستووەتە تەنگانەوە و ڕێژیم بەدوای تۆڵە لە خەڵکی کوردستاندا دەگەڕێ. بۆیە لە ڕۆژانی ساڵیادی شۆڕشی ژینادا دەیەوێ بیکاتەوە بە بیانوویەک بۆ بەردەوامیی شەڕەنگێزییەکانی. بۆیە کاربەدەستان حکوومەتی عێڕاق، نەتەوە یەکگرتووەکان، حیزب و لایەنە سیاسییەکان و ڕێکخراوە جۆراوجۆرە بیانی و خۆوڵاتییەکان لە عێڕاق بەرپرسایەتیی ئەوەیان دەکەوێتە ئەستۆ کە داکۆکی لە پەنابەران و حیزبە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران بکەن کە خاکی وڵاتەکەیاندا تەنیا چالاکیی سیاسییان هەیە. ئێمە هەمیشە گوتومانە کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پێویست ناکات پێشمەرگەکانی بۆ چالاکیی سیاسی و پێشمەرگانە بۆ نێوخۆی کوردستانی ئێران بنێرێتەوە، چونکی هەمووان دەبینین کە بزووتنەوەی نارەزایەتیی بەرین لە کوردستان لە ئارادایە و یەکیەتی و هاودڵی خەڵکی کوردستان و ناوچەکانی دیکەی ئێران کۆماری ئیسلامییان بەرەوڕووی گەورەترین قەیران کردووەتەوە. بۆیە پێویست ناکات ئێمە ئەو ڕێگەیە بگرینە بەر، بەڵام سیاسەتی کۆماری ئیسلامی بۆ دەربازبوون لە قەیرانە سیاسییە نێوخۆییەکانی هەر شەڕفرۆشتنە و دەیەوێ ئێمە، ئەمریکا و عێڕاق تووشی شەڕێکی داسەپاو بکات.

وتەبێژی حیزبی دێموکرات لە وەڵامی ئەو پرسیارەدا کە ئاخۆ نیگەران نین چارەنووسی موجاهیدینی خەلق بە سەر ئێوەش بێت؟ گوتی: شتی وا لەگۆڕێدا نییە. یەکەم پێوەندیی نێوان حیزبەکانی کوردستانی ئێران لەگەڵ هەرێمی کوردستان و خەڵک و گەلی کورد لە ڕۆژهەڵات و باشووری کوردستان یەکجار باش و لەمێژینەیە. هەروەها حیزب و ڕێکخراوە غەیرەکوردەکان لە بەغداش بەو ناسینەی لە مێژووی بزووتنەوەی سیاسیی کورد لە ئێران و حیزبی دێموکرات هەیانە، دەزانن حیزبی ئێمە نەک لە شەڕەنگێزی و قەیرانخوڵقێنی ناگەڕێ، بەڵکوو هەموو کاتێک خوازیاری چارەسەری پرسی کورد لە ئێران لە ڕێگەی ناتوندوتیژی و ئاشتیانەوە بووە؛ تەنانەت تا ئەوجێیەی د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، ڕێبەری حیزبی دێموکرات لەسەر مێزی وتووێژ لەگەڵ دیپلۆماتتێرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی و لە کۆبوونەوە بۆ دۆزینەوەی چارەسەری ئاشتیانەی پرسی کورد لە ڤییەن تێرۆر کرا.

کاک خالید عەزیزی لە وتووێژ لەگەڵ "ایران انترناشناڵ"دا ئەو ئاکامگیرییەی لە باسەکەی کرد: ئێمە ڕێز لە پێوەندییە سیاسی، ئابووری و دیپلۆماسییەکانی هەرێم و بەغدا لەگەڵ تاران دەگرین و ئەوە بە مافی سروشتیی ئەوان دەزانین؛ بەڵام ئەوە ئێمە نین بەشێک لە قەیرانەکە بین، بەڵکوو ئەوە کۆماری ئیسلامییە کە بۆ چەواشەکردنی بیروڕای گشتی و بازدان بە سەر قەیرانە نێوخۆییەکانی ئێران بەدوای خوڵقاندنی قەیرانی دیکەیە و بۆ ئەو مەبەستە ئێمەی کردووەتە بیانوو. بۆیە لەگەڵ بەرپرسانی هەرێم و بەغدا هەموو هەوڵمان ئەوەیە ڕێگەچارەیەک ببینینەوە کە بیانوو لە کۆماری ئیسلامی ببڕین.

وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە لێدوانێکیتردا بۆ "ڕادیۆ فەردا" وێڕای ڕوونکردنەوە و پێداگریی لەسەر سیاسەت و بۆچوونەکانی حیزبی دێموکرات ڕایگەیاند ئەوە کە ئێران لە کاربەدەستانی عێڕاقی داوا بکات لە خاکی ئەم وڵاتەوە هێرش و پەلاماری نەکرێتە سەر، دەتوانێ یاسایی بێت و ئێمەش لەمێژ ساڵە لە خاکی هەرێمی کوردستانەوە هیچ هەڕەشەیەکمان بۆ سەر ڕێژیم دروست نەکردووە و پێبەندی بەڵێن و دەروەستییەکانی خۆمان بە هەرێمی کوردستان و وڵاتی عێڕاق بووین. بەڵام ئەوە کە ئێران داوا دەکات ئێمە لە خاکی عێڕاقدا چەک بکرێین نە ڕێگەپێدراوە و نە یاسایی و هیچ پرەنسیپێکی پێوەندیی نێوان وڵاتان و یاسای نێونەتەوەیی ئیزن بەوە نادا. چونکی ئەوە پێوندیی ڕاستەوخۆی بە عێڕاقەوە هەیە و ئەوە داوایەی ئێران هەم دەستێوەردانە و هەم پڕکێشی و نایاسایی.

***

ئاماژە: دوای ئەوەی کەنعانی، وتەبێژی وەزارەتی دەرەوەی ئێران لە پرێسکۆنفرانسێکدا باسی قۆناغەکانی جێبەجێکردنی ڕێککەوتننامەی ئەمنیەتیی نێوان ئێران و عێڕاقی کرد و ڕایگەیاند کە دواکات بۆ جێبەجێ بوونی ئەو ڕێککەوتننامەیە کە بەشێکی چەککردنی حیزبە کوردییەکانی دژبەری کۆماری ئیسلامی و داخستنی بنکە و بارەگاکانیانە؛ وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە وتووێژ لەگەڵ تەلەڤزیۆنی "ایران انترناشنال" و "رادیو فردا"دا هەڵوێست و بۆچوونەکانی حیزبی دێموکراتی شی کردەوە.

هەڕەشەیەک لە ترس و داماوییەوە

سمایل شەرەفی

چەند حەوتوو لەمەوبەر، سەلامی، فەرماندەی گشتیی سپای پاسدارانی ڕێژیم نەیتوانی ترسی سپا و ڕێژیمەکەی لە سەرهەڵدانەوەی نارەزایەتییە جەماوەریی خەڵک بشارێتەوە. ناوبرا بە ئاماژەدان بە نزیکبوونەوە لە ساڵڕۆژی شۆڕشی ژینا، داوای لە سەرجەم هێزە ئەمنیەتی و ئیتلاعاتییەکانی ڕێژیمەکەی کرد بەوردی چاودێریی جموجۆڵەکان بکەن و پێش بە هەر جۆرە فیتنەیەکی! دیکە بگرن. سەلامی لە قسەکانیدا گوتی؛ "دوژمن مەبەستیەتی لە ساڵیادی دەستپێکی ئاژاوەگێڕییەکانی ساڵی ڕابردوودا، دیسانە فیتنەیەکی نوێ بنێتەوە... ئێمە دەبێت خۆمان ئامادە بکەین، پێشوەختە ڕێبەران و ڕێکخەرانیان بدۆزینەوە و پێشیان پێ بگرین.. دەبێت هەموو درز و کەلەبەرەکان بگرین، دوژمن لە کەلێنێکی بچوکەوە دێتە ناوەوە، جاری وایە بەنداوێکی گەورە لە درزێکی بچوکەوە هەرەس دەهێنێت".

ئەم قسانە و هەڵسوکەوتی ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم لە ماوەی دوو سێ حەوتووی ڕابردوودا دەرخەری ئەو ڕاستییەیە کۆماری ئیسلامیی ئێران بەتەواوەتی هەستی بە کەلێنی بەرفراوانی نێوان خۆی لەگەڵ خەڵکدا کردووە و لە پەیامی شۆڕشی ژینا کە تێپەڕین لە تەواویەتیی ئەم نیزامەیە تێگەیشتووە. بۆیە ئەگەری سەرهەڵدانەوەی نارەزایەتییەکانی خەڵک لە سەرووبەندی ساڵوەگەڕی شۆڕشی ژینادا ترسی خستۆتە دڵی کاربەدەستانی ڕێژیم و بەهەر شێوەیەک کە بۆیان بکرێ هەوڵ دەدەن پێش بە هەرجۆرە نارەزایەتییەکی جەماوەریی خەڵک بگرن. بۆ ئەم مەبەستە هەر وەک سەلامی و بەدڵنیاییەوە لە سەرووی سەلامیشەوە فەرمان بە هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم کراوە، لەم چەند حەوتووی ڕابردوودا شەپۆلێک لە گوشارخستنەسەر خەڵک و چالاکانی مەدەنی، هەڕەشە و دەستبەسەرکردنیان دەستی پێ کردوە. بەشێک لە چالاکان بانگ کراونەتە ناوەندە ئەمنیەتییەکان و ناچار بە دانی "تەعەهود"ی بەنووسراو کراون و بەشێکی بەرچاوی دیکەشیان دەستبەسەر کردوون.

ناوەندە ئەمنیەتییەکان لەم ڕێگایەوە دەیانهەوێ پێش بە هەرجۆرە نارەزایەتیدەربڕینێکی خەڵک بگرن. بەتایبەت لە سەروبەندی ساڵڕۆژی گیانلەدەستدانی شەهید ژینا ئەمینی کە ڕۆژی ٢٥ی خەرمانانی ساڵی پار بە دەستی گەشتی بەناو ئیرشاد گیانی لێ ئەستێندرا و شۆڕشی ژینای بەدوادا هات. ئامانجی ناوەندە ئەمنیەتی و سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم لەم هەڕەشە و گوڕەشە و دەستبەسەرکردنانە، خوڵقاندنی فەزای ترس و خەفەقانە و پێیان وایە لەم ڕێگایەوە دەتوانن پێش بە نارەزایەتییەکانی خەڵک بگرن. هەوڵێک کە لە ترسێکی حاشاهەڵنەگری خۆیانەوە سەرچاوەی گرتووە. سەلامی و سپا تێرۆریست و سەرکوتکەرەکەی و ڕێژیمە لەچاوکەوتووەکەی کە لە ترسی سەرهەڵدانەوەی ڕاپەڕینی خەڵک و ڕووخان و لەنێوچوونیان پەنا دەبەنە بەر ترساندنی خەڵک، بێگومان تووشی لێدانەوەیەکی هەڵە هاتوون. ئەگەر ئەم هەوڵە نەزۆک و ژەنگاویانەی ڕێژیم لە سیاسەتی سەرکوت و ترساندنی خەڵک و وازهێنانیان لە خەبات بۆ دەستەبەرکردنی ماف و ئازادییەکانیان ئاکامی هەبا، چۆنە ئەم ڕێژیمە نەیتوانیوە پێش بە گەورەترین و درێژترین سەرهەڵدانی خەڵکی ئێران لە ڕەوتی شۆڕشی ژینادا بگرێ؟!

ئەگەر سیاسەتی سەرکوت و داپڵۆسین بۆ ئەم ڕێژیمە نەتیجەی داوە، چۆنە دوای زیاتر لە چواردەیە لە دەسەڵاتداریی سێدارە و سەرکوت، دیسان خەڵک ناوەناوە و هەرجارە و بەبیانوویەک شەقامی شارەکانی وڵات جارلەگەڵجار زیاتر دەکەنە گۆڕەپانی ڕووبەڕووبوونە لەگەڵ دیکتاتۆریەت؟! مەگەر لە چەند ساڵ پێش لە سەرهەڵدانی شۆڕشی ژینا لە خەرمانانی ١٤٠١ی هەتاوی، بە هەزاران کەس لە نارازییانی سەر شەقامەکان لە ساڵانی ٩٦ و ٩٨ دا بە دەستی هێزە سەرکوتکەرەکانی گیانیان لێنەئەستێندرا و بە هەزارانی دیکەش ڕەوانەی بەندیخانەکان نەکرا؟! خۆ ئەگەر سیاسەتی ترساندن و سەرکوت وڵامدەر بوایەوە بە قسەی فەرماندەی سپا، ناوەندە ئەمنیەتی و ئیتلاعاتییەکان توانیبایان پێش بە نارەزایەتییەکانی خەڵک بگرن، خۆ دەبوو هەر لە دوای یەکەم ساڵەکانی هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامییەوە، خەڵکی ئەم وڵاتە کۆیلایەتی و تەسلیمبوونیان قبووڵ کردبا. بە دەیان هەزار کەسیان لە زیندانەکاندا تیرباران و لەسێدارە دران، بە دەیان هەزار کەسی دیکەشیان لە ئاکامی فەرمانی جیهادی خومەینیدا بوونە قوربانی و چارەنووسیان بە نادیاریی مایەوە. ئەی چۆنە ئەم خەڵکە کۆڵ نادات و مل بە سیاسەت و بۆچوونە دژیگەلییەکانی ڕێژیم ناسپێرێ؟!

کەوابوو ئەوەی دەبێ بترسێ و لە کۆتاییدا تەسلیمی ئیرادەی خەڵک بێت، سەلامی و سەرجەم کاربەدەست و ناوەندە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێرانن کە بە ڕوونی ئەو ترسەیان پێوە دیارە. بۆیە ترسەنۆکانە هەوڵی ترساندنی هێزێک دەدەن کە زیاتر لە چوار دەیەیە خەوی لە چاو تاراندوون، هێزێک بە ناوی گەلانی مافخوازی ئێران. خەڵکانێک کە لە ڕەوتی شۆڕشی ژن، ژیان ئازادیدا سەرەڕای پیلانە جۆراوجۆرەکانی ڕێژیم بۆ ناکۆکینانەوە و دوورخستنەوەیان لە یەکتری، یەکگرتووانە تەواویەتی ئەم ڕێژیمەیان خستە ژێر پرسیار و ڕەتیان کردەوە. خەڵکی ئێران بە هەموو پێکهاتە جۆراوجۆرەکانیەوە لە شۆڕشی ژینادا – بەبێ گوێدان بە ئیدیعا درۆینەکانی ڕێژیم – بە پشتیوانیکردن لەیەکتر، قۆناغێکی دیکەیان لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ڕێژیم ئەزموون کرد. قۆناغێک کە ئامیانەکەی یەکگرتوویی و هاوپێوەندییەکی قوڵی کۆمەڵایەتی سیاسییە کە بێگومان ڕێژیم لێتۆقیوە و دەبێ زیاتر لە هەموو شتێکی دیکە لێی بترسێ.

ڕزگار ئەمین‌نژاد:

ڕەوایی حیزب بەپێی پڕەنسیبی نیشتمانیی هەڵدەسەنگێندرێ

(بەشی دووهەم و کۆتایی)

دیمانە: دیاکۆ دانا

ئاماژە: حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دوای نیزیک بە ٨ دەیە خەبات لەپێناو وەدستهێنانی مافی نەتەوایەتی و ڕزگاریی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران، بە خەباتی بێوچان و دەریایەک خوێن کە بۆ ئامانجەکانی گەلی گورد بەخشیویەتی، ئێستا هیوای هەرەسەرەکیی خەڵک و خەباتی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. بەڵام پرسی نەتەوایەتی لە ماوەی ئەو دەیان ساڵەدا تاکە تەوەری خەبات و تێکۆشانی حیزب نەبووە. حیزبی دێموکرات وەک حیزبێکی مۆدێرن و سەردەمیانە کە باوەڕی بە دێموکراسی و بایەخە جیهانداگرەکان و دەسەڵاتی گەلی و دێموکراتیک هەیە، واقیگەرایانە ئاوڕی لە هەموو پرسەکانی کۆمەڵگە داوەتەوە، پلانی بۆ دارشتوون، لە سیاسەتەکانی خۆیدا خوێندنەوەی بۆ کردوون و هەنگاوی پراکتیکی بۆ هەڵگرتوون و تاکەتەور لە داڕشتنی سیاسەتی ئەم حیزبە بەرژەوەندییەکانی خەڵکی کوردستان بووە. "کوردستان" بۆ تاوتوێکردنی زیاتری کاریگەریی حیزب دێموکرات لەسەر خەباتی نەتەوایەتیی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران، وتووێژێکی لەگەڵ "ڕزگار ئەمین‌نژاد"، نووسەر، لێکۆڵەر و کارناسی سیاسی کردووە.

لە ٧٨ ساڵ تەمەنی حیزبی دێموکرات ئەم حیزبە کەمتر لە ٥ ساڵ بەشێوەی قانوونیی لەنێو خەڵکی کوردستاندا مەجالی تێکۆشان و کاری ڕێکخستنی هەبووە، بەڵام لە بچووکترین دەرفەتەکاندا ناوی حیزب و ڕێبەرانی شەهیدی ئەم حیزبە لە شەقامەکاندا بەرز دەبنەوە. ڕازی مانەوەی ئەم حیزبە و بەتایبەت لەم ڕێگە هەڵەمووت و دژوارەدا بۆ چی دەگەڕێننەوە؟

گشت پێکهاتەیەکی سیاسی مێژووییەکی هەیە، ئەو مێژووە وێنەییەک لەو حیزبە یا لە بزووتنەوەکە چێ دەکات و وێنەکەش دەبێت بە گێڕانەوە (روایت). وابزانم یەک لەو وێنانەی کە لە مێژووی حیزبی دێموکراتدا بە جوانی ماوەتەوە، کۆماری کوردستانە. یازدە مانگ دەسەڵاتی کۆماری کوردستان لەسەر بەشێکی کەم لە خاکی کوردستان، گێڕانەوەیەکی بەرهەم هێناوە بە تامی ئازادی. ئازادی زۆر گرینگە چونکە پێوەندیی بە کەرامەتی مرۆڤەوە هەیە. ئەم گێڕانەوەیە بە ناخی ئەدەبیاتی کوردیدا ڕۆچووە، کەوتە سەر زاران و وێنەیەکی لە کوردبوون چێ کرد کە ئێستاشی لەگەڵدا بێ وەک نۆستالیژی و نۆرمێکی سیاسی سەیر دەکرێت. بۆ نموونە جاران کەسێک دەچوو بۆ پێشمەرگایەتی، دەیانگوت وەدوای کوردایەتی کەوتووە. کوردایەتی لەنێو زمانی ئاکادێمیکیشدا، هەم بە ئینگلیزی و هەم بە فارسی وەک خۆی دەکار دەکرێت و بووە بە تێرمێکی زانستی بۆ پێناسەکردنی ناسیۆنالیزمی کوردی. تەنانەت کوردبوون وەک نۆرم و بایەخ لە ژانرە ئەدەبییەکاندا بەرز نرخاوە، بۆ نموونە شێعرەکەی هێمن کە دەڵێت: "وەرە کورد بە و مەکە پەیمانشکێنی." یا لە شەقامەکانی کوردستاندا زۆرمان بەر گوێ دەکەوت کە لە وەسفی کەسێکی دەروەست و بەئەخلاقدا دەیانگووت فلانە کەس زۆر کوردە. دواتر لە ساڵانی ٤٦-٤٧ دا ڕۆمانسییەتێکی شۆڕشگێڕانەش ئاوێتەی ئەو گێڕانەوەیە دەبێت و لە ئینقیلابی ١٣٥٧دا حیزبی دێموکرات بەرهەمەکەی لێ هەڵدەگرێتەوە. ئەو پازانە بەگشتی حیزبی دێموکراتی کرد بە دیاردەیەکی ئەنتەرسەبجەکتیڤ، واتە وەک سووژەیەکی سیاسی لە زەینی کۆمەڵگەی کوردیدا هەیە و لەو پرسانەی پێوەندی بە کوردە، ڕۆڵی تێدا دەگێڕێت. بۆ نموونە لە هەڵبژاردنی نوێنەرانی خولی یەکەمی مەجلیس لە ساڵی ١٣٥٨ ناوی ئەندامانی ئەو حیزبە لە سندووقی دەنگدان دێتەدەر، بۆ وتووێژەکان لەسەر پرسی کورد ئەو حیزبە دەبێتە بەردەنگی ڕێژیم، جێگای ئەو حیزبە لە هاوپەیمانەتی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیشدا دیاریکەر بوو.

ڕەهەندێکی دیکەش هەیە کە وابزانم زۆر گرینگە بۆ ڕەواییدان بە حیزبێکی سیاسی و ئەویش پڕەنسیبی نیشتمانییە. پڕەنسیپی نیشتمانی لە گوتار و بڕیارە چارەنووسازەکانی حیزبێکی سیاسیدا دەردەکەوێت. حیزبی دێموکرات هەڵە و شکستی زۆری هەبووە و وابزانم کەس ئامادە نابێت نکۆڵییان لێ بکات، بۆ نموونە لە شەڕی نێوخویی تیوەگلاوە، چەند جار تووشی ئینشیعاب بووە و لەباری ستراتیژیی چەکدارییشەوە هەتا پشت سنوورەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان پاشەکشەی کردووە. بەڵام ئەو شتەی لە مێژوودا تیشکی دەخرێتە سەر، پڕەنسیپی نیشتمانی و گوتاری کوردستانی ئەو حیزبەیە. حیزبی دێموکرات لە هیچ قۆناغێکدا وازی لە بەرپرسیارێتیی نیشتمانی نەهێناوە و بە قازانجی حیزبەکەی، گەمەی بە پرسی کورد نەکردووە. نموونە زۆرن بۆ پیشاندانی وەها پڕەنسیپێک بەتایبەت لە دانیشتنەکانی لەگەڵ نوێنەرانی ڕێژیمدا، لە شێوەی تەعامولی لەگەڵ ئەو وڵاتانەی کوردیان بەسەردا دابەش کراوە و هەروەها لە تەعامولکردن لەگەڵ حیزبی پارچەکانی دیکەی کوردستان. لەوانەیە گێڕانەوە کارایی هەبێت لەسەر حوزووری زەینیی ئەو حیزبە لە یادەوەرییدا، بەڵام ڕەوایی و قورسایی حیزبێکی سیاسی بەپێی پڕەنسیپی نیشتیمانیی هەڵدەسەنگێردرێت.

پێتان وایە شوێندانانی حیزبی دێموکرات لەسەر بزاوت سیاسی و ناسیۆنالیستیی کورد هەر لە ڕۆژهەڵات بووە، یان پەلی بۆ بەشەکانی دیکەی کوردستانیش هاویشتووە؟

شوێندانی بیر یا کولتوورێکی سیاسی، دوو لایەنیە. نابێ ئەوەمان لەبیر بچێتەوە کە پرسی کورد دیاردەییەکی قاییم بە زاتە لەنێو کوردانی هەر چوار پارچەی کوردستاندا. سروشتییە کاتێ خەباتی بەشێک لە پارچەکانی کوردستان چالاک بێت، ژیلەمۆی خەباتی پارچەکانی دیکەی کوردستانیش دەگەشێتەوە. بۆ نموونە کۆماری کوردستان و ئەزموونی حیزبایەتی لە کۆمار وێنەیەکی کارا بوو بۆ دامەزرانی پارتی دێموکرات و هاتنە ڕۆژەڤی ئۆتۆنۆمی لە باشووری کوردستان. بە هەمان شێوەش شۆڕشی ئەیلول تا ساڵی ١٣٤٦ گیانێکی نوێی کرد بە بەری چالاکانی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. ئەم سیکلی کارتێکەرییە ئێستاشی لەگەڵدا بێت بەردەوامە و بەتایبەت لەو دوو بەشەی کوردستان کە لە زۆر قۆناغدا خەباتەکەیان وەها ئاوێتەی یەکتر بووە کە تووشی چارەنووسی هاوبەش دەبوون، بۆ نموونە هاوپشتیی ستراتیژیکی یەکیەتیی نیشتیمانی و حیزبی دێموکرات لە ساڵانی ١٩٨٠دا و هەروەها چەسپاندنی فیدراڵیزم لە دروشمی ستراتیژیی حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ساڵانی ٢٠٠٠ دا. وەک دەبینین ئەو کارتێکەرییە هەر لە نێوەرۆکی ناسیۆنالیزمی کوردیدا دەرناکەوێت بەڵکوو کارکردی سیاسی حیزبی بەشەکانی دیکەی کوردستانیش دەگرێتەوە. شێوازی هەڵسوکەوت لەگەڵ حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان وای کردووە کە پرستیژی سیاسی و پڕەنسیبی نیشتیمانیی حیزبەکانی باشووری کوردستان دیاری بکات. هەر ئەم دۆخە وا دەکات کە حیزبەکانی باشوور لە تەعامول لەگەڵ ڕێژیمی ئێراندا هەستیارتر بن. پشتکردن لە حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەمڕۆدا نەک ڕیسکێکی گەورەیە بۆ ڕەوایی حیزبی بەشەکانی دیکەی کوردستان لەنێو جەماوەر و لایەنگرانی خۆیان، بەڵکوو دەبێتە هۆکاری شکستهێنانی عاملییەتی کورد لە ڕۆژهەڵاتی ناوین.

دروشمی ستراتیژیکی حیزبی دێموکرات لە سەردەمی دامەزرانی کۆمەڵەی ژێکاف را و لە ماوەی هەشت دەیەی ڕابردوودا گۆڕانکاریی بەسەردا هاتووە. چۆن باس لە ڕەوتی ئەم ئاڵوگۆڕانە لە دروشمی ستراتیژیی حیزبدا دەکەن و بەڕوونی لە ڕوانگەی ئێوەوە چەندە واقعبینانە بووە؟

بەر لە وەڵامدانەوە بەم پرسیارە دەبێ لە خۆمان بپرسین واقعبینی چییە؟ واقعبینی لای من یانی دۆزینەوەی سێنتێزێک لەنێوان ئەو خەونانەی مومکینن و ئەگەری هاتنەدی ئەو خەونانە. بۆ نموونە ئاشتی لە جیهاندا موومکینە، بەڵام بەرژەوەندیی و ئاڕایشتی زلهێزەکان لە ئێستادا، ئیحتیمالی ئەو ئاشتییە کەم دەکاتەوە. کەوایە دیاریکردنی ستراتیژی و هەروەها تاکتیکی سیاسی حیزبەکانیش لەم مەنتقەوە سەرچاوە دەگرێت. ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان لە ساڵی ١٣٢٤ یەک لەو نموونانەیە، سەرەڕای ئەوە کە دوو خوێندنەوەی جیاواز بۆ واقعی کۆمار هەیە و بەشێک لە توێژەران باوەڕیان وایە کە دامەزراندنی کۆمار ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی کوردستانە و بەشێکی دیکەش پێیان وایە کۆماری کوردستان کۆمارێکی خودموختار بوو- وەک کۆمارەکانی یەکیەتی سۆڤیەت، بەهەرحاڵ هەر دوو حاڵەتەکە لە بەستێنێکدا هاتە دی کە لەو سەردەمەدا هەم موومکین بووە و هەم ئیحتمالەکەی زۆر بووە.

لە دوای کۆنگرەی دوویەمەوە حیزبی دێموکرات کار بۆ داڕشتنی ستراتیژییەک دەکات کە چ لەباری تیۆریک و چ لەباری پراکتیکەوە دەرفەت بۆ عاملییەتی سیاسی حیزب لەنێو گەمەی سیاسی ئێراندا بکاتەوە. بۆیە لە کۆنگرەی سێیەمدا دروشمی ستراتیژیکی حیزب دەبێت بە: «دێمۆکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان». بەدوای سەرکەوتنی ئینقلاب، دارشتنی چوارچێوەییەکی تیۆریک و گەڵاڵەیەکی حقووقی بۆ خودموختاری دەبێ بە زەروورەت، چونکە داواکە دەبێت بە داوای گشتی لە کوردستاندا. ئەو گەڵاڵەیە کە لەژێر چاوەدێریی باشترین کارناسانی یاسا لە ئاستی ئێراندا ئامادە کرابوو، لەلایەن بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیشەوە پەسند دەکرێت و لەوەش گرینگتر دەچێتە سەر مێزی وتووێژی حیزبە کوردستانییەکان و دەوڵەتی یەکەم لە دوای ئینقلابی ١٣٥٧. ئێستا ئەو وتووێژانە چ ئاکامێکی لێ کەوتەوە باسێکی دیکەیە، بەڵام مەبەستی من واقعبینیی ئەو گەڵاڵە سیاسییەیە لە کاتی خۆیدا. چونکە هەم موومکین بوو هەم ئیحتمالی جێبەجێکردنی هەبوو ئەگەر شەپۆلی خومەینیزم لە بەردەم ئازادی و دێموکراتیزەکردنی ئێران نەبوایە بە کۆسپ.

لە کۆنگرەی سێزدەیەمدا "فیدراڵیزم لە ئێرانێکی دێموکراتیک" جێگای دروشمی ستراتیژی پێشوو دەگرێتەوە. ڕێگام بدەن ڕوانگەیەکی ڕەخنەگرانە بۆ ئەم بژاردەییە بێنمە بەر باس. لەگەڵ ئەوەیدا کە ئێرانی دوای کۆماری ئیسلامی بەرەو فازێکی دێموکراتیک بچێت، هەم مومکینە و هەم ئەگەریشی هەیە، بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە زەرفییەتی ئێرانییەکان بۆ بەرەوڕووبوونەوە لە گەڵ داخوازییە دێموکراتیک و نەتەوەییەکان تا چەندە؟ ئەوەی تا ئێستا دیارە، تێگەیشتنی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی- بە کۆماریخواز و مەشرووتەخوازەوە- لەمەڕ دێموکراسی جیاوازییەکی بنەڕەتیی هەیە لەگەڵ تێگەیشتنی کورد و بەلووچ و عەرەبەکان. مۆدێلی دێمۆکراسی ئەوان سیمولاتیڤ یا بە فارسییەکەی تەقلیدییە و لای پێکهاتە نەتەوەیی و زمانییەکان کاتالیکە. بەڵام بە زمانێکی سادە عەرزتان بکەم: ئەگەر زۆر خۆشبینانە سەیریان بکەین ئەوان لەبیری دامەزراندنی سیستەمێکی دێموکراتیکن بۆ دەستەبەرکردنی مافی شاروەمەندی لەسەر بنەمای مافی مرۆڤ. بەڵام پێکهاتە نەتەوەییەکان دێموکراسی وەک دەرفەتێک دەبینن بۆ دیارییکردنی مافی چارەنووس. ئەم دوو ڕوانگەیە ناتەبان و ناکۆکییەکان زۆر لەوە جیددیترن کە بتوانێ کۆمان بکاتەوە. کەوایە ئەم دروشمی ستراتیژیکە باز بەسەر بابەتێکی بنەڕەتیدا دەدات بە ناوی دێموکراسی کە ئەگەرەکەی بۆ چارەسەرکردنی پرسی کورد زۆر لاوازە و ئەوەی لەو دروشمە ستراتیژییەدا گۆڕاوە، فۆڕمی داخوازییە نەتەوەییەکانە. حیزبی دێموکرات پێوستیی بەوە نییە ڕوانگەیەکی فۆرماڵی هەبێت بۆ دێموکراسی، لە کاتێکدا هیچ کام لە زەمینەکانی یەکسانی بۆ کورد لەئارادا نییە. ئەو دێموکراسییە تەقلیدییە کە ئێرانییەکان پێداگریی لەسەر دەکەن دەبێ لەسەر وڵاتێک تاقی بکرێتەوە کە وەک مارکس دەڵێت پێشمەرجی وەدیهاتنی ئازادی ڕاستەقینە بۆ هاوڵاتیان فەراهەم کراو بێت، کۆتایی بە ڕووکردی کۆلۆنیالیستی هێنابێت و لەوەش گرینگتر دەرفەتی یەکسانیی سیاسی و ئابووریش بۆ هەموو کەس و پێکهاتەیەک لەئارادا بێت. بەڕاستی نابێ پرسیار لە خۆمان بکەین کە لەم دۆخە قەیراناوییەی ئێران و نەبوونی گشت ئەو پێشمەرجانەی باسم کرد، دێموکراسی چی دەگۆڕێت؟ ئێرانییەکان بە گشتی و کورد بەتایبەتی پێویستیان بە پێناسەییەکە بۆ ئێرانی بوون. واتە ئێرانی دوای کۆماری ئیسلامی لە ڕوانگەی حیزبدا چ ئێرانێکە و مەرجەکانی مانەوەی کورد لەو ئێرانەدا کامانەن. دەبێ ئەم بۆچوونە ڕەخنەگرانەیە لەمەڕ دەوڵەت نەتەوەی ئێرانی فۆرموولە بکرێت و لە توێی دروشمێکدا داڕێژرێت. کۆمەڵگەی مەدەنی و سیاسی و هەروەها خەڵک بەگشتی چاوەڕوانی وەها بڕیارێکی بوێرانەن بەڵکوو حیزبە کوردستانییەکان خۆیان ساغ بکەنەوە و ئامانج و دروشمێک دیاریی بکەن کە لەگەڵ ڕوح و شعووری نەتەوەیی ئەم نەوەیەدا تەبا بێت و بە دڵنیاییەوە خەڵک بە پانەوە دەچنە پشت وەها بڕیارێک، وەک نموونەکەی خودموختاری.

ئێستا با بێنە سەر فۆرمی داخوازییە نەتەوەییەکان. خودموختاری یا ئۆتۆنۆمی تایبەتمەندییەکی "خۆ-دێتێرمێنیستیانە"ی هەبوو. دێتێرمینەیشن لە ڕوانگەی کانتەوە پێوەندی هەیە بە دیاریکردنی چارەی خۆنووسین واتە قوتاربوون لە چارەنووسی مێتافیزیکی، یا هێزێک کە لە دەرەوەی ئیرادەی تاک چارەنووس دیاریی دەکات. دواتر لە سەدەی نۆزدەیەمدا ئەم چەمکە لەلایەن فیتشەر و هایدگێر لە کۆنتێکستێکی سیاسیدا شرۆڤە دەکرێت و دەبێت بە دۆکترینی گەڕانەوە بۆ "خود" و دیاریکردنی چارەنووس لەسەر بنەما زەمینییەکانی زمان-کولتوور. کەوایە خودموختاری پرسی کوردی کرد بە پرسی نەتەوەیەک کە قایم بە زاتی خۆییەتی واتە ماهییەتێکی زاتخوازانەی هەیە. بەڵام فیدراڵیزم ماهییەتێکی ئینتەگراتیڤی هەیە واتە سیستەمێکی وەخۆگرە بۆ یەکپارچە کردن. ئەمە بەشێکی ڕەخنەکانە، یەک لە ڕەخنەکانی دیکە ئامارییە، واتە لە ڕێفراندۆمێکدا کە بۆ دیاریکردنی فۆڕمی دەسەڵات لە ئێران بەڕێوە بچێت، بژاری فیدراڵیزم تا چەند ئەگەری هەیە دەنگ بێنێتەوە؟ کاتێ بەراوردی ڕێژەیی کەڵەکەبوونی سەرمایە لە پارێزگاکان و بەربڵاویی حەشیمەت لە ئێران دەکەین، دەبینین ئەو ئەگەرە زۆر لاوازە. وەک دیارە ئەم دروشمە ڕەهەندی ئیحتیمالاتی لەبەرچاو نەگرتووە کە فاکتۆرێکی بەهێزە بۆ واقعبینی.

گەڵاڵەی فیدڕاڵیزم کەم کەم خەریکە ماوەی بەسەر دەچێت چونکە ئاراستەی زاتخوازانە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕۆژ بە ڕۆژ ڕووی لە گەشەیە. لەم سەردەمەدا دیاریکردنی ستراتیژی بە میکانیزمی دیکەوە گرێ دراوە، بۆ نموونە ڕووداوەکانی ئەم ساڵانەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست باس لە ماتریسێکی سیاسی دەکات کە زلهێزەکان دایدەڕێژن. بەداخەوە عاملییەتی حیزبە سیاسییەکان کەمتر ڕۆڵیان هەیە لە گۆڕانی دۆخەکە و ئەو شتەی کە ڕۆڵ دەگێڕێت هێزە و چۆنیەتیی گەمەکردن لەو ماتریسانەدایە کە لە دەرەوەی ئیرادەی بزووتنەوە سیاسییەکانن، بۆ نموونە ڕووداوەکانی سووریە، عێراق، لوبنان و هتد. وابزانم حیزبە کوردستانییەکان دەبێ لەبیری ستراتیژییەک بن بۆ هاوبەشکردنی شەقام، واتە بەشێکی زۆر لە عاملییەتی سیاسی بۆ شەقام بگەڕێننەوە. هەنووکە لە جیهاندا ڕۆڵی حیزب لە ڕێبەریکردنی جووڵانەوەڕا (مۆدێلی لێنین) بۆ نوێنەرایەتیکردن گۆڕاوە بۆ (مۆدێلی دێموکراتیک). حیزبی دێموکرات لە دروشمی ستراتیژیی خۆیدا پێویستە نوێنەرایەتی داواییەکی قایم بە زات بکات و بە داوای مافی دیاریکردنی چارەنووس ڕازی بێت، بەڵام فۆڕمی داخوازییە نەتەوەییەکە دابنێت بۆ ڕێفراندۆمێکی کوردستانی بەڵکوو خەڵک بڕیاری خۆی بدات. وابزانم ئەم ڕووکردە هەم دێموکراتیک ترە و هەم زەمینە بۆ عاملیەتی شەقامیش خۆش دەکات. لە بیرمان نەچێت کە ئێمە لە سەردەمێکدا دەژین کە ئاکتیڤیستەکان ئاقاری گۆڕانە کۆمەڵاییەتی و سیاسییەکان دیاریی دەکەن.

لە ٧٨ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا دەرفەتەکانی بەردەم حیزبی دێموکرات کامانەن؟ هەڕەشەکانی سەر ئەم حیزبە چین؟

هەڕەشە و دەرفەت بەشێکن لە ژین-جیهانی حیزبی سیاسی. واتە حیزب بەرهەمی دەرفەتەکانە و دەرفەتەکانیش بێ کێشە نین. کەوایە دەرفەت لە خۆیدا هەڕەشەیە و لە زۆر حاڵەتدا دەکرێ هەڕەشەکان بکەین بە دەرفەت. حیزبە کوردستانییەکان هەنووکە لە قۆناغێکی هەستیاردان و ئەم دۆخە وا دەکات کە دەرفەت و هەڕەشەکان لە جاران زیاتر

درێژە بۆ لاپەڕەی ٨

هێزی پشت دەزگای تێرۆری ئێران

و: کەماڵ حەسەنپوور

سپای تاک-جاناتان برۆدەر

نۆرمەن ڕووڵ، بەرپرسێکی هەواڵگریی نیشتیمانیی کە کاری لەسەر ئێران کردووە دەڵێ، "گوێ مەدەند فڕوفیشاڵەکانی پاسدار سەلامی. ئەو سەربازێکی توندئاژۆیە، بەڵام هاوکات کەتوارگەراشە. ئەو دەزانێ هێزە سەربازییەکەی لە بەرانبەر هێزەکانی وڵاتە یەکگرتووەکاندا هیچ نین. ئەو ستراتێژیی ناهاوشێوە ڕەچاو دەکات و هێزەکانی تا ئەو سنوورە هان دەدا کە لە هێڵی دەستپێکی جەنگ لەگەڵ ئێمە تێپەڕ نەبن."

بۆ ماوەی دەیان ساڵ سوپای پاسدارانی ئێران یەک ڕوخساری بەرەو دنیای دەرەوەدا هەبوو: ژەنراڵ قاسم سولەیمانی، داڕێژەری بڕوابەخۆ و خاوەن کاریزمای ئۆپەراسیۆنە سەربازی و هەواڵگرییەکانی تاران لە سەرانسەری خۆرهەڵاتی نێوەڕاست. کاتێک لە جانیوەری ٢٠٢٠، هێرشێکی فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی ئەمریکایی ئەوی لە بەغدا کوشت، ڕێژیمی ئێران تازیەباری لەکیس چوونی قارەمانێکی پلەبەرزی خۆی بوو. بەڵام ئێرانییەک هەبوو کە ڕەنگبێ بەوە خەمبار نەبوو: بەرپرسی سولەیمانی، ژەنراڵ حوسێن سەلامی، فەرماندەی گشتیی سوپای پاسداران لە تا کوژرانی سولەیمانی، کەسێکی خاوەن دەسەڵات بەڵام بیرۆکراتێکی ناوبزر لە دامودەزگای تەشەئەستێنی ئەمنییەتیی ئێران بوو. بەڵام لە دوای ئەوە، سەلامیی ٦٣ ساڵە بە هێزەوە هاتۆتە سەر شانۆ و بەردەوام دێتە بەر دیدی جەماوەر تا وتاری ئاگرین پێشکەش بکات و لەواندا هەڕەشە لە وڵاتە یەکگرتووەکان دەکات و بەڵێنی سڕینەوەی ئیسرائیل لەسەر نەخشەکان دەدات و، لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا سوپای پاسداران ڕۆڵی سەرەکیی بووە لە قەڵاچۆکردنی ئەو ژنانەی دژی داواکارییە دواکەوتووەکانی حیجاب و پێشێلکارییەکانی گەشتی ئیرشاد وێستاونەوە. ئەوەی ئەو سەرۆکە تێرۆریستە لە کاریزمادا کەمی دێنێ، بەزیادەوە لە هێزی ڕووتدا تێی هەڵدێنێتەوە.

داگلاس لەندەن، کارمەندێکی ٣٤ ساڵەی خاوەنئەزموونی سی ئای ئەی کە لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاستدا خزمەتی کردووە دەڵێ، "ڕەنگبێ سەلامی تاکە فرمێسکێکی لە کاتی کوژرانی سولەیمانیدا نەڕشتبێ، چونکە کاتێک سەلامی فەرماندەی سوپای پاسداران بوو، ئەوە هەمیشە سولەیمانی بوو لەلای ڕاستی ڕێبەری گەورە عەلی خامنەیی دادەنیشت. ڕەنگبێ سەلامی هەستی کردبێ دەتوانێ کەڵک لە کوژرانی سولەیمانی بۆ پڕکردنەوەی بۆشاییەکەی بە لێدوانی ورووژێنەرانە وەرگرێ."

لەو دواییانەدا سەلامی لە لێدوانەکانیدا زۆرتر باسی ناردنی هێزی زیاتر لەلایەن وڵاتە یەکگرتووەکانەوە بۆ کەنداوی فارسی کردووە کە بەڕێوەبەرایەتیی بایدن دەڵێ بۆ بەرپەرچدانەوەی دەستبەسەرداگرتنەکان و جاڕزکردنەکانی سوپای پاسدارن دژی پاپۆڕەوانیی نێودەوڵەتی لە ڕێگا ئاوییەکانی ستراتێژیکدا ڕەچاوی کردووە. تەنیا لە دوو ساڵی ڕابردوودا، هێزی دەریایی ئەمریکا ٢٠ ڕووداوی بژاردوون کە لەواندا سوپای پاسداران لە کەنداو هێرشی کردووە، دەستی بە سەر پاپۆڕی بازرگانی داگرتووە یان جاڕزی کردوون و ئێران وەک "هەڕەشەیەکی ئاشکرا بۆ سەر ئاسایشی دەریایی ناوچە و ئابووری جیهان" وەسف دەکرێ.

لە وەڵامێکی سەرکێشانەدا لە مانگی جولای، سەلامی فەرمانی مانۆڕی سەربازیی سوپای پاسدارانی لە کەنداو دا کە هێزی دەریایی و ویشکانی دەگرتنە خۆ. سەلامی لە کاتی مانۆڕەکەدا گوتی، "پێویست بە هێزی سەربازیی ئەمریکایی یان ئورووپایی لە کەنداو ناکات،" و هەڕەشەی کرد سوپای پاسداران "توانای وەڵامدانەوەی هەر کردەوەی هەڵەی ئەمریکاییەکانی هەیە، لە ناویاندا بە دەستبەسەرداگرتنی پاپۆڕان."

لەگەڵ ئەوەشدا، سەرەڕای دەرکەوتنی بە ژاوەژاوی سەلامی، چەند پسپۆڕی کاروباری ئێران لە خۆرئاوا، لەناویاندا چەند کاربەدەستی پێشووی سەربازی و هەواڵگریی وڵاتە یەکگرتووەکان کە "سپای تاک" وتووێژی لەگەڵدا کردوون، گوتیان شتێکی زیاتر لە ژیاننامەی فەرمیی ناوبراو نازانن. سی ئای ئەی کە بە شێوەی نەریتی پرۆفایلی نەیارانی بەرچاوی خۆی ئامادە دەکات، خۆی لە درکاندنی وردەکارییەکانی ژیانی تاکەکەسیی سەلامی یان بۆچوونەکانی زیاتر لە کەسایەتییە توندئاژۆیە فەرمییەکەی بوارد. هەواڵگریی ئەوتۆ دەتوانێ لە کاتێکدا بەڕێوەبەرایەتیی بایدن و تاران بەرەو گۆڕینەوەی زیندانییان و ئازادکردنی دراوی سڕکراوی ئێران و ئەگەری سنووردارکردنی بەرنامەی ناوکی ئێران، یەکلاکەرەوە بێ.

چیرۆکی ڕەچەڵەک

بەگوێرەی زانیاریی ئێرانی، ئەمریکایی و ئیسرائیلی، سەلامی لە ساڵی ١٩٦٠ لە گوندی بچووکی گوڵپایەگان لە ناوەندی ئێران و پارێزگای کەمئاوی ئیسفەهان لەدایک بووە. پاش تێپەڕکردنی قۆناغەکانی سەرەتایی و ناوەندی لەو گوندە، سەلامی لە تاقیکارییەکدا بە مەبەستی بورسیەی خوێندن لە زانکۆی زانست و تەکنەلۆژیی تاران لە ١٩٧٨ دا بەشدار بوو.

عەلی ئالفۆنە، پسپۆڕێکی پرسی ئێران لە ئەنستیتۆی وڵاتانی عەرەبی کەنداو لە واشینگتۆن دەڵێ، "گواستنەوە لە لە ١٩٦٠ لە گوندێکی بچووکی پارێزگای ئیسفەهان بۆ تاران، وەکوو گواستنەوە لە شوێنێکی گەلێک بچووکی میشیگان بۆ مانهاتانە. ئەو ئەوکارەی بەهۆی پەیوەندیی بنەماڵەیی یان دەوڵەمەندیی نەکرد، بەڵکو ئەو خوێندکارێکی ژیر بوو و گەلێک کاری بۆ کردبوو."

بەڵام خوێندنی زانکۆ لە تاران بۆ سەلامی هاوکات بوو لەگەڵ شۆڕشی جەماوەریی دژی دەسەڵاتی دیکتاتۆری لەو وڵاتە، واتە محەممەدڕەزا پەهلەوی، کە بووە هۆی ڕووخانی دەسەڵاتەکەی لە ١٩٧٩. بە گوتەی ئالفۆنە و پسپۆڕی دیکەی پرسی ئێران، هیچ بەڵگەیەک بۆ پشتڕاستکردنەوەی بوونی ڕوانگەی شۆڕشگێڕیی سەلامی و بەشداریی ناوبراو لە خۆپیشاندانەکانی خوێندکاران دژی شا لەگۆڕێدا نییە. لە ١٩٨٠دەسەڵاتدارە نوێیەکانی ئێران زانکۆکانی وڵاتیان داخست و مامۆستا سێکولارەکانیان لەسەر کار لابرد و پلانی خوێندنی ئیسلامییان بۆ خوێندکارەکان داڕشت. پاشان، لە سێپتەمبەری ئەوساڵە، عێراق ئێرانی داگیر کرد. بە داخرانی زانکۆکەی و بوونی ئێران لەژێر هێرشدا، سەلامیی تەمەن ٢٠ ساڵ، وەک زۆرێک لە لاوە کۆنەپارێزەکانی دیکە وەک کارێکی نیشتمانپەروەرانە و پراگماتیستی، چوونە نێو سوپای پاسداران کە ئەوکات تازە دامەزرابوو. بە گوتەی ئالفۆنە، سوپای پاسداران مووچەی دەدا و شوێنی حاوانە و خواردنی دابین دەکرد.

سەلامی پێشدا لە پارێزگاکانی باکووری خۆرئاوای ئێران، شوێنێک کە کوردەکان خەریکی شەڕ دژی دەسەڵاتی ناوەندیی تاران بوون، چاوی بە شەڕ کەوت. ساڵێک دواتر، تیپی ناوبراو نێردرا بۆ باشوور دژی داگیرکەرانی عێراق. لەوێ سەلامی شاهیدی شەپۆلە مرۆییەکانی سوپای پاسداران لە کاتی هێرشدا بوو کە دەبوونە هۆی کوژرانی هەزاران کەس، بەڵام لە کۆتاییدا عێراقییەکان لە خاکی ئێران وەدەر نران. ئەوە وانەی بەرگری بوو کە ئەو قەت لەبیری نەکرد و لێیان فێر بوو.

ئانی-ترەیسی ساموئێل، پسپۆڕێکی پرسی ئێران لە زانکۆی تێنێسی و نووسەری کتێبی تازە چاپکراوی "چیرۆکی ناتەواوی جەنگی ئێران-عێراق" دەڵێ، "لە نووسراوەکان و لێدوانەکانیدا، سەلامی بەردەوام جەخت لەسەر گرینگیی وانەکانی جەنگی ئێران-عێراق و شێوەی کەڵکلێوەرگرتنیان لە ئاسایشی ئەمڕۆی ئێراندا دەکاتەوە. ئەو هەمیشە باسی گرینگیی ستراتێژییە ناهاوشێوە و ئەو تاکتیکانە دەکات کە ئێزن بە ئێران دەدەن بەرەوڕووی ڕکەبەری بەهێزتر بێتەوە."

چوون بۆ دەریا

لە سێپتەمبەری ١٩٨٥، سەلامی پلەی بەرز کرایەوە و گوسترایەوە بۆ یەکەی دەریایی سوپای پاسداران، کە دەستپێشخەری ئۆپەراسیۆنی سەر زەوی و دەریایی لە ناوچە قامیشەڵانەکانی عێراق و دەوروبەری ئابادان و شاری ڕۆخیی خوڕەمشار لە ڕێگا ئاوییەکەی شەتولعەڕەب بوو.

کاتێک شەڕ بە شێوەی بێئاکام لە ١٩٨٨ کۆتایی هات، سەلامی بڕیاری دا بەرەو بە پێشەی خۆی لە نێو سوپای پاسداراندا بدا. لە کاتێکدا گەلێک لە هاوپیشەکانی لە سوپای پاسداران ڕوویان کردە کۆمپانیای بیناسازی کە هی سوپای پاسداران بوون، فەرماندەکانی سەلامی ناوبراویان ناردەوە زانکۆ تا بەڵگەنامەی زانکۆ لە ئەندازیاریی میکانیک وەرگرێ. لە ١٩٩٢، ئەو وەک فەرماندەی کۆلێژی کارمەندانی سوپای پاسداران دەستنیشان کرا و لەوێ بۆ ماوەی پێنج ساڵ خزمەتی کرد و پلانی خوێندنی شەڕی ناهاوشێوەی سوپای پاسدارانی داڕشت. ئالفۆنە دەڵێ، ئەوە لەوێ بوو کە سەلامی پەیوەندیی پتەوی لەگەڵ ئەفسەرانی سوپای پاسداران دامەزراند کە دواتر ڕێگایان بۆ هەڵکشان لەنێو سوپای پاسداراندا خۆش کرد. ئەو دەڵێ، "سەلامی بوو بە بەشێک لە ڕایەڵەی کوڕە دێرینەکانی سوپای پاسداران."

لە ١٩٩٧ سەلامی پلەی بەرز کرایەوە و ئەمجارە بوو بە جێگری فەرماندەی ئۆپەراسیۆنەکانی سوپای پاسداران، پلەیەک کە بۆ ماوەی نۆ ساڵی دواتر هەیبوو. لەو ماوەیەدا، پێکدادانی توند لە نێوان ئێلیتی سیاسی و هێندێک لە فەرماندەکانی سوپای پاسداران هاتە ئاراوە، بەڵام سەلامی سەلماندی لە ڕوانگەی سیاسییەوە خۆگونجێنە و لەو ڕکەبەرییانە تێپەڕ بوو. لە ٢٠٠٦، ئەو بوو بە فەرماندەی هێزی ئاسمانیی سوپای پاسداران کە بەرپرسی یەکەکانی مووشەکی و فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی ئێرانە.

جەختکردنەوە لەسەر ئەو بەرنامانەش وانەیەکی بەنرخی جەنگی ئێران-عێراق بوو، واتە گەشەپێدانی پیشەسازیی چەکوچۆڵی نێوخۆیی. ئالفۆنە دەڵێ لە ژێر ڕێبەریی سەلامیدا، لقی هێزی ئاسمانیی سوپای پاسداران توانی دوو فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی ئەمریکایی کە لە ئەفغانستان دەستیان کەوتبوون، ئەندازیاریی پێچەوانە بکاتەوە. ئەو کارە ڕێگای دامەزراندنی ناوەندی بەرهەمهێنانی چەکوچۆڵی بۆ سوپای پاسداران خۆش کرد. ئالفۆنە دەڵێ، "هۆیەکەی ئەوە بوو سەلامی توانی پەیوەندییەکانی بۆ دابینکردنی دراوی پێویست بۆ بەرنامەکەی بەکار بێنێ."

جەیسۆن برادسکی، پسپۆڕێکی هێزی سەربازیی ئێران لە ڕێکخراوی یەکگرتوو دژی ئێرانی ناوکی، دەڵێ لە کاتی فەرماندەیی سەلامی لە هێزی ئاسمانیی سوپای پاسداران، ئەو عەمباری مووشەکیی ئێرانی دروست کرد تا جێگرەوەی فڕۆکەی ئێف چواری ئەمریکایی بن کە لە سەردەمی شادا لە ئەمریکا کڕدرابوون. سەلامی چاودێریی چەند تاقیکاریی سەرکەوتووانەی هاژەکی مەودامامناوەند و درێژمەودای کرد کە بەشێکیان دەتوانن چەند کڵاو هەڵگرن، خۆ لە ئاشکرابوون لە ڕادار ببوێرن و دەتوانن بگەنە ئیسرائیل و بنکەکانی ئەمریکا لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست.

ئاشقی تەقەکردن

بە گوێرەی نووسراوەیەکی برادسکی لەسەر سەلامی لە ٢٠٢٠، ناوبراو گوتوویەتی، "قامکەکانی ئێمە هەمیشە لەسەر پەلەپیتکەن و هاژەکەکانمان ئامادی هاویشتنن." لە جێیەکی دیکەدا هەڕەشەی کردووە، "ئێران دەتوانێ هەر کات بیهەوێ کاریگەریی لەسەر گواستنەوەی نیوەی وزەی دنیا هەبێ." لە ٢٠٠٩، سەرکەوتنەکانی سەلامی وەک فەرماندەی هێزی ئاسمانیی سوپای پاسداران بووە هۆی بەرزبوونەوەی پلەکەی وەک جێگری فەرماندەی گشتیی سوپا کە دبێتە پلەی دووهەمی ئەو ڕێکخراوەیە.

ئەو چەند ساڵ دوتر لە کاتێکدا لە پەسندی دەستڕاگەیشتوویی ستراتێژیکیی ئێران بۆ ئەوبەری سنوورەکانی کردوونی، خۆی بە پشتیوانیکردنی سوپای پاسداران لە شیعەکانی عێراق، حوسییەکانی یەمەن هەڵنایەوە و داوای لە شیعەکانی بەحرەین کرد دژی پاشایەتی کەمینەی سوننی وڵاتەکەیان سەرهەڵدان بکەن. ئەو قیڕاندی کە سوپای پاسداران حیزبووڵڵای -میلیشیا بەکرێگیراوەکەی لە لوبنان- بە سەد هەزار هاژەک پڕ چەک کردووە کە بەرەو ئیسرائیل سیرەیان گرتووە. سەلامی لە یەکێک لە لێدوانەکانیدا دژی ئیسرائیل گوتی، "فەرماندەکانی حیزبوڵڵا تەنیا چاوەڕوانی فەرمانن، بە شێوەیەک کاتێک دەستیان بە پەلەپیتکاندا هێنا، خاڵە ڕەشە نەفرەتییەکە لەسەر نەخشەی ژیۆپۆلیتیکی دنیا بۆ هەمیشە پاک دەکرێتەوە." ئەو هەروەها گاڵتەی بە بنیامین نەتانیاهوو، سەرۆکوەزیرانی ئیسرائیل کرد و گوتی، "نەتانیاهوو دەبێ بزانێ هیچ ڕێگایەکی بێجگە لە ڕاکردن لە ناوچەکە نییە، کە وابوو پێویستە فێری مەلەکردن لە دەریای مەدیتەرانە بێ."

برادسکی دەڵێ، بەڵام سەلامی لە ٢٠١٤ لەگەڵ سەرکۆمار حەسەن ڕوحانی لەسەر دەستڕۆیشتوویی سیاسیی سوپای پاسداران تووشی کێشە بوو. کاتێک ڕوحانی دەستی بە دانوستان لەمەڕ ڕێککەوتنی ناوکی لەگەڵ وڵاتە یەکگرتووەکان و زلهێزەکانی دیکەی خۆرئاوا کرد، سەلامی بەئاشکرا دژی هەر جۆرە ڕێککەوتنێک کە ببێتە هۆی سنووردار کردنی بەرنامەی ناوکی ئێران یان ئێزن بە پشکنینی بیانی دامەزراوە ناوکییەکان بدرێ، هەڵوێستی گرت. تەنانەت دوای جێبەجێکردنی ڕێککەوتنی ناوکی لە ٢٠١٥، سەلامی ئەوەی ڕەت کردەوە و گوتی، "ئێمە گوێ نادەینە بڕیارنامان. ئەوە ئەرکی ئێمەیە دەسەڵاتی خۆمان گەشە پێ بدەین و هیچ کەسێک فەرمانمان پێ ناکات."

ڕوانگە شەڕخوازانەکانی سەلامی لە ٢٠١٨، کاتێک سەرکۆمار دۆناڵد ترامپ لە ڕێککەوتنە "خاوەن کەموکوڕییەکە" کشایەوە و تاکلایەنە گەمارۆی ئابووری خستنە سەر ئێران تا ئابووریەکەی لە پەلوپۆ بخات، بەهێزتر بوون.

هەڵکشان بەرەو سەرەوە

ساڵێک دواتر، ماوەیەکی کورت دوای دەستنیشانکرانی سوپای پاسداران وەک ڕێکخراوێکی تێرۆریست لەلایەن بەڕێوەبەرایەتیی ترامپەوە، خامنەیی سەلامی کردە فەرماندەی سوپای پاسداران. بەرزکردنەوەی پلەکەی هاوکات بوو لەگەڵ جێکردنەوەی ناوبراو لە ئەنجومەنی باڵای ئاسایشی نیشتمانی، شوێنێک کە هەڵوێستە سەرپێچیکارانەکانی سەلامی دژی وڵاتە یەکگرتووەکان زۆر زوو بەسەر ئەو یەکەیەی دیاریکەری سیاسەتی وڵاتدا زاڵ بوو.

ماوەیەکی کورت پاش دەستنیشانکرانی سەلامی وەک فەرماندەی سوپای پاسداران، ئێران دەستی بە پیتاندنەوەی ئورانیۆم تا نزیک پلەی ٪٩٠ کە بۆ بۆمبی ناوکی پێویستە، کردەوە. لە یەکەم لێدوانەکەیدا وەک سەرۆکی سوپای پاسداران، سەلامی وێ دەچوو زۆر حەزی لە بەرەوڕووبوونەوەی سوپای پاسداران لەگەڵ وڵاتە یەکگرتووەکان لە ئاستی جیهانیدا بێ. ئەو لە شوێنێک دەڵێ، "ئێمە لێهاتوویەکانمان لە ناوچەکەوە بۆ هەموو دنیا پەرە پێداوە، بە شێوەیەک کە دوژمن هیچ شوێنێکی ئەمینی نییە." بەڵام سەرەڕای خەیاڵپڵاوەکانی سەلامی بۆ سوپای پاسداران، ڕووداوی نەخوازراو و هێرش لە نێوخۆوە ئەوی سەرقاڵی پێشگرتن و کۆنترۆڵی زەرەر و زیانی زیاتر کرد.

دوای کوژرانی قام سولەیمانی، فەرماندەی سوپای قودس لە جانیوەری ٢٠٢٠، پاسەوانیی هاژەکیی سوپای پاسداران کە لە ئامادەباشیدا بوو فڕۆکەیەکی مەدەنیی ئوکراینیان لەگەڵ هاژەکی ئەمریکایی لێ تێک چوو و خستیانە خوارەوە کە بووە هۆی کوژرانی ١٧٦ مسافیر و سەرنشین. لە کاتێکدا سەربازەکانی سوپای پاسداران کە بەرپرسی خستنەخوارەوەی فڕۆکەکە بوون سزای زیندانیان لە ١٣ ساڵ بۆ سەرەوە بۆ بڕایەوە، هیچکام لە فەرماندە پلەبەرزەکان سزا نەدران.

لە هەمان ساڵدا، ئابڕووچوونی زیاتر بەدوایدا هاتن. بریکارانی موسادی ئیسرائیل، ژمارەیەک ئۆپەراسیۆنیان لە نێوخۆی ئێراندا بەڕێوەبردن، بۆمبی بەهێزیان لە بنکەیەکی هاژەکی نزیک پارچین و بنکەیەکی پیتاندنی ئورانیۆم لە نەتەنز تەقاندنەوە. هەروەها بریکارە ئیسرائیلییەکان توێژەرێکی پلەبەرزی ناوکیی ئێرانیان کوشت و سەرجەم ئارشیوی ناوکیی ئێرانیان لە عەمبارێکی ناوەندیی تارانەوە دزی.

لە کاتێکدا ڕووداوی ئەوتۆ لێهاتوویی بریکارە ئیسرائیلییەکانیان بۆ هێرش لە نێوخۆی ئێران پشتڕاست کردەوە، وێدەچی سەلامی هیچ ڕێکارێکی بۆ چارەسەریی کەمایەسییەکان تا مانگی جوونی ساڵی ڕابردوو نەگرتبێتە بەر. پاش کوژرانی سێ ئەفسەری پلەبەرزی سوپای پاسداران لە لایەن بریکارانی ئیسرائیل، ئەو سەرۆکی درێژمەودای هەواڵگریی سوپای پاسداران، حوسێن تائیب، مەلایەک کە هیچ ئەزموونێکی هەواڵگریی نەبوو، لەسەر کار لابرد. سەلامی لەجێی تائیب، ژەنراڵ محەممەد کازمی، ئەفسەرێکی خاوەن ڕابردووی هەواڵگریی دانا.

درێژە بۆ لاپەڕەی ١٠

کوردستان
ژمارە ٨٥٤
١٥ی خەرمانانی ١٤٠٢ _ ٦ی سێپتامبری ٢٠٢٣

شوناسخوازیی کورد و ئێرانی ساڵێک دوای شۆڕشی ژینا

ئەلبورز ڕووبین‌تەن

لەو ڕۆژەی شۆڕشی ژن ژیان ئازادی دەست پێ کرد، ساڵێک تێپەڕ بوو. ساڵێک پڕ لە ڕووداو و گۆڕانکاری، ساڵێک کە خەباتی ئازادیخوازیی لە ئێرانی ژێر دیکتاتوریی بۆ قۆناغی زۆر گرینگ بەرەو پێش برد. کۆمەڵگەی ئێران وێڕای ئەوەی لەو ساڵەدا لە ژێردەستیی دیکتاتۆردا هەر ڕۆژێکی پڕ بووە لە ئازار، بەڵام لە هەمان کاتدا قەت بەقەرا ڕۆژانی گەرمی ئەو هەستانەوەش هیوای نەمانی ئەو دیکتاتۆرە نەبووژابۆوە.

ئەو هەستانەوەیە لە زۆر ڕوانگەوە جێگەی هەڵوێستە لەسەر کردنە، بە جورێک ڕەمزی سەرکەوتن لە داهاتوو گرێدراوی تێگەیشتن لە هەموو خاڵە ئەرێنی و خەسارەکانی شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادییە. لێرەدا تەنیا یەکێک لەو بابەتانەی ئێمە لە شۆڕشی "ژن، ژیان، ئازادی"دا بەڕوونی دیتمان باسی دەکەین، ئەویش پرسی کورد وەک پرسێکی جیاواز هەڵگری خەسڵەت و تایبەتمەندیی خۆی.

کوردستان لە سەرەتای بوونیەوە یەکەیەکی جیاواز بووە، ئەو جیاوازییە لەسەر پێگەی جیاوازی ڕەچەڵەک، زمان، جوغرافیا و کولتووری کورد دروست بووە. تەنانەت یەکخستنی ئیدارەی سیاسی لە کات و ساتی جیاوازیش نەیتوانیوە جیاوازییەکان بسڕێتەوە. تەنانەت لەگەڵ هەموو ئەو هێرشانەی بۆ سەر کورد و کوردستان کراون، وێڕای ژێنوساید و بەتاڵانبردنی سامان و وێرانکردنی کوردستان، لەنێوبردنی کولتوور و زمان و مێژووی کورد بە مەبەستی سڕینەوەی ناسنامەی کوردی و سڕینەوەی جیاوازییەکان بەشێکی دانەبڕاوی سیاسەتی حکومەتەکانی ئێرانی بووە کە هەڵسوکەوتی داگیرکەرانەن. هەموو سیاسەت و پلانەکانی ڕێژیم لەو ماوەیەدا ئەوە بووە حاشا لە بوونی کورد وەک نەتەوە و بەو پێیەش حاشا لە مافەکانی بکەن.

لە سەردەمی شۆڕشی ژینادا جارێکی دیکە جیاوازیی سروشت و تایبەتمەندییەکانی پرسی کورد لە ئێران دەرکەوتەوە و بووە هۆی گۆڕینی سەرنج و ڕوانگە لەپێشدا لەقاڵبدراوەکان لەلایەن نەتەوەکانی دیکەوەی ئێرانەوە. لە کاتێکدا نارەزایەتییەکان لە ناوەندی ئێران بۆ لابردنی حیجابی زۆرەملێ ئەویش بەکزی و لاوازی بوو، لە کوردستان شەقامەکان ببوونە مینبەری مافخوازی و خەباتی شوناسخوازی و بنەماڵەی سەربەرزی شەهیدان هاواریان دەکرد کە شەهیدمان بۆ ئازادی و کوردستان داوە، یا دەیانگووت ئەوە خاکە، خاکی شەهیدی کوردستانە.

لە کاتێکدا لە ئاستی ئۆپۆزیسیوندا کورد لە پێناو دروستبوونی ئالتێرناتیڤ و هاوخەباتی هەوڵی دەدا، ئۆپۆزیسیونی فارس بەشی هەرە زۆری ئامادە نەبوو دان بە مافی نەتەوەیی و ویست و داخوازەکانی کورد و نەتەوەکانی دیکە دابنێ، یان دەیویست بە لەگەڵ کوردەکان بە پێش‌مەرجی وەفاداری بۆ سیستمێکی دواکەوتووی دژی جیابیری و ڕەتکردنەوەی جیاوازییەکان دابنیشێت. واتە بە شێوەیەکی کردەیی چ لەلایەن دەوڵەت و چ لەلایەن ئۆپۆزیسیونەوە بەدەم کەمترین داخوازیی کورد و نەتەوەکانی دیکە وڵاتەوە نەهاتن و تەنانەت هەوڵێکی ڕەشی سیاسی و میدیایی دیپلۆماسی و شەڕی نەرم لەئارادا بوو بۆ ئەوەی شۆڕش لە کوردستان بە ڕەنگی خۆیان و بە داماڵینی لە شوناس و هەویتیی کوردی پێناسە بکەن و پێشانی بدەن. وەک چۆن "ژینا"ی کوردان دەکرا بە "مەهسا".

ئەو جیاوازییانە جارێکی دیکە ئەو ڕاستییەی پێشان دا وێڕای ئەوەی هەموومان داوای نەمانی دیکتاتورییەت لە ئێران بە هەموو شێوەیەک دەکەین، بەڵام ئەو داوایە وەک کوردێک زۆر جیاوازترە لە پێکهاتەکانی دیکەی وڵات. دیارە ئەو ڕاستیە پێشتریش هەبووە بەڵام دەرکەوتنی بەو زەقیە بۆ جارێکی دیکە ئەو پرسیارانەمان بۆ دروست دەکات، کە چۆن دەکرێ ویستی پرسی کورد و پرسی ئێران هاوتەریب بێ؟ ئایا هاوتەریبە؟ بەدرێژایی خەباتمان بۆ لێکگرێدانی ئەو پرسانە چەند سەرکەوتوو بووین؟ ئەگەر نەبووین هۆکاری چیە و تا کەی دەبێ بەردەوام بین؟ چۆن دەکرێ پرسێکی نەتەوەی لە چوارچێوەی پرسێکی گشتیی دیکە واتە ڕزگاری لە دیکتاتورێک باس بکەین؟ ئەگەر باس لەوە دەکرێ دێموکراسی چارەسەری هەموو جیاوازییەکان دەکات و لێکگرێدانی خەبات و دروستکردنی هاوخەباتیی لێ‌دەکەوێتەوە، دەڵێین دێموکراسی دەبێ وەڵام زۆر پرسیاری دیکەش بداتەوە. وەکوو ئەوەی کام دێموکراسی؟ ئەو دێموکراسییەی کە لە سۆسیالیزمدا هەیە یا ئەو دێموکراسییەی لە لیبڕالیزمدا؟ ئەو دێموکراسییەی کە باس لە زۆرینە و کەمینە دەکات یا دێموکراسییەکی تەوافوقی؟ دێموکراسیی شاهەنشایی یا مەشروتەخوازەکان؟ یا دێموکراسیی چەپەکان یا ئەو دێموکراسییەی نەتەوەکانی بندەست داوای دەکەن؟ دێموکراسی لەنێو یەکەیەکی ئیداری یا وڵاتێکی فیدڕاڵی؟ ئەگەر فیدڕاڵی ئەوجار دێموکراسی لە فیدڕاڵیزمێکی ئیداری یا جوغرافیاییدا؟

ئەگەر وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانەش درایەوە، ئەو پرسیارە دەمێنێ کە ئایا ئەوان ئەو دێموکراسیەی ئێمە داوا دەکەین قەبوڵیانە یان نە؟ لە هەموو ئەوانەی سەرەوە گرینگتر ئەوەیە ئەگەر ئێران ئەسڵەن دێموکراسیی نەویست ئەوکات ئێمە دەبێ چ بکەین؟ چونکە بەدێموکراتکردنی تاران و کاشان و ئیسفەهان ئاسان نییە و ئاخۆ ئەوە ئەرکی ئێمەشە؟ ئەدی ئەوکات کام پرس بۆ ئێمە لە ئەولەویەتدا دەبێت؟

دوای ساڵێک لە شۆڕشی ژن ژیان ئازادی، لە ئاکامی هەموو ئەو ڕاستییانەدا کە باس کران بەو ئاکامە دەگەین جیاوازییەکانی کوردستان لە زۆر ئاستی جیاجیادا تۆختر لە جاران خۆیان دەنوێنێ و تەنانەت تا دێت زیادتریش دەبێ، بۆیە پێویستە بیرێکی جیدیتر لەو جیاوازییانە بکەینەوە. پرسی کورد خاوەنی تایبەتمەندیی خۆیەتی و خەباتەکەشی تایبەتمەندیی خۆی دەوێ، هەر ئەو جیاوازی و تایبەتمەندییە سەربەخۆیەش دەخوازێ ڕێگەچارەی جیاوازی بۆ ببیندرێتەوە.

قەیران و دوژمنی خەیاڵی

ڕەزا دانشجوو

حکوومەتە خۆسەپێن و دیکتاتۆرەکان بەبێ گوێدان بە تاقمێک جیاوازیی بچووک هەڵگری زۆر تایبەتمەندیی هاوشێوەن. هەڵسوکەوتی دیکتاتۆرەکان بەباشی ئەوە دەردەخات کە بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر لەڕووی دەروونناسیی ڕەفتارییەوە کەم تا زۆر هەموویان کەسایەتییەکی یەکسانیان هەیە و کات و شوێنیش کاریگەریی لەسەر ئەم بابەتە نییە. کتێبی "ڕەخنە و شیکاریی ستەمکاری" لە نووسینی "مانس شپێربرر" دەروونناسیی بەناوبانگی ئاڵمانیی باس لە شیکاری ڕەفتاری دیکتاتۆرەکان دەکات. هەرچەند ئەو کتێبە پێش ئەوەی هیتلەر جیهان دوچاری شەڕی جیهانی دووەمەوە بکات نووسراوە، بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر پێشبینی دەکات هیتلێر لە کۆتاییدا خۆی ئەکوژێت!

موحسین ڕەنانی ماموستای زانکو لێکدانەوەیەکی سەرنجڕاکێشی سەبارەت بەو کتێبە هەیە، ڕەنانی دەڵێت:

"شپێربر" نیشان دەدات چۆن کەسایەتیی دەروونیی ستەمکار لە زەماندا ئاڵوگۆڕی بەسەر دادێت و بە تێپەڕبوونی کات کەسایەتییەکی تازە دروست دەبێت، بەو پێیەی ستەمکارەکە وردە وردە پێ دەنێتە قۆناغی سادیزم (چێژوەرگرتن لە زیانگەیاندن بە خەڵک) و لە قۆناغەکانی دواتردا مازۆخیزم (چێژوەرگرتن لە زیان بەخۆگەیاندن).

لە ڕاستیدا بەگوێرەی قسەکانی "شپێربر" دیکتاتۆرە خۆسەپێنەکان ئەم نەخۆشانەن لەنێو ژاوەژاو و هەرای کۆمەڵگەدا نەخۆشییەکەیان بە شاراوەیی دەمێنێتەوە و هەر بەم هۆیەش هیچ کات دەرفەتی چارەسەرکردنیان پێ نادرێت!

"شپێربر" لە سەر ئەو باوەڕەیە عادەتی درووستکردنی دوژمن و بیرۆکەی "ئەوەی لەگەڵ ئێمە نییە، دوژمنە" بەرهەمیی ترسی قووڵی و شاراوەی دیکتاتوری زاڵمە.

شپێربر بە ئاماژە بە ڕستەیەک لە ئەفلاتون دەنووسێت: هەر کەسێک دەتوانێت شایانی نازناوی ئازایەتی بێت جگە لە مرۆڤی زاڵم و خۆسەپێن! "شپێربر" نیشان دەدات چۆن بە تێپەڕبوونی کات ترس بۆ ڕق و کینە دەگۆڕێت و چۆن دواتر جەماوەر بۆ ڕازیکردنیی دڵی خۆیان و دەربڕینی ڕق و کینەیان لە چەند کەسێک، یارمەتیی زۆردارێکی زاڵم دەدەن تا ئەم کەسانە لەنێو ببات و دواتر هەر ئەم جەماوەرە بە هۆی کینە و ڕقیان لەم زۆردارە یارمەتیی زۆردارێکی تر دەدەن تا لە ناوی ببات!

شپێربر ڕوونی دەکاتەوە چۆن دیکتاتۆری زاڵم بە سادە نیشاندانی پرسە ئاڵۆزەکان، چارەسەرێکی پۆپۆلیستی بۆ ئەم پرسانە پێشکەش دەکات و بە هیچ شێوەیەک نیگەرانی بەئاکامنەگەیشتنی و جێبەجێ‌نەبوونیان نین، چونکە بەباشی فێربوون کە کاتێک چارەسەرەکەیان سەرکەوتوو نەبوو، چۆن بەرپرسیارێتی ئەم شکستە بخەنە سەر شانی دوژمنە گوماناوییەکانیان!

بێگومان "شپێربر" شیکارییەکەی ئاراستەی هیچ کەسایەتییە سیاسیی دیار ناکات، هەرچەند تاقمێک لە نموونەکانی لە هەڵسوکەوتی دیکتاتۆرەکانی سەردەمی خۆی (ستالین و هیتلێر) دەهێنێتەوە.

هۆکاری سەرنجڕاکێش‌بوونی ئەم کتێبە ئەوەیە کاتێک ناوی هیتلەر و ستالین لادەبەیت و ناوی دیکتاتۆرێکی تر دادەنێیت، دەردەکەوێت ئەم لێکدانەوە چەندە تازەیە! وەک ئەوەی شپێربر هەر دوێنێ و بۆ شیکردنەوەی هەڵسوکەوتی دیکتاتۆرەکانی ئەمرۆ نووسیبێتی! "مانس شپێربر" لە ڕوانگەیەکی وردبینانەدا ئەو ڕاستییە ڕوون دەکاتەوە کە ئەم تایبەتمەندییە ڕەفتارییانە دەتوانرێت لە هەر کاتێکدا بگەڕێندرێتەوە بۆ هەر دیکتاتۆرێک و لە بەرچاو بگیرێت.

سازدانی قەیران و دروستکردنی دوژمن یەکێکە لە تایبەتمەندییە گرنگەکانی دیکتاتۆرە خۆسەپێنەکان بۆ مانەوەی تاج و تەختەکەیان. هیتلێر کە بە بیانووی دژایەتیکردنی لەگەڵ نەزمی سەپێندراو لەلایەن وڵاتە زلهێزەکانی بەریتانیا و فەرانسە و دارشتنی بناغەی نەزمی نوێ، ئورووپا و جیهانی تێوەگلاوی کارەساتی جەنگی جیهانی دووەم کرت، زۆر باش دەیزانی کە بوونی ئەو دوژمنایەتییە چەندە بۆ مانەوەی دەسەڵاتەکەی پێویستە. ساڵانێک بڵاوکردنەوەی ترس و دڵەڕاوکێ لە یەکیەتیی سۆڤیەت لەژێر سێبەری بەربەرەکانی لەگەڵ کاریگەریی ئیمپریالیزمدا ڕێگەی بە ستالین دا کە شکستە سیاسی و ئابوورییەکانی کۆمۆنیستەکان پەردەپۆش بکات. سەردەمی "مەک کارتیزم" لە ئەمریکا، بە بیانووی کاریگەریی کۆمۆنیزم، لایەنی تری ئەم چیرۆکەیە، ئەمجارەیان لە جیهانی بەرواڵەت ئازاددا، بیرمەندانی دژبەری سەرمایەداری بوون بە ئامانجی دەسبەسەرکردن و ئازاری نەیارانی کۆمۆنیزم.

سازدانی قەیران و دروستکردنی دوژمن لە کۆماری ئیسلامیدا دەگەڕێتەوە تەنانەت بۆ پێش هاتنەسەرکاری ئەم دەسەڵاتە نامرۆڤانەیە. یەکەمین قەیرانی دەستکردی ڕێژیم دەگەڕێتەوە بۆ ڕووداوی جەرگبڕی سووتاندنی بەئەنقەستی سینەما ڕیکسی ئابادان لە مانگی گەلاوێژی ٥٧ کە لەلایەن لایەنگرانی خومەینییەوە بە مەبەستی بەدناوکردنی ڕێژیمی پێشوو ئەنجام درا و لە ئاکامی ئەم کردەوە قێزەونە سێ سەد و شەست کەس بە زیندووی سووتێنران!

قۆناغی دووەمی سازدانی قەیران و دروستکردنی دوژمن دەگەڕێتەوە بۆ یەکلاکردنەوەی حیساباتی سیاسی لە سەرەتای دامەزراندنی کۆماری ئیسلامی، لە میانەی بەرنامەیەکی هاوئاهەنگ و بە گلۆپی سەوز و هاوکاری هاشمی ڕەفسەنجانی و عەلی خامنەیی بۆ کوشتنی زۆرێک لە سەرکردەکانی ڕێژیم لە ڕووداوەکانی هاوشێوەی تەقینەوەی بۆمب و تیرۆردا لەلایەن ڕێکخراوی موجاهدین و هەندێک گروپی تر. سەیر لەوەدایە، هەموو ئەوانەی لەم تەقینەوانەدا کرانە ئامانج، کەسانی زۆر نزیک لە خومەینی بوون و هەڕەشە لە داهاتووی سیاسی ڕەفسەنجانی و خامنەیی! بەهەشتی، مۆتەهەری، ڕەجایی و... هتد .

قۆناغی سێیەمی پڕۆژەی سازدانی قەیران و دروستکردنی دوژمن، و لە ڕاستیدا گرنگترین چالاکیی ڕێژیم کە بە هاوبەشی و یاوەریی دیکتاتۆری خۆسەپێنی عێراق ڕووی دا، سەپاندنی شەڕێکی هەشت ساڵە بوو بەسەر خەڵکی ئێران و عێراق و بە قەبارەیەکی گەورەتر بە سەر ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا. هەردوو دیکتاتۆری خۆسەپێن، خومەینی و سەدام لە هەموو کەس باشتر دەیانزانی ئەم شەڕە جگە لە وێرانکاری و خەسارە هیچ قازانجێک بە هیچ کام لەم وڵاتانە ناگەیەنێت، بەڵام هەردوو دیکتاتۆر لە پرۆژەی دروستکردنی دوژمن بۆ وروژاندنی هەستی ناسیۆنالیستی و نیشاندانی وێنەیەکی نیشتمانپەروەرانە لە خۆیان دەبوو شەڕێک لە نێوان چاکە و خراپەدا دەست پێ بکەن بۆ ئەوەی ڕۆڵی چاکە بگێڕن. شەڕێک کە بووە هۆی کوشتن و ئاوارەبوونی میلیۆنان کەسی بێتاوان و لەنێوبردنی ژێرخانی زۆری دوو وڵات تەنانەت بۆ ئەوەی دوو دیکتاتۆری خۆسەپێن کەمێک زیاتر لە دەسەڵاتدا بمێننەوە.

بە کۆتاییهاتنی شەڕ و هاتنەسەرکاری خامنەیی پڕۆژەی دروستکردنی قەیرانەکان پێی نا قۆناغێکی نوێ، بەدڵنیاییەوە دەتوانین بڵێین دوژمن زۆرترین وشەیەکە کە خامنەیی لە دوای هاتنە سەرکاریەوە بەکاری هێناوە. سازدانی قەیران و دروستکردنی ململانێ لە وڵاتانی دراوسێدا بەشێکی دیکەی ئەم سیناریۆیە، خەڵک بەکوشتدان و تێوەگلانی هەستی کوێری ناسیۆنالیستیی.

دانانەوە و تەقینەوەی دەیان بۆمب لە ناوچە جیاجیاکانی وڵات لە ساتەوەختە مێژووییەکاندا بە مەبەستی دروستکردنی قەیران و دوژمن سازکردن بە مەبەست سەرکوتکردنی زیاتری نەیاران و ئۆپۆزسیۆن بەشێکی دیکەی ئەو سیناریۆیەیە کە چەندین جار دووبارە بووەتەوە. تەقینەوەی بۆمب لە مەزارگەی ڕەزا، ئیمامی هەشتەمی شیعەکان، تەقینەوە لە نمایشی هێزە چەکدارەکانی ڕێژیم لە مەهاباد، هێرشی چەکداریی ئەم دواییە لە مەزارگەی شاچرا لە شیراز و...

ئەم تەقینەوانەی بەڕوونی هەموو لەو قۆناغانەدا ڕوویان داوە کە ڕێژیم نەیتوانیوە بارودۆخی کۆمەڵگە کۆنترۆڵ بکات و وەڵامی نارەزایی خەڵک بداتەوە. لە ڕاستیدا کۆماری ئیسلامی تێ‌دەکۆشێ لە ڕێگای دروستکردنی هەستێکی هاوسۆزیی خەڵک لەگەڵ مردووەکانی ئەم کارەساتانە، کە لە زۆربەی کاتەکاندا خەڵکی مەدەنی بوون، بۆ ماوەیەکی ئەگەر کورتیش بێت، سەرنجی جەماوەر بە هۆی ئەو کەشوهەوای سۆزدارییەوە کە زاڵە بەسەر کۆمەڵگەدا، لە واقیعەکانی کۆمەڵگە دوور بخاتەوە.

بەڵام ئەوەی کۆماری ئیسلامی ناتوانێت لێی تێ بگات، هەلومەرجی جیاوازی ئێستای کۆمەڵگەی ئێرانە، ئەو نەوەی وشیارەی بە لادان لە نۆرم و بەها دەستکردەکان بە شوێن ڕاستیدا دەگەڕێت، ئەو نەوە بەئاگایەی لە شۆڕشی ژینادا پێشانی دا چەندە لە ماف و ئەرکەکانی خۆی ئاگادارە. ئەگەر سەردەمانێک لەم وڵاتەدا دایکان و باوکانێک بوون لە مانگدا وێنەی خومەینییان دەبینی، ئێستا دڕاندنی وێنەی خومەینی لە قوتابخانەکان کایەی نەوەکانیانە. تەقەکردن لە خەڵک دوالاپەڕەی کتێبی ژیانی کۆماری ئیسلامییە، ئەمە کۆتا تاکتیکی نیزامی وەلایەتی فەقییە، دۆست یان دوژمن جیاوازی نییە، چ نەیارانی کە لە شەقامدا مردنی هاوار دەکەن چ ئەوانەی بۆ زیارەت دەچنە شوێنێکی پیرۆز. ڕێژیم دەزانێ ئەم سیناریۆیە لای خەڵک لەمێژە ئاشکرا بووە، بەڵام بۆ کەسێک کە لە لێواری هەڵدێر خەریکە دەکەوێتە خوارەوە، هەر ڕیشەیەکی لاواز حوکمی دارێکی ئەستووری هەیە، لانیکەم چەند کاتژمێرێک دەتوانێت خۆی پێ ڕاگرێت. ڕێژیم نازانێت کە لەژێر ئەم هەڵدێرە ڕووبارێکی گەورەیە، ڕووبارێک پڕ لە تورەییەکی پیرۆز درەئەنجامی ساڵانێک زوڵم و زۆری، ڕووبارێک کە ڕۆژ بە ڕۆژ گەورەتر و بەرز دەبێتەوە تا ئەوکاتەی لەناکاو بێتە لافاوێک و ڕۆژێک بۆ هەمیشە هەرچی ڕەشایی و تاریکییە لەگەڵ خۆی ببات. کۆماری ئیسلامی خۆی ناڕوخێت، خەلک دەیڕوخێنێت. چارەنووسی دیکتاتۆری کۆن مردنی ئاسایی نییە، بەڵکو کەوتنە دەستی شۆڕشگێڕان و سپاردنی بە مەحکەمەی گەڵە.

***

هەرەس لە دوندی قەیرانەکانەوە

عەلی بداغی

دوو ساڵ لە سەرۆککۆماریی برایم ڕەئیسی تێپەڕی. خامنەیی، ڕێبەری ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بەو بۆنەیە و لە کۆبوونەوەیەکدا لەگەڵ ڕئیسی و ئەندامانی کابینەکەیدا پێی لەسەر پشتیوانیی قورس و قایمی خۆی لە دەوڵەتی سێزدەهەم داگرتەوە. خامنەیی پێچەوانەی عادەتی باوی خۆی کە قەتی خۆ لە کاروکردەوەکانی دەوڵەتەکانی پێشوو بەخاوەن نەکردووە، لەم کۆبوونەوەیەدا زۆری بە بەژنوباڵای ڕەئیسی و کابینەکەی هەڵاگوت، کابینەیەک کە لە مێژووی هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامیدا بە قۆناغی هەرە یەکدەستی دەسەڵات لە ئێران دادەنرێت.

لە مێژووی دەوڵەتەکان لە ئێراندا هەرکام لە سەرۆککۆمارەکان دروشمێکی بنەڕەتییان هەڵگرتبوو کە پێی دەناسرێنەوە. بۆیە ئەگەر دروشمی ڕەفسەنجانی "سازندگی" و بنیاتنانەوەی ئێرانی دوای شەڕ بوو، ئەگەر خاتەمی باسی لە کرانەوەی سیاسی دەکرد، ئەگەر ئەحمەدینژاد سواری شەپۆلەکانی دروشمی دادپەروەریی کۆمەڵایەتی ببوو، ئەگەر ڕوحانی هەموو وزەی خۆی لەسەر ئاساییکردنەوەی پێوەندییەکانیان لەگەڵ دنیای دەرەوە دانابوو هەتا خۆی گوتەنی هەم چەرخی سانترفیوژەکانیان بگەڕێ و هەم سزاکان لەسەر ئێران لاببا؛ بەڵام ڕەئیسی بەبێ ئەوەی تەکز لەسەر تەوەرێکی تایبەت بکا، دەیان وادەی هەمەجۆری دا و ئیدیعای کرد کە لە ماوەی ساڵێکدا خەڵک و وڵات لە هەژاری و مەینەتی ڕزگار دەکات! بەمجۆرە ڕەئیسی کە بە ئیدیعای دارشتنی بەرنامەیەکی ٧ هەزار لاپەڕەیی بۆ بەڕێوەبردنی وڵات لەسەر بنەمای چاکسازیی ئابووری و لە مەهەندیسیکراوترین و ساردوسڕترین شانۆی هەڵبژاردنی سەرۆککۆماریدا ناوی لە سندووقەکان هێنرایە دەر، ئێستا دوو ساڵ دوای گرتنەدەستی جڵەوی کاروباری دەسەڵات ئێستا دەوڵەتەکەی بە درۆزنترین، گەندەڵترین و کاولترین دەوڵەت لە مێژووی کۆماری ئیسلامیدا دەناسرێ.

لەسەردەمی سەرۆککۆماریی ڕەئیسیدا ئابووریی وڵات نەک هیچ گەشە و نەشەیەکی بەخۆیەوە نەبینیوە، بەڵکوو خەڵکی هیندەی دیکەش هەژار و بێئەنوا کردووە. لە ماوەی ئەو دوو ساڵەدا دراوی بێپشتیوانە دوو هیندە جاران پتر چاپ کراوە و لەسۆنگەی زیادبوونی نەغدینەییەوە هەڵاوسانی ئابووری پتر و هیندەی دیکە ئابووریی وڵاتی تووشی قەیران کردووە. لەو دوو ساڵەدا نرخی دۆلار دوو هیندەی کاتی هاتنەسەرکاری ڕەئیسی زیادی کردووە و ئەو کە دەیگوت لە ساڵدا یەک میلیۆن هەلی کاری نوێ بۆ بێکارەکان دەڕەخسێنێ و چوار میلیۆن خانوو بۆ نیشتەجێکردنی کرێنشینەکان دروست دەکا، نەک هەر یەکی دەی وادەکانی بۆ نەچووەتە سەر؛ بەڵکوو هەم ئاماری بێکاری ئەوەندی دی هەڵکشا، هەم کرێخانووش دووقاتی ئەوکات زیادی کرد؛ بەوەش خەڵکی هەژار و کرێنشین هیندەی دیکەش تووشی بێدەرەتانی و تەنگانە هاتوون. ئەو کە هاتبوو نرخی دراوی نیشتمانی بۆ بایەخی خۆی بگێڕێتەوە، ئەوەندەی دیکەش تمەنی وێران کرد، بە جۆرێک دۆلار لە ٢٥ هەزار تمەنەوە بۆ ٥٠ هەزار تمەن هەڵکشاوە و سکە لە ١٠ میلیون تمەنەوە بۆ ٢٥ میلیۆن تمەن بەرز بۆتەوە و، نرخی کاڵا بنەڕەتییەکانی دیکەی وەک قەند و ڕۆن و برینج و گۆشت و ئەوانی دیکەش هیچ، کە بەشێکیان نەک دوو بەرابەر، بەڵکوو چوار هیندە زیادی کردووە و خەڵک ئەوەندە هەژار کەوتوون کە توانای کڕینی لانیکەمی پێداویستییە بنەڕەتییەکانی ژیانیان نەبێت.

لاوازکردنی پتری کەرتی تایبەت، گەندەڵیی هەوسارپچڕاو لە کەرتی دەوڵەتی و سیستمی بانکی، ڕاوەستانی وەبەرهێنانی نێوخۆیی و دەرەکی، کۆچی بەلێشاوی هێزی کاری پسپۆڕ بۆ دەرەوەی وڵات و قەیرانی ئاو و سووتەمەنی تەنیا بەشێک لە دەرەنجامی ئابووریی دەستووریی برایم ڕەئیسییە کە بە ئامارسازی و شانتاژ دەیەوێ پێچەوانەکەی بنوێنێ. شانتاژ و سانسۆڕ تا ئەو جێیەی کە خامنەیی لە قسەکانی لەو کۆبوونەوەیەدا نەیتوانی بۆی داپۆشێ و گوتی " ئامار و ڕاپۆرتی کاربەدەستان دەبێ تۆکمە بێت و وا نەبێ لایەنە حکوومەتییەکان ئامار و ڕاپۆرتی یەکتر ڕەت کەنەوە و زانیارییەکان لەگەڵ یەکتری نەیخوێننەوە."

جیا لە بواری ئابووری کە دەوڵەتی ڕەئیسی نەیتوانیوە نەک دۆخی ژیان و بژیوی خەڵک باشتر بکا، یان نەک هەر نەیتوانیوە وا بکات دۆخەکە لانیکەم سەقامگیرییەکی پێوە دیار بێت و ڕۆژ بە ڕۆژ پتر هەناسەی لە خەڵک بڕیوە؛ لە بەشەکانی دیکەی وەک ژینگە و کولتووری و کۆمەڵایەتیشدا وڵاتی هیندەی دیکەش بەرەوڕووی قەیرانی نوێ کردووە. کۆی ئەو ناکارامەییانە لە تەنیشت سیاسەتی دژەژنی دەوڵەتی ڕەئیسی بووە هۆی ئەوەی گەورەترین بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی مێژووی کۆماری ئیسلامی لە پاییزی ساڵی ڕابردووەوە وەڕێ بکەوێ.

بەگشتی بێتوانایی لە سەقامگیرکردنی بایەخی دراوی نیشتمانی، لەکەمیدانی داهاتی سەرانەی بنەماڵەکان، دارمانی بازاڕی نیشتەجێبوون و لەو سۆنگەیەوە چوونەسەرێی کرێماڵ و کرێدووکان، دابەزینی پتری فرۆشی نەوت و گاز بەهۆی کاریگەریی گەمارۆکان و پەککەوتنی پیشەسازیی هەڵێنجان و وەبەرهێنان، بێتوانایی لە ڕاگرتنی نرخی سکە و پێداویستییە سەرەکییەکانی ژیان، زۆرکردنی باج و ماڵیات لەسەر خەڵک بە مەبەستی پڕکردنەوەی بەشێک لە کورتیهێنانی بودجە، زۆربوونی نەغدینەیی و هەڵاوسان و هەژاری تا ئەو ڕادەیەی بڕستی لە خەڵکی ببڕێ، هەرەسهێنانی دامەزران و پڕۆژەکانی خولقاندنی هەلی کار، دارمانی بازاڕی بورس و قەیران لە پیشەسازیی ئۆتومبیل لە تەنیشت گەیشتنی گەندەڵیی سیستماتیک هەتا تەشقی ئاسمان تەنیا بەشێک لە کار و کارنامەی دەوڵەتی ڕوحانی لە دوو ساڵی ڕابردوون.

بەڵام تەنیا بوارێک کە ڕەئیسی لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردوودا بۆی گرینگ و بەخەمیەوە بووە، زیادکردنی بودجەی شەڕانخیویی هێزە چەکدارەکان و ناوەندە ئەمنیەتییەکان بۆ بەگژداهاتنەوەی خەڵک و سەرکوتی خوێناوی و بێبەزییانەی ڕەوتی مافخوازیی گەلانی ئێران بووە. لەو ماوەیەشدا کە بەرەوپیلی ساڵیادی شۆڕشی ژینا دەچین، دەوڵەتی ڕەئیسی بەگرتنەبەری ڕێوشوێنی توندتر بۆ سەرکوتی خەڵک دەیەوێ بە سەپاندنی کەشی ترس و تۆقاندن ڕێ لە هەر جموجۆڵێکی ناڕەزایەتی بگرێت. پەرەسەندنی بانگکردنی چالاکانی سیاسی و ئەمنییەتی بۆ ناوەندە ئەمنیەتییەکان، گرتن و پەروەندەسازی و سەپاندنی سزای قورس بەسەر دەسبەسەرکراوان، خستنەژێر گوشاری پتر خوێندکاران و یەکدەستکردنی پتری زانکۆکان لەڕێگەی دەرکردنی ئەو مامۆستایانەی ساڵی ڕابردوو پشتیوانییان لە ناڕەزایەتییەکانی خەڵک کردبوو، بانگکردن و دەسبەسەرکردنی چالاکانی کرێکاری و تەنانەت بنەماڵەی کوژراوەکانی شۆڕشی ژینا بەشێکی بچووک لە کار و کردەوەکانی دەوڵەتی ڕەئیسی لە ماوەی ڕابردوویە کە هەمووی نیشانەی ترس و زەبوونیی ڕێژیم لە ئیرادە و خەباتخوازیی خەڵکن.

لە کۆتاییدا: ئەگەرچی دەوڵەتی ڕەئیسی لاوازترین، گەندەڵترین و ناکارامەترین دەوڵەتی مێژووی کۆماری ئیسلامییە و لەو سۆنگەیەوە خەڵکی وڵات تووشی ڕۆژرەشی و زۆرترین قەیرانەکان هاتوون، بەڵام سەرچاوەی سەرەکیی ئەم دۆخە ڕەئیسی خۆی نییە، بەڵکوو هەرهەموو پێکهاتەی دەسەڵات و لەسەروو هەموویانەوە خامنەیییە خەڵک و وڵاتی ئێرانیان تووشی ئەو کارەساتە کردووە و تاکەڕێگاش بۆ گۆڕینی ئەو دۆخە بەردەوامیی خەبات و ناڕەزایەتییەکان هەتا ڕووخاندنی ئەم ڕێژیمەیە.

ئەو جینایەتانەی نابێ لەبیر بچنەوە!

ناسر ساڵحیئەسڵ

گەلانی ئێران هەموو ساڵێ لە وەرزی هاویندا، یەکێک لە تاڵترین و گەورەترین جینایەتی مێژوویی دەسەڵاتداریی ڕەش و سەرەڕۆی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، واتە کوشتاری بەکۆمەڵی بەندکراوانی سیاسی لە ساڵی ١٣٦٧ی هەتاوییان بیر دێتەوە.

٣٥ ساڵ بە سەر کارەساتی ئێعدامی بەکۆمەڵی زیندانیانی سیاسی لە زیندانەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە هاوینی ساڵی ١٣٦٧ی هەتاویدا کە مانگی خەرمانان چەڵەپوپەی کارەسات و ڕووداوەکە بوو، تێپەڕی. لەو ساڵە و لە ماوە چەند مانگدا هەزاران زیندانیی سیاسیی ئازادیخواز و شۆڕشگێڕ کە تاوانیان تەنیا تێکۆشان لەپێناو ئازادی و دێموکراسی و مافی نەتەوایەتیدا بوو، لە زیندانەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیدا ئێعدام کران. هەروەها زۆربەی هەرەزۆری ئەو بەندکراوە سیاسییانە یان ماوەی حوکمی داسەپاویان تەواو ببوو، یان خەریک بوو دوارۆژ و مانگەکانی ماوەی حوکمەکەیان تێدەپەڕاند!

چیرۆکەکە ئاوا بوو: ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بڕیارنامەی ٥٩٨ی شورای ئەمنیەتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پوشپەڕی ١٣٦٧ی هەتاویدا قەبووڵ کرد. پاش فڕکردنی جامی ژاری شکست لەلایەن خومەینییەوە، لەلایەک ئەو پرسیارە لەلایەن خەڵکەوە هاتبووە گۆڕێ کە ئەو هەموو دروشمی " شەڕ شەڕ تا سەرکەوتن" بۆ چی بوو؟ لەلایەکی دیکەش ڕەخنە و بێزاری و ناڕەزایەتیی گەلانی ئێران لە ڕێژیم و سیاسەتە ئابووری، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی و سیاسییەکانی ڕۆژبەڕۆژ زیاتر لە پەرەسەندندا بوو. هەروەها لەوانەش گرنگتر ئەوە بوو کە ڕێژیمی خومەینی، هەم لە بواری ئابوورییەوە تێکقرمابوو، هەم لە بوار هێزی ئینسانییەوە کەس ئامادە نەبوو لە شەڕی بێئاکامدا بەشداریی بکات و بەرەکانی شەڕیان چوڵ دەکرد! لە وەها باردۆخێکدا ڕێژیمی خومەینی بە داننان بە شکستیان لە شەڕی بێئاکامی ٨ ساڵە لەگەڵ عێراق لەلایەک و لەلایەکی دیکەوە لە ترسی ڕاپەڕین و شۆڕشی گەلانی ئێران پاش ئەو شکستە گەورەیە کە تێچووەکەی جیا چەند میلیارد دۆلار خەساری ئابووری، کوژرانی سەدان هەزار کەس و بریندار و کەمئەندامبوونی بەمیلیۆن کەس و ئاوارەبوونی سەدان هەزار کەسی بوو، لە ترسی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران و بۆ چاوترسینکردنی خەڵک هەزاران بەندکراوی سیاسیی ئێعدام کرد.

بە دیاریکردنی لیژنەیەک لەلایەن خومەینییەوە، پێکهاتوو لە: ئاخوند نەییەری قازیی دادگا، ئاخوند مستەفا پوورمحەممەدی نوێنەری وەزارەتی ئیتلاعات، ئاخوند ئیشراقی دادوەری گشتی و ئیبراهیم ڕەئیسی جێگیری دادوەریی گشتی (سەرکۆماری ئێستای ڕێژیم)، بە ڕاگرتنی مولاقاتی زیندانیانی سیاسی لە سەرتاسەری ئێران، دەستیان بە ئێعدامی بەکۆمەڵی بەندکراوانی کرد. لەڕاستیدا کوشتاری بەکۆمەڵی بەندکراوانی سیاسی بە حوکمی ڕاستەوخۆی خومەینی هەوڵی ڕێژیم بۆ پێشگرتن لە ڕاپەڕین و شۆڕشی گەلانی ئێران بوو. چوونکە گەلانی ئێران لە سیاسەت و بەڕێوەبردنی وڵات لە لایەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، پاش ٨ ساڵ شەڕی خوێناویی ماڵوێرانکەری بێئاکام و کاولکردنی ئێران بەتەواوی ناڕازی بوون. بەم جۆرە لە وەرزی هاوینی ١٣٦٧ی هەتاویدا بە کوشتاری بەکۆمەڵی بەندکراوانی سیاسی، بە خەیاڵی خۆیان ویستیان حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکان و گەلانی وەزاڵەهاتوو و ناڕازیی ئێران، چاوترسین بکەن.

پاش کوشتاری دڵتەزێنی زیندانیانی سیاسی لە هاوینی ١٣٦٧ی هەتاویدا، ئێستاش گرتن، ڕاوونان و ئەشکەنجە و ئێعدامی خەباتگێڕان و ئازادیخوازانی گەلانی ئێران، چ لەنێو زیندانەکان، چ بە شێوەی تێرۆر لە نێوخو و دەرەوەی وڵات و چ بە شێوەی سەرکوتی خوێناویی ڕاپەڕین و شۆڕشی شەقام لە شار و ناوچە جۆراوجۆرەکانی وڵاتی ئێران، وەک ڕاپەڕینی ساڵەکانی دەیەی حەفتای هەتاوی و ڕاپەڕینە خوێناوییەکانی ساڵەکانی ١٣٩٦ و ٩٧ و ٩٨ی هەتاوی و بە تایبەت شۆڕشی ژینا لە ساڵی ڕابردوودا درێژەی هەیە. چونکە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لەو بڕوایەدایە تەنیا بە سیاسەتی سەرکوت و خەفەقان، گرتن، زیندان و ئێعدامی ڕۆڵە خەباتگێڕ و ئازادیخوازانی گەلانی ئێران دەتوانی درێژە بە تەمەنی پڕ لە جینایەت و شوورەیی خۆیی بدات. هەربۆیە ئێستاش زیندانەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ژنان ئازادیخواز، خوێندکاری ئاگا و بەهەڵویست، ڕۆژنامەنووسانی ئازا و بوێر، لاوانی ئازادیخواز و نیشتمانپەروەر و هەروەها هەموو چین و توێژەکانی دیکەی کۆمەڵگەی کوردستان و ئێران کە بۆ ئازادی و دێموکراسی و مافە نەتەوایەتی بە دروشمی "ژن ژیان ئازادی" لە شار و شەقام خەبات و بەربەرەکانی دەکەن، جمەیان دێت. ڕێژیم بەوەش نەوەستا و هەرچی لە دەستی هات بەدژی نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ڕۆڵە تێکۆشەر و خەباتگێڕەکانی بە موشەکبارانی بنکە و بارەگای حیزبە سیاسییەکانی کوردستان و کوشتاری خۆپێشاندەران لەسەر شەقامەکان کردی.

بەپێی ئامارەکان لە شۆڕشی ژینادا لە ناوەندی بلوچستان واتا شاری زاهیدان، لە هەینی خوێناوی پاییزی ساڵی ١٤٠١ی هەتاویدا لە یەک ڕۆژدا نزیک بە ١٠٠ کەس بە فیشەکی جەنگی کوژرا. هەروەها لە کوردستان ١١٦ کەس لە شۆڕشی ژینادا کوژران و بە گشتی لە ئاستی ئێراندا زیاتر لە ٥٠٠ کەس گیانیان لێ ئەستێندرا. زۆربەی کوژراوەکانی ڕاپەڕینی ژینا تازەلاو بوون و هەروەها بە هەزاران کەس بریندار و کەمئەندام بوون! بە سەدان کەس بینایی چاوێک یان هەر دوو چاویان لە دەست دا و نزیک بە ١٠ کەس لە لاوانی شۆڕشگێڕی بەشدار لە شۆڕشی ژینا ئێعدام کران! هەروەها بە دەیان هەزار کەس لە بەشداربوونی شۆڕشی ژینا گیران و زیندان کران و بە سەدان کەس ئاوارە و پەریوەی هەندەران بوون.

بێگومان بۆ دەرچوون لەم وەزعەدا تەنیا ڕێگاچارەی گەلانی ئێران، ڕووخاندنی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییە. ئەویش بە درێژەدان و بەشداریی گشتی و جەماوەری هەموو چین و توێژەکان گەلانی ئێران لە شۆڕشی ژینا لەپێناو تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی و دامەزراندنی سیستەمێکی دێموکراتیک و فیدراڵ لە ئێرانی داهاتوودا.

درێژەی لاپەڕەی ٤

ڕەوایی حیزب بەپێی پڕەنسیبی نیشتمانیی هەڵدەسەنگێندرێ

بن. ئەم دۆخە هەستیارە پێوەندی بە دو پارامێترەوە هەیە: یەکەم دۆخی ناجێگیری ڕێژیمە و دوویەم پوتانسیێلێکە کە لە هەناوی کۆمەڵگەی کوردستاندا هەست پێ دەکرێت. سەبارەت بە ڕێژیم دەبێ عەرزتان بکەم کە کۆماری ئیسلامیی ئێران گەیشتووەتە ئەو قۆناغەی کە هانا ئارێنت پێی دەڵێت فازی سێیەمی تۆتالیتاریزم. بەپێی ئەم بۆچوونە؛ فازی یەکەمی ڕێژیمە تۆتالیتارییەکان کۆدەنگییە، فازی دوویەم پاکانە حساب و یەکدەنگ کردنە و کاتێ دەزگای پڕۆپاگاندا دەرەقەتی بووژاندنەوەی ئیدئۆلۆژییەکەی نەهات ئەوا ناچارە پشت بە دەزگای سەرکوت و تۆقاندن ببەستێت، واتە فازی سێیەم. بەڵام ئەم فازی سێیەمە پێویستیی بە دەستمایەییەکی بەهێز هەیە کە ڕێژیم نییەتی، هەڵاوسانی ئابووری لە ئێران و هەروەها پاشەکشەی ڕێژیم لە ئاست وڵاتانی ڕۆژئاوا و وڵاتانی دراوسێش شاهیدی بۆ ئەم بۆچوونە دەدەن. کەوایە ئێران تووشی قەیرانێکی جیددی هاتووە. هەڵبەت قەیران هەر شتە عەینییەکان نین بەڵکوو ڕووکردی زەینییش ڕۆڵی سەرەکی هەیە لە دەرکەوتنی قەیران. قەیران لە ڕوانگەی ئانتۆنی گرامشییەوە کاتێ دێتە دی کە لە لایەکەوە سیستەمی کۆن و سیاسەتە ناکارامەکانی وڵامدەری داخوازییەکانی نەوەی نوێ نابن و لەلایەکی دیکەشەوە ڕێژیم بۆ مانەوەی خۆی لە دەسەڵاتدا ڕێ لە هەر چەشنە مۆدێلێکی دیکەی سیاسی دەگرێت. لە وەها دۆخێکدا ئەو هێزەی کە ڕۆڵی دەبێت لە ڕووخاندنی سیستەمی کۆن و ڕێژیمە ناکارامەکەی، ئەڵتەرناتیڤێکی سیاسی یا مۆدێلێکی عەقڵانی نییە بۆ سیاسەت کردن بەڵکوو قەیرانەکان کۆمەڵگە وەها تووشی بشێویی دەکات کە بەداخەوە ئەو پێکهاتانە ڕۆڵیان دەبێت کە پابەند بە ئوسوولی سیاسی و نۆرمە مرۆییەکان نین وەک ئینقلابی ساڵی ١٣٥٧. کەوایە قەیرانەکانی ئێران تەنیا هەڕەشە نین بۆ ڕێژیم بەڵکوو بۆ ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی و کوردستانییەکانیش هەڕەشەن. ئێستا پرسیارەکە ئەوەیە چۆن ئەو هەڕەشەیە بکرێت بە دەرفەت؟ تۆماس سپڕینگێز پێی وایە قووڵترین و داهێنانەترین هزرە سیاسییەکان هەمیشە لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ قەیرانەکاندا هاتوونەتە ئاراوە. ڕەوەندی هاتنەئارای هزرێکی داهێنەرانە لە بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ قەیراندا، بە بۆچوونی سپڕینگێز، لە تێگەیشتن لە قەیرانەکەوە دەست پێدەکات، دواتر لە کاتی ئانالایزی دۆخەکەدا بیری نوێ لەدایک دەبێت و دواجار لەسەر باشترین چارەسەریی ساغمان دەکاتەوە. مەنتقی دەروونی ئەم سیستەمە هزرییە پێمان دەڵێت کە ئەرک و بەرپرسیارەتی حیزبەکان تا چەند قورسە و سروشتییە کە وەها سیستەمێکی هزری هەر بە ئەندامانی حیزبێکی سیاسی ناکرێت بەڵکوو پێویستیی بە خوێندنەوەیەکی کارناسانەیە. حیزبی دێموکرات پێویستە پێداچوونەوەیەکی جیددی بە دێموکراسی دەروون حیزبیدا بکاتەوە بەڵکوو ئەو ئاستەنگانە لابدات کە ڕێگرن بۆ بەشدارکردنی نوخبەی ئاکادێمک لە ئاستی بڕیار و پلاندانانی حیزبدا.

سەبارەت بە پوتانسیێلی کۆمەڵایەتیش دەبێ عەرزتان بکەم کە ئێمە لە کۆمەڵگەی یەکدەست و نەریتی تێپەڕیوین بەرەو کۆمەڵگەیەکی فرەچەشن بەڕێوەین کە ئەمە لە خۆیدا مەنتقی مۆدێرنیزمە. وەها ترانسفۆرماسیۆنێکی کۆمەڵایەتی لە خۆیدا قەیرانی فرەچەشنیشی لێدەکەوێتەوە و ئەگەر حیزب لە ڕووبەڕووبوونەوەیدا هەستیار بێت، دەتوانێ بیکات بە دەرفەت. لە وڵامی یەک لە پرسیارەکانی بەشی یەکەم ئاماژەم بە تێرمی مێتابۆلیزمی حەشیمەتی کرد. کۆمەڵگەی ئێران و بەتایبەتی کوردستان نەوەیەکی بەرهەم هێناوە کە لە زۆر بواراندا وەک ئێمە ناچن و تەنانەت ئێمەشیان قبووڵ نییە. ئاستی خوێندەواری، ستایلی ژیان و بەتایبەت جموجۆڵە کۆمەڵایەتییەکان یارمەتی بەم نەوەیە داوە بەڵکوو لە پاڕادایمی ڕۆشنبیریی تێپەڕن. هەنووکە ڕۆشنبیر نە ئەو ئیعیبارەی جارانی ماوە و نە ڕۆڵ دەگێڕێت لە بەرهەمهێنانی هزر و بیری نوێدا. ئەو شتەی کارناسانی پەروەردە پێی دەڵێن "دیجیتاڵ لیتەراسی" ئەمڕۆ بەڕادەیەک پەرەی سەندووە کە تەنانەت مامۆستاکانی قوتابخانەش مەرجەع نەماون بۆ فێرکاری و ڕاهێنان. کەوایە نەک ڕۆڵی ڕۆشنبیر بەڵکوو دامەزراوە مەدەنی و سیاسییەکانیش چی دی مەرجەعی زانیاریی و ئاگایی نەماون و سروشتییە کە کۆمەڵگە چاوەڕێی داهێنانی تیۆری نوێ لەوان ناکات چونکە خۆیان لە ڕێگای پلاتفۆڕمەکانی سۆشیال مێدیاوە ئاگاداری گۆڕانکارییە هزری و کولتوورییەکان هەن. چاوەڕوانیی نەوەی نوێ لە حیزبەکان، پڕاکتیکێکی سیاسییە کە هەستی هاوچارەنووسیی و وێناکردنی جڤات و پێکەوەبوون بەهێز بکات، وەکوو چۆن تیۆریی کوردایەتی لە ساڵانی ڕابردوودا کردی. کەوایە سەرەتا دەبێ لە زمانەوە دەست پێ بکەین چونکە زمانی ئەم نەوەیە جیاوازیی هەیە لەگەڵ زمانی ئێمە و سروشتییە کە جیاوازیی زمان بە بۆچوونی ویتگێنشتیان دەلالەت لە واقعی جیاواز دەکات. لە ڕۆژانی شۆڕشی ژینادا ئێمە بینیمان کە لێدوانی بەرپرسانی حیزبی هێندێ جار دژ بەیەک و لە زۆر حاڵەتدا مەودایەکی زۆری هەبوو لەگەڵ ئەو زمانەی کە نەوەی ئەمڕۆ بۆچوونی خۆی پێ دەردەبڕێت. ئەمە بە ئێمە دەڵێت حیزبەکان و بەتایبەت حیزبی دێموکرات پێویستی بە قبووڵکردنی ئەو مێتابۆلیزمی حەشیمەتییە هەیە و لە ئاستی ڕێبەڕایەتی و ڕاگەیاندندا دەبێ هاوسەنگییەک دروست بکات لەنێوان گونجاندن و ڕێکخستنی نەوەی نوێ لە ڕیزی ڕێبەرایەتی حیزبەکەیدا و هەروەها پێداچوونەوەیەک بۆ زمانی دەربڕینی حیزب بکات. زمانێک نەتوانێ وێنەیەکی جڤاتی (جمعی) بخوڵقێنێت، ئەو زمانە کارایی نەماوە. با بە گشت لایەکمانەوە هەوڵ بدەین حیزبی دێموکرات گرفتاری سێندرۆمی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی نەیەت. دابڕانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لەو مێتابولیزمی حەشیمەتییە وای کردووە کە لە ئاستی ڕێبەریدا پیر و لە باری هزرییەوە خۆپارێز و لە باری پراکتیکی سیاسیشەوە کەم جووڵە بن. هیوادارم حیزبی دێموکرات قەت تووشی وەها چارەنووسێک نەیەت، حیزبێک کە ئێستاشی لەگەڵدا بێت خەڵک بە چاوی هیواوە لێی دەڕوانن.

هەگبەی شاخ و شۆڕش

خەرمانەکەی تین و ڕووناکی و ئاگر

شەهید سەیدفەرەج حوسێنی

برایم چووکەڵی

کاتێک ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دڕندانە و بە هەموو هێزە پەلاماری کوردستانی خۆڕاگر و قارەمانی دا، خەڵکی کوردستان سەریان نەوی نەکرد و، بە ڕێنوێنی و ڕێبەریی حیزبی دێموکرات دیفاعیان لە ماف و مەوجودییەتی خۆیان کرد. خەڵکی کوردستان لە درێژەی ئەو خەبات و بەربەرەکانییەدا باشترین ڕۆڵەکانی خۆیان بەختی ئازادی و بەختەوەریی نەوەکانی داهاتوو کرد کە هەتا ئێستا بەسەرهاتی زۆر ڕۆڵەی بەوەجی نیشتمانمان لە "هەگبەی شاخ و شۆڕش"دا کردووە. لەم ژمارەیەی ڕۆژنامەدا چەند لاپەڕەیەک لە ژیانی شەهید سەیدفەرج حوسێنی، فەرماندەی خۆڕاگر و شۆڕشگێڕی خەڵکی ناوچەی هەورامان لە هێزی شاهۆ هەڵدەدەینەوە.

سەیدفەرەج حوسێنی ساڵی ١٣٢٧ی هەتاوی لە کاتێکدا بەهۆی لاوازیی دەسەڵاتی حەمەڕەزاشا کرانەوەیەکی سیاسیی لە ئێران هاتبووە گۆڕێ و ئازادی و دێموکراسییەی ڕێژەیی باڵی بەسەر ئێراندا کشابوو، و لە کوردستانی پاش ڕووخانی کۆماری کوردستان بەرەبەرە ڕێکخراوەکانی حیزبی دەبووژانەوە؛ لەو ڕۆژ و ئەیامانەدا لە باوەشی بنەماڵەیەکی هەژار و زەحمەتکێشی گوندی بەلەبزانی هەورامان لەدایک بوو. فەرەج لە منداڵییەوە ژیانی ئاوێتەی هەژاری و دەستکورتی و ستەم و بێبەشی و چەوسانەوە بوو. تەمەنی منداڵیی ئەویش وەک زۆربەی هەرەزۆری منداڵانی کوردستان لە بەشمەینەتی و کوێرەوەریدا تێپەڕی. هەر بەو هۆیەشەوە نەیتوانی بچێتە قوتابخانە و دەرکی خوێندن و مەکتەبی بەڕوودا نەکرایەوە. ئەو هێشتا مێرمنداڵ بوو شانی دایە بەر کاروکاسبی. فەرەج سەرەڕای هەموو ئەو مەینەتییانە زۆر ئازایانە وێڕای بنەماڵەی دەستی بە کاروکاسبی کرد، سەختیی زۆری چێشت بەڵام ملی بۆ زۆردار و ناحەزان نەوی نەکرد. لەگەڵ ئەوەدا نەخوێندەوار بوو، بەڵام سەرچاوەکانی دەرد و ژانی خۆی و گەلەکەی ناسیبوو، و دەیزانی هۆکاری ئەو دۆخە بندەستیی کورد و نەبوونی کیانی سیاسیی سەربەخۆی کوردە و کوردگوتەنی: دەوڵەتمان نییە بۆیە ئاوامان بەسەر دێ و دەچەوسێینەوە.

کاتێک دوای شۆڕشی گەلانی ئێران لە ساڵی ١٣٥٧ بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد بە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان پەرەی گرت و لە بەرانبەردا پەلاماری دوژمنانی ئازادی توندوتیژتر بوو، سەید فەرج حوسێنی بڕیاری دا بچێتە ڕیزی خەباتکارانەوە. بۆیە لەگەڵ ڕاگەیاندنی تێکۆشانی ئاشکرای حیزب بوو بە پێشمەرگە و، وەک تێکۆشەرێکی هەڵسووڕ تێکۆشانی سیاسی و پێشمەرگانەی خۆی دەست پێ کرد. سەید فەرج سەبارەت بە ئازایەتی و جوامێری، سەبارەت بە ورەی بەرز و هەڵسووڕبوونی، سەبارەت بە ئیمانی قووڵ بە ڕێبازی حیزب و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلەکەی زۆر زوو جێگای خۆی لەنێو ڕیزی هاوسەنگەرانیدا کردەوە. ئەو ئامادەی هەر چەشنە فیداکاری و گیانبازییەک بوو و لە بەڕێوەبردنی ئەرک و مەئمووریەتە حیزبییەکاندا جیددی و شێلگیر بوو و هەموو کاتێک ڕووسوور لێی دەهاتە دەر. هەر ئەوەش بووە هۆی ئەوەی سەرەتا وەک سەرپەل دیاری بکرێ.

فەرەج بەهۆی ئەزموونێک کە لە ماوی کورتی پێشمەرگایەتی و وەرگرتنی بەرپرسایەتیدا خستبوویە سەر یەژ، توانی زوو خۆی لەگەڵ هەلومەرجی نوێ ڕێک بخا و وەک پێشمەرگەیەکی بەدیسیپلین چاوی لێ بکرێ و بە ئەرکی پێشمەرگایەتیی خۆی دەزانی لە هەموو بوارێکەوە و بە هەموو توانای خۆیەوە خزمەتی حیزب و بکات. هەر لەو ماوە کەمەدا توانی بە ئاکار و کردەوەی جوان و بەشداریکردن لە شەڕەکاندا جێگای خۆی لەنێو هاوسەنگەرانیدا بکاتەوە. سەید فەرج بە هۆی ئەو تایبەتمەندییانەوە کە تایبەتمەندی پێشمەرگەیەکی ئازا و قارەمان و چاونەترس و بەنەزمو دیسیپلینە، پلەکانی حیزبی یەک بەدوای یەکدا بە سەرکەوتن بڕی و بە فەرماندەری یەکێک لە لکەکانی هێزی شاهۆ دیاری کرا. لەژێر فەرماندەیی سەید فەرجی شۆڕشگێر و قارەماندا دەیان زەبری گورچوبڕ لە پەیکەری هێزەکانی ڕێژیمی ئیسلامی کەوت.

شەهید سەیدفەرج حوسێنی لە ماوەی نیزیک بە ١٠ ساڵ پێشمەرگایەتییدا لەخۆبوردووانە لە هیچ چەشنە فیداکارییەک درێخی نەکرد، لەمەیدانی بەرەو ڕووبوون لەگەڵ دوژمن بەتایبەت نە ناوچەی هەورامان، کامیاران، ڕوانسەر و جوانرۆ سەلماندی کە چەندە ئازا و نەترسە و چەندە بۆ سەرخستنی خەبات و جووڵانەوەی گەلەکەی بەزێپکوزاکوونە. ئەو پێشمەرگەیەکی ڕووحسووک و فەرماندەیەکی سادق و بەمشوور بوو. لەسەر ئامانج و بەڕێوەبردنی کارەکانی شێلگیر بوو. ئازا و قارەمان بوو، لە ئاست دوژمندا ڕقئەستوورو لە بەرانبەر خەڵک و هاوڕێیانیدا لەسەرەخۆ و، بۆ جێبەجێکردنی بڕیارەکانی حیزب سەرلەپێناو بوو.

مخابن ڕۆژی ٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٦٦ی هەتاوی لە ناوچەی بێساران لە شەڕ لەگەڵ "کۆمەڵە"دا سینگی سەیدفەرەج کەوتە بەر گوللە و خوێنە ئاڵەکەی ڕژایە سەر خاکی پاکی نیشتمان. ئەو نامرادانە ماڵئاوایی لە هاوسەنگەرانی کرد و درێژەپێدانی ڕێگاو ڕێبازەکەی بەوان سپارد.

پرسی کورد و ئۆپۆزسیۆنی ئێران
لە چوارچێوەی سیاسەتی دەرەوەی ئامریکادا

وریا ڕەحمانی

لە بەستێنی سیاسەتی نێونەتەوەیی وڵاتاندا دوو ڕوویکردی سەرەکی هەیە کە یەکیان بە مێتۆدی ئامریکایی بەناوبانگە و ئەوەی دی مێتۆدی بریتانیی پێ دەڵێن. مێتۆدی ئامریکایی باس لەوە دەکات هەرچی وڵاتێک لە نێوخۆیدا پۆشتەتر و دەوڵەمەندتر بێ بەهێزترە و دەتوانێ کاریگەرییەکی زیاتری لە ئاستی نێونەتەوەییشدا هەبێ. بەڵام مێتۆدی بریتانی ڕێک بەپێچەوانەیە و دەڵێ بەهێزبوونی وڵاتان پەیوەندیی بە نفووز و کاریگەری لە ئاستی نێونەتەوەییدا هەیە و هەر وڵاتێک چەندە دەور و کاریگەرییەکی زیاتری لە دەرەوەی سنوورەکانی خۆیدا هەبێ، لە ئاستی جیهانییشدا بەهێزترە و دەتوانێ گرفت و کێشە نێوخۆییەکانیشی پێ چارەسەر بکات. چێبوونی هەر دووی ئەو وێنایانەش لە شێوازی سیاسەتی ئەو دوو وڵاتەوە سەرچاوەی گرتووە.

بریتانیا کاتی خۆی یەکەم وڵاتی زلهێزی جیهان بوو. ئەو وڵاتە دەستی کۆلۆنیالیستیی بە سەر ژمارەیەکی زۆر لە وڵاتانی دنیادا کێشابوو و بەشی زۆری ئابووری و بازرگانیی دنیاشی کۆنترۆڵ دەکرد. ئەوەش هێزێکی کەموێنەی پێدابوو کە کاریگەریی ڕاستەوخۆ لەسەر سیاسەتی نێونەتەوەییدا دابنی. بەڵام ئامریکا کە دوای شەڕی یەکەمی جیهانی وەک زلهێزێکی نوێ لە ئاستی نێونەتەوەییدا دەرکەوت، نەتەنیا موستەعمیرەی نەبوو، بەڵکوو دەستێوەردانێکی ئەوتۆشی لە کاروباری وڵاتاندا نەدەکرد و تەنانەت سیاسەتی دژی کۆلۆنیالیستییشی پەیڕەو دەکرد.

لەگەڵ گەشەی هەستی نەتەوایەتی و بە سەربەخۆیی گەیشتنی بەشێکی زۆر لەو وڵاتانەی پێشتر موستەعمیرەی بریتانیا و وڵاتانی دیکەی ئوروووپایی بوون، بەرەبەرە لە دەسەڵات و هێزی ئەو وڵاتانە لە ئاستی نێونەتەوەییدا کەم بۆوە، کەچی ئامریکا کە موستەعمیرەی نەبوو ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ بەهێزتر بوو. سیاسەتمەدارانی ئامریکایی هێندەیان باوەڕ بەو چەشنە ڕوانگە سیاسییە بوو کە بۆ چوونە نێو هەر دوو شەڕی گەورەی جیهانی زۆر دوودڵ بوون و دەیانەویست تا ئەو جێیەی بۆیان دەلوێ خۆیان بەدوور بگرن. بەڵام ناچار بە شەڕ بوون. تەنانەت تیۆدۆر روزڤێلت لە بانگەشەی هەڵبژاردنی سەرکۆماریی پێش شەڕی دوویەمی جیهانیدا ڕاشکاوانە گوتی ئەمجارەیان سەربازی ئامریکایی لە دەرەوەی سنوورەکانی خۆماندا بەکوشت نادەین و وەک جاری پێشوو بەشداریی شەڕی نێوان وڵاتانی دیکە ناکەین؛ کەچی هێرشی ژاپۆن بۆ سەر ناوە فرۆکەهەڵگرەکانی ئامریکا بە ناچار تێوەی گلاند.

ئینجا سەرهەڵدانی هێزێکی نوێی ئیدیۆلۆژیکی وەک سۆڤییەت کە کۆمەڵێک تماحی سیاسی و ئیدیۆلۆژیکیی مەترسیداری هەبوو، ئاراستەیەکی پێچەوانەی بە ستراتێژیی سیاسیی ئامریکا لە ئاستی نێونەتەوەییدا بەخشی. ڕووبەڕووبوونەوەی بلۆکی کۆمۆنیستی بە ڕێبەرایەتیی سۆڤییەت و بلۆکی لیبراڵ دێموکراسی بە پێشەنگایەتیی ئامریکا، سەردەمێکی نوێی لە ملبەملێ و کێبەرکێی سیاسی لە ئاستی جیهانیدا پێک هێنا بە ناوی شەڕی سارد. لەو قۆناغەشدا سیاسەتی دەرەوەی ئامریکا کە بناغەکەی لەسەر ئەساسی تەعامول دامەزرابوو، ڕێچکەیەکی پێچەوانەی بەخۆی گرت و کردی بە کاراکتەرێکی گرینگی جیهانی کە دەستێوەردانی ڕاستەوخۆی لە سیاسەتی نێونەتەوەیی و تەنانەت کاروباری نێوخۆیی وڵاتاندا دەکرد. ڕاستە ئەمریکا وەک بریتانیای پێشوو وڵاتانی داگیر نەدەکرد و بە کۆلۆنیی نەدەکردن، بەڵام تا ئەو جێیەی بۆی دەکرا هەوڵی دەدا نفووز و کاریگەریی بەسەریاندا هەبێت.

گرینگترین کێشە و لەمپەڕی ئامریکا لەو سەردەمەدا سۆڤییەت بوو کە نوێنگەی سەرەکیی چەپی ئیدیۆلۆژیک لە ئاستی جیهانیدا بوو. هەر بۆیەش کارکردی سیاسیی ئامریکا بەدرێژایی شەڕی سارد بە دەوری میحوەری سۆڤییەتدا دەخولایەوە. هەموو هەوڵەکە ئەوە بوو ئەوەندەی دەکرێ پێش بە نفووز و دەسەڵاتی سۆڤییەت و بیری کۆمۆنیستی لە ئاستی نێونەتەوەییدا بگرن. دوو لە گرینگترین و کاریگەرترین هەوڵەکانی ئامریکا و وڵاتانی ڕۆژئاوایی ئەوە بوو کە؛

یەکەم، پێش لە نزیکبوونەوە و هاوپەیمانەتیی نێوان سۆڤییەت و چینی کۆمۆنیستی بگرن. لە گرینگترین دەرکەوتەکانی ئەو هەوڵەی ئامریکا سەردانی مێژوویی ڕیچارد نیکسۆنی سەرکۆمار و هێنری کسینجێری وەزیری دەرەوەی ئامریکا بۆ چین بوو کە هەوڵیان دا بە دانی کۆمەڵێک ئیمتیازی ئابووری و سیاسی ئەو وڵاتە لە داوێنی سۆڤییەت دوور کەنەوە و بەرەو کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیی ڕاکێش بکەن.

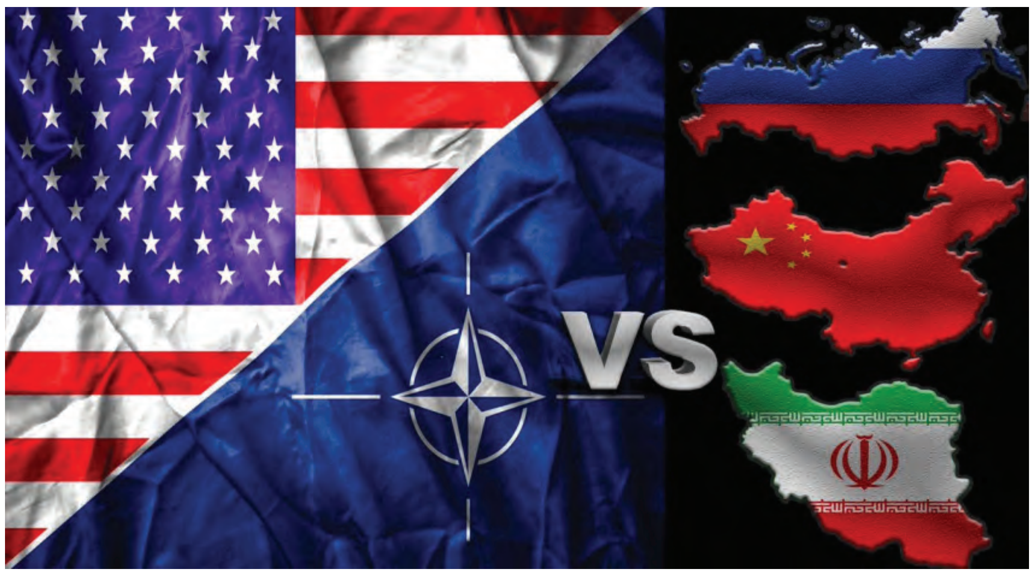

دووهەم، هەوڵ بۆ پێکهێنانی پشتێندی سەوز بە دەوری سۆڤییەت. ترسی ڕۆژئاوا لە نفووز و پەرەی سۆڤییەت و بیری کۆمۆنیستی بۆ وڵاتانی دەوروبەر بەتایبەت ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و دەستپێڕاگەیشتنی ئەو وڵاتە بە ئاوە گەرمەکانی دنیا و بە دەستەوەگرتنی بەشێکی زۆر لە بازرگانیی جیهانی، دەستی ئامریکا و هاوپەیمانانی بۆ دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆیی ئەو وڵاتانە ڕاکێشا. لە گرینگترین دەرکەوتەکانی ئەو هەوڵەش یارمەتیدان بە پەرەگرتنی بونیادگەرایی ئیسلامی و بەرگریکردن لە حکومەتگەلی دیکتاتۆڕیی دژی کۆمۆنیستی لە ناوچەکە بوو.

پاش ڕووخانی سۆڤییەت و تەواوبوونی شەڕی سارد، گرفتێکی دی بەرۆکی ڕۆژئاوا بەتایبەت ئامریکای گرت، ئەویش کێشەی توندئاژۆیی ئیسلامی بوو کە وەکوو مەترسییەکی جیددی خۆی دەرخست. بەتایبەت پاش ڕووداوی یازدەی سێپتامبر ئەو پرسە قەوارەیەکی بەرینتری گرتە خۆی و سنوورەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی بەزاند و لە چواچێوەیەکی نێونەتەوەییدا دەرکەوت. هەرچەند ئیسلامی سیاسی چونکی لە بواری ڕێکخراوەییەوە ئەو یەکانگیرییە پێویستەی نەبوو و لەوەش گرینگتر وڵاتێکی بەهێز لە ئاستی جیهانیدا نوێنەرایەتیی نەدەکرد، نەیتوانی وەک بەدیلێکی جیددی لە بەرانبەر ڕۆژئاوا و ئامریکادا دەرکەوێ و وەک ڕکەبەر خۆی بسەلمێنێ. زۆربەی دەرکەوتەکانی ئەو ڕەوتە لە کۆمەڵێک هەوڵی تێرۆریستی و خرابکارانە بە مەبەستی تێکدانی ئاسایشی گشتی و پرەنسیپە نێونەتەوەییەکاندا خۆی نیشان دا. گرینگترین نموودەکانی بونیادگەرایی ئیسلامی کە لە جۆری ئیسلامی سیاسیدا خۆی دەرخست کۆماری ئیسلامی و تالیبان وەک دوو حکومەتی ناوچەیی و هەندێ ڕەوتی وەک ئەلقاعیدە و حیزبوڵڵا و داعش بوون کە زیاتر نەک وەک مەترسی، بەڵکوو وەک سەرئێشە و هەڕەشە بۆ ڕۆژئاوا و ئامریکا دەرکەوتن.

هەر وەک باس کرا ئامریکای دوای شەڕی دوویەمی جیهانی بەپێچەوانەی ئەو ڕوویکردە سیاسییە نێونەتەوەییە دڵخوازەی پێشتر بووی مەجبوور بە جوڵانەوە بووە. هەتا ئێستا نفووز و دەستێوەردانی بەرینی ئامریکا لە ئاستی جیهانیدا تێچوویەکی زۆری بۆ ئەو وڵاتە بووە، بەو مانایە کە لەلایەکەوە لە هێزی ئەو وڵاتەی کەم کردۆتەوە و لەلایەکی تریشەوە ڕێگەی بۆ چێبوون و سەرهەڵدانی هێزی دیکە کە خۆیان لەم کێشانە بەدوور گرتووە خۆش کردووە. واتا یەکێک لە گرینگترین کێشەکانی ئامریکا لە دنیای ئەمڕۆدا کە مەترسیی جیدیی لەسەر دەور و پێگەی ئەو وڵاتە لە ئاستی نێونەتەوەییدا پێک هێناوە، چینە.

دەسەڵاتی چین بە پێچەوانەی سۆڤییەت چەپی ئیدیۆلۆژیک نییە، بەڵکوو چەپێکی سیاسییە. بەم پێیەش کێشەی چین یان باشترە بڵێین ڕکەبەرایەتیی چین لەگەڵ ئامریکا بەپێچەوانەی سۆڤییەت نەک ئیدیۆلۆژیک بەڵکوو سیاسییە و چەقی ئەو ڕکەبەرایەتییەش لە بەستێنی ئابووریدا خۆی دەدۆزێتەوە. کاتی خۆی لە دەیەی ٧٠ و ٨٠ی زایینیدا چینیش وەک سۆڤییەت بە جۆرێک تووشی بنبەستی سیاسی هات و بارودۆخی وڵات لەوپەڕی خراپیی خۆیدا بوو. بەڵام بەپێچەوانەی سۆڤییەت کە ڕووی لە کرانەوەی سیاسی کرد، چین لە بواری ئابوورییەوە ئاڵوگۆڕی پێک هێنا و لەگەڵ بازاڕی ئازاد و نەزمی ئابووریی جیهانی خۆی ڕێک خست. هەر ئەوەش وای کرد ئەم وڵاتە کرانەوەیەکی بەرینی ئابووری بەخۆیەوە ببینێ و لە هەموو ڕوویەکەوە گەشە بستێنێ. وەک بینرا ئەو گەشە ئابوورییە گەشەی سیاسی و نیزامییشی بەدوای خۆیدا هێنا و پێشبینی دەکرێ چین ئیتر بەرەبەرە دەور و دەسەڵاتێکی زیاتر و کاریگەرتر لە ئاستی سیاسەتی نێونەتەوەییدا بۆ خۆی دەستەبەر بکات. ئەوەش زەنگێکی خەتەری جیددییە بۆ ئامریکا و بەرەی ڕۆژئاوا کە وڵاتێکی چەپی کۆمۆنیستی بتوانێ دەورێکی زێدە و کاریگەر لە چوارچێوەی هاوکێشە سیاسییەکانی دنیادا بگێڕێ. ئەوەش وای کردوە کە چین پێگەیەکی تاقانەی لە بەستێنی سیاسەتی دەرەوەی ئامریکادا هەبێ و لەمەودوا هەموو هاوکێشە ورد و درشتەکانی دی بە دەوری ئەم میحوەرە سەرەکییەدا بخولێنەوە. بەشێک لە کێشەی ئەو هاوکێشەیەش ئەو وڵاتانە دەگرێتەوە کە لە زاتی خۆیاندا دژبەری ئامریکان و ڕەنگە نەفسی ئەو دژبەربوونەش لە چینیان نزیک کاتەوە. ئەوجار دەوری وڵاتانێکی وەک ئێران، سووریە، ڤێنێزوئێلا، کۆریای باکوور و... لەو سۆنگەیەوە زیاتر دەردەکەوێ و ڕەنگێکی تۆختر بە خۆوە دەگرێ.

بابەتی سەرەکی لێرەدا لە چۆنیەتیی هەڵسوکەوتی سیاسەتمەدارانی ئامریکا بەتایبەت دوو حیزبی سەرەکیی ئەم وڵاتە لەگەڵ ئەو پرسەدا خۆی دەنوێنێت. سیاسەتی سەرەکیی ئامریکا لەو بوارەدا ئەوەیە نەهێڵن ئەو وڵاتانە بەتەواوەتی بکەونە ژێر ئەجێندای سیاسیی چینەوە و بەهەر شێوەیەک بۆیان دەلوێ پێش لە نفووز و کاریگەریی زێدەی ئەو وڵاتە لە ئاستی جیهانیدا بگرن. بەڵام ڕوانگەی سیاسیی دێموکراتەکان و کۆماریخوازان یەک شت نییە و دوو ڕەهەندی جیاواز لەخۆ دەگرێ.

هەرچی دێموکڕاتەکانن سیاسەتی دووری لە کێشە «تنش زدایی» بە نیسبەت ئەو وڵاتانەوە ڕەچاو دەکەن. تەنانەت لە هەندێ حاڵەتدا بە دانی کۆمەڵێک ئیمتیازی ئابووری و سیاسیی تایبەت لە هەوڵی ئەوە دان لە پێویستی و نیازی ئەو وڵاتانە بە چین کەم کەنەوە و تەشویقیان بکەن لەبری نزیکبوونەوە و چوونە بەرەی چین ئیمکانی گەڕانەوە بۆ کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی و بەرەی ڕۆژئاوایان هەبێ. دێموکراتەکان پێیان‌وایە لە ئاکامی گرژی و ئاڵۆزیی زێدە لەگەڵ ئەو وڵاتانەدا ئەگەری نزیکبوونەوەیان لە چین و بەرەی دژ بە ڕۆژئاوا زیاتر دەبێ. کەچی لە بەرانبەردا کۆماریخوازەکان سیاسەتی پێچەوانەیان هەیە. ئەوان پێیان‌وایە دانی هەر چەشنە ئیمتیازێکی تایبەت بەو وڵاتانە بەهێزتریان دەکا و قازانجەکەشی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ دەچێتە گیرفانی بەرەی دژبەرەوە. پێیان وایە کە حکومەتەکانی حاکم بەسەر ئەو وڵاتانە لە زاتی خۆیاندا دژبەری ئامریکا و بەرەی ڕۆژئاوان و یارمەتیدانیان نەتەنیا سوودێکی نابێ بەڵکوو زەرەری لێ دەکەوێتەوە. هەر بۆیەش ڕاهاتن و حاوانەوە لەگەڵ ئەو وڵاتانە یارمەتیدەری وەرسووڕانیان بەرەو کۆمەڵگەی جیهانی و بەرەی ڕۆژئاوا و ئامریکا نابێ بەڵکوو شەریک و هاوپەیمانە ئابووری و سیاسییەکانی چین و بەرەی دژبەری پێ بەهێزتر دەبێ. هەر بۆیەش سیاسەتی کۆماریخوازەکان سیاسەتی گەمارۆ و ڕووبەڕووبوونەوەیە نەک هەڵکردن و ڕێککەوتن.

تەعامولی سەرەکیی دێموکراتەکان لە چوارچێوەی سیاسەتی دەرەوەی ئامریکا بە نیسبەت ئەو وڵاتانەی بە دۆست و نزیکی چین ئەژمار دەکرێن لەگەڵ حکومەتەکانی حاکم بەسەر ئەو وڵاتانەدایە. کەچی ئەم تەعامولە لەلایەن کۆماریخوازەکانەوە ئاراستەیەکی پێچەوانەی هەیە و ڕووی لە دژبەرانی ئەو حکومەتانەیە. بەم پێیەش ئۆپۆزسیۆن دەورێکی کاراتر دەگێڕێ و وەک بەشێکی گرینگ لە سیاسەتی دەرەوەی ئامریکا لە پەیوەندی لەگەڵ ئەو جۆرە وڵاتانەدا دێتە ئەژمار. هەر بۆیەش لە سۆنگەی سیاسەتی دەرەوەی ئامریکاوە، بەگوێرەی ئەوەی کام یەک لە حیزبەکان لەسەر کارن، ئۆپۆزسیۆنی هەر کام لەو وڵاتانە و یەک لەوان ئێران، دەور و کارکردی جیاوازیان هەیە.

ئەمیر باباخانی

لەژێر ساباتی هاوگوتاریی گەلاندا

ڕەنگە زێدەڕەوی نەبێ ئەگەر بڵێین ئەوەی ئەمڕۆ لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لەئارادایە، لەوانەیە لاپەڕەیەکی نوێ لە مێژووی جیهان بە گشتی و لەم ناوچەیە بەتایبەتی بێنێتە ئاراوە. جموجۆڵ و گەڕانەوەی سەرلەنوێی هێزەکانی ئەمریکا بۆ ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بۆ بەرگرتن بە سیاسەتەکانی چین و ڕووسیە و دوورکردنەوەی وڵاتانی کەنداو لەم دوو وڵاتە، ڕکەبەریی نابەرهەستی چین و ڕووسیە لە ناوچەدا، ئەگەری نزیکبوونەوەی زیاتری ئیسرائیل و وڵاتانی عەرەبی بەتایبەتی دەنگۆی ئاساییبوونەوەی پەیوەندییەکان لەگەڵ عەرەبستان، پرۆژە ئابووری و چەکدارییەکانی وڵاتانی کەنداو بەتایبەتی عەرەبستان و ئەمارات، تەریکخستنەوە و ئیزۆلەکردنی زیاتری کۆماری ئیسلامی ئێران، دەوری ئەفغانستانی تاڵەبان و... ئەمانە هەموو نیشاندەری ئەوەن تەکوزییەکی نوێ لەم ناوچەیە بەڕێوەیە و بەتایبەتی لێکەوتەکانی بۆ دوارۆژی هەندێ وڵات دەتوانێ زۆر گرینگ بێ.

ئەوەمان لەبیرمان نەچێ سیاسەت ڕێک ئەو شوێنەیە کە ڕووداوە چاوەڕواننەکراوەکان و پێشهاتە سەیروسەمەرەکان لێی ڕوو دەدەن! بۆ وێنە ئەگەر لە وڵاتێکی وەک ئێران هەندێ لە نەتەوەکان بە هومێد و هەستیارییەوە لە جموجۆڵ و ئاڵوگۆڕەکان دەڕوانن، بەرهەمی خوێندنەوەی دۆخەکە و ئەگەری هاتنەئارای ڕووداوی چاوەڕواننەکراوە. بەڵام هاوکات لەگەڵ گۆڕانکارییەکان و هیوای وەدیهاتنی دۆخێکی نوێ، لایەنێکی تریش بە شێوەیەکی هاوتەریب نیگەرانی ئەم ئاڵوگۆڕانەیە کە تەواو ڕوانینێکی شۆڤێنیستیشی پێوە دیارە و قەزائەن ئەم دەنگانە لەلایەن چینی دەسەڵاتدارەوە دەبیسرێ کە تەنانەت ئەوەندە ڕادیکاڵە کە خۆی لە قەرەی توندوتیژی دەدا و ڕێک ئەم توندوتیژییە دەگوازێتەوە بۆ نێو کۆمەڵگە!

بۆ وێنە لە کۆمەڵگەیەکی ئیستبدادلێدراوی وەک ئێران، دەسەڵاتی فاشیستی لانیکەم لە ماوەی سەدساڵی ڕابردوودا خۆی بە سەر هەموو بوارە سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئابووری، کولتووری و تەنانەت ئەخلاقییەکانیشدا سەپاندووە بە مەبەستی سازکردنی کۆمەڵگەیەکی داخراو لە ڕێگەی کۆنترۆڵی پۆلیسییەوە! نموونەی هەرەزیندووی ئەم دواییە "طرح حجاب و عفاف"ە بەدژی شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی بۆ کۆنترۆڵی ژنانی ڕاپەڕیو لەم وڵاتەدا.

ئیستبداد وەها چۆتە نێو تانوپۆی کۆمەڵگەوە کە تاک و گرووپەکانی دەرەوەی نیزامی سیاسی لەڕاستیدا هیچ کارەن و هیچ چەشنە ئازادی و دەسەڵاتێکیان لە بڕیاردان و جێبەجێکردندا نییە. دیارە بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە دەسەڵاتی سیاسیی ئێران لەسەر دوو تەوەری زمانی فارسی و نەتەوەپەرەستی کەونینەخوازی و هەروەها ئایینزای شیعە دامەزراوە، هەرگیز باوەڕی بە هاوبەشی سیاسی گرووپە نەتەوەیی و ئێتنیکییەکان بە مانا هانا ئارێنتییەکەی نەبووە. ئەمەش ڕێک هەمان ڕوخساری ڕاستەقینەی فاشیزمە کە لەم ساتەوەختەی ئێستادا بۆ سەرجەم گەلانی ئێران دەرکەوتووە، ئەوەی دەمێک ساڵە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کورد لێی لە هەڵلا داوە، سەیرەکە لەوەدایە ئەو فاشیزمە لەنێو بەناو ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیش شەپۆلان دەدا.

دیارە داهاتووی پرسی کورد بە داهاتووی ئەو وڵاتانەی تێیدا دەژی گرێ دراوە و بێگومان دۆزینەوەی ڕێگاچارەکان لەسەر بنەمای ئازادی، دیموکراسی و پلۆرالیزم دەبێتە هۆی تۆختربوونەوەی دەوری سەرجەم نەتەوەکانی نێو جوغرافیای ئێران بۆ گەیشتن بە مافەکانیان و بەشداری لە پێکهاتەی دەسەڵاتدا. بۆیە ئاشکرایە هەر ڕێگاچارەیەکی تر کە مافی نەتەوەکان لە ئێران بە فەرمی نەناسێ، شانسی سەرکەوتنی نابێ. بۆ دەرچوون لەو قەیرانە مێژووییە و پێشگیری لە ڕوودانی توندوتیژییەکانی داهاتوو، باشترین ڕێگا ئەوەیە کە لەسەر ئەو سێ بنەمایەی باسم لێوە کرد، واتە ئازادی، دیموکراسی و پلۆرالیزم دان بە هەر دوو "مافی نەتەوەیی" و "مافی شارۆمەندی"ی گەلان دابندرێ.

پێداگریی هاوکات لەسەر مافی نەتەوەیی و مافی شارۆمەندی بۆیە بۆ نەتەوەکان گرینگە، چون تەنیا دابینکردنی مافی شارۆمەندی کە لەسەر بنەمای دیموکراسی پێکدێ، گەرەنتییەک بۆ مافی نەتەوەیی نییە. تەنانەت بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لە تاراوگە هەر پێداگری لەسەر مافی شارۆمەندی دەکا و بە هیچ کلۆجێ پێمل بە مافە نەتەوایەتییەکانی نابێ. لەڕاستیدا دژایەتیی ئەوان بۆ وێنە لەگەڵ ناسیۆنالیزمی کوردی دەگەڕێتەوە سەر ئەوە کە ئەوان نایانهەوێ کورد وەک نەتەوە هاوشانی نەتەوەی باڵادەست بێ و بەگشتی خاوەنی جێگەوپێگەیەکی هاوشانی نەتەوەکانی تر!

دیارە نەتەوەی کورد وەک گەورەترین نەتەوەی بێدەوڵەت، بەشێکی بەرچاوی حەولەکەی بۆ وەدەستخستنی سەروەریی سیاسی و دیاریکردنی مافی چارەنووس بووە، هەرچەند دۆخی ژێئۆپۆلیتیکی کوردستان، دابەشبوونی لەنێو چوار وڵات و تەکوزی نێونەتەوەیی (نظم بین‌الملل) وەک بەربەستی ناسیۆنالیزمی کوردی دێنە ئەژمار، بەڵام ئەم ناسیۆنالیزمە تا ئەمڕۆ هەربەردەوام بووە و ئێستا وەک ناسیۆنالیزمێکی گەشەسەندوو پێناسە دەکرێ.

لەلایەکی تریشەوە لەنێو ئێران وەک وڵاتێکی فرەنەتەوە ئەوەی لەباری کردەوەییەوە - بەدەر لە دروشم - لانیکەم لەم قۆناغەدا دەتوانێ سەروەریی سیاسی بۆ کورد دابین بکا، قەوارەیەکی فیدراڵییە بۆ ئەم وڵاتە! ڕەنگە لەم مەجالە کورتەدا دەرفەتی شەنوکەوی ڕەهەندە هەمەجۆرەکانی فیدراڵیزم نەبێ، بەڵام بە حوکمی ئەو پتانسییەلە لەناخداهەڵگرەی هەیەتی دەتوانێ لە دوارۆژدا زۆربەی گرفتەکان بەتایبەتی ئەو شوێنانەی لەباری دیموگرافییەوە کێشەیان لەسەرە، چارەسەر بکا. ئەگەرچی کورد دەمێک ساڵە باس لە مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆی دەکا و بە وتەی شەهید دوکتور قاسملوو خودموختاری، فیدراڵیزم، کۆنفیدراڵیزم و دواجار سەربەخۆیی دەتوانێ یەکێک لە قالبەکانی چارەنووس بێ، بەڵام کورد لەم قۆناغە زەمەنییەدا بەم ئاکامە گەیوە کە فیدراڵیزم دەتوانێ یارمەتیدەر بێ بۆ چارەسەری پرسەکەی!

لەم نێوەدا هەرچەند وێدەچێ کە زۆربەی خەڵکانی سەر بە نەتەوەکانی تر هاوڕاییەکی زیاتریان لەگەڵ فیدراڵیزم هەیە بەڵام ئەو ڕەوتانەی خاوەن دەسەڵات بوون هەر لە سەردەمی پاشایەتیڕا تا سەردەمی کۆماری ئیسلامی دژی هەر چەشنە چەندبنەکیکردنی دەسەڵات و دژی پلۆرالیزم بوون. تەنانەت لەنێو بەرەی ئۆپۆزیسیۆنی فارسیشدا تێزی یەک نەتەوە و یەک زمان بە دژی فرەنەتەوەیی بوون لە لایەن ئەوانەوە هێڵی سوورە، بۆیە ئەوان زۆرترین دژایەتییان لەگەڵ گەلی کوردە!

بێگومان ئۆپوزیسیۆنی کوردی بە حوکمی مێژوویەکی دوورودرێژ لە خەبات و بوونی ژێرخانی فکری و هەروەها ڕێکخراوەیی، نوێنەرایەتی نەتەوەی کوردی لە تەواوی ئەم ساڵانەدا لەسەر شان بووە و بێگومان جیددیترین ئۆپۆزیسیۆنە لە ئێران و هیچ هاوکێشەیەکی سیاسی بەبێ کورد چارەسەری یەکجارەکی بۆ ناکرێ.

ڕاستە لە ماوەی شۆڕشی ژینادا دەکرێ بڵێین جۆرێ لە وشیاری سیاسی و بوێریی کۆمەڵایەتی لە سەرانسەری ئێراندا خۆدەنوێنێ بەتایبەتی گەلانی بندەست نقورچکێکی نەتەوەخوازی ڕاپەڕاندوون، بەڵام لە هێڵی یەکەمی شەڕ لەگەڵ فاشیزمی پاشاییخواز و فاشیزمی مەزەبی، تەنانەت بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی بەناو چەپ و دیموکراسیخوازی ئێرانی دژی مافی نەتەوەکان، ئەوە کوردە کە سەنگەری چۆڵ نەکردووە!

لەمپەری سەرەکی لەبەردەم وڵاتانی فرەنەتەوە، بوونی جۆرێ لە باوەڕی هەڵەیە کە ساڵەهای ساڵە لەلایەن دەسەڵاتەوە بە گوێی خەڵک دادراوە. ئەم خۆبەزلزانی بێبنەمایە مێژووی بۆ سازکراوە، کولتووری بۆ دابین کراوە، تا ئاستی پیرۆزی بەرز کراوەتەوە جا چ شا بووبێ چ ئاخوند. دەکرێ بڵێین جۆرێ لە قودسییەتی بۆ زمان و کلتوور و مێژوو و ئەدەب و هونەری نەتەوەی باڵادەست ساز کردووە و دەسەڵاتی سیاسی بە سەر نەتەوەکانی تردا زاڵی کردووە. ئەم جۆرە تایبەتە لە فاشیزم خاڵی هاوبەشی تەنانەت بیرۆکە بەڕواڵەت دژبەیەکەکانیشە. وەک ئاماژەم پێ کرد پاشایخوازەکان و لایەنگرانی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ کۆمارییە نەتەوەخوازەکان لەم پنتەڕا یەک دەگرن و ئاماڵگوتارێکی هاوبەش لە نێوانیاندا ساز دەبێ کە یەکێ لە کلیلوشە سەرەکییەکانی "تمامییت ارضی"یە کە لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا بۆتە کۆدی سەرکوتی نەتەوەکانی تر، بەتایبەتی نەتەوەی کورد.

ئەگەر بگەڕێمەوە سەرەتای وتارەکە، دەکرێ ئاواتی ئەوە بخوازم کە کورد بە خوێندنەوە و هەڵسەنگاندنی وردی دۆخەکە و بە حوکمی ئەو پتانسییەلەی هەیەتی چ لە ڕووی هێزی مرۆییەوە (هێزی خەڵک لە نێوخۆ و لە دەرەوەی وڵات)، چ لە ڕووی پاشخانی فکرییەوە (گوتاری بزووتنەوەی نەتەوەیی) و چ لە ڕووی توانایی بە ئۆرگانیزەبوونی (حیزبە سیاسییەکانی کوردستان) ببێ بە خولقێنەری گوتارێک کە سەرجەم نەتەوەکانی تریش لەخۆ بگرێ. ئەگینا جگە لە سازدانی گوتاری هاوبەش لەگەڵ سەرجەم نەتەوەکانی تری ئێران هیچ ئاڵترناتیوێکی تر لەگۆڕێدا نییە بەدژی فاشیزمی کۆماری ئیسلامی یان فاشیزمی پەهلەوی. بۆیە کورد وەک بەهێزترین ئۆپۆزیسیۆن پشکی شێری بەردەکەوێ بۆ سازدانی ئەم کەپر و ساباتی هاوگوتاریی گەلان!

دەستبەسەرکردنی ٢٦٤ کەس تەنیا لە ماوەی مانگێکدا

لە ماوەی مانگێکدا ٢٦٤ کەس لە ئێران گیراون و ٧٤ بەندکراویش ئێعدام کراون.

ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم تەنیا لە ماوەی مانگی ئاگۆستی ٢٠٢٣دا لانیکەم ٢٦٤ کەسیان دەستبەسەر و زیندانی کردووە. ئەم ئامارە بە بەراورد لەگەڵ مانگی پێشووتر کە ٢٢٥ کەس دەستبەسەر کرابوون، سەتا ١٧ زیادی کردووە.

بەپێی ئاماری ڕێکخراوی "هەنگاو" تەنیا لە ماوەی مانگی ئاگۆستی ٢٠٢٣دا لانیکەم ١١٦ چالاکی سیاسی و مەدەنیی کورد، ٢٢ چالاکی سیاسیی بەلووچ، ٣٦ چالاکی مەدەنیی ژن، ١١ مێرمنداڵ و ١٧ چالاکی بەهایی ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیمەوە دەستبەسەر کراون. ئامارەکان بەڕوونی دەری دەخەن کە سەتا ٤٥ی دەستبەسەرکراوانی مانگی ڕابردوو لە هەموو ئێراندا کورد بوون. هەر بەپێی ئەو ڕاپۆرتە لە ماوەی مانگی ڕابردوودا لانیکەم ٤ خوێندکار و مامۆستایەکی قوتابخانە دەستبەسەر کراوە کە ٣ خوێندکاریان کورد بوون. هەر لەو مانگەدا لانیکەم ٦ ڕۆژنامەنووس و چالاکی ڕاگەیاندن و ٧ هونەرمەند و ئەکتەر لە شارە جیاوازەکانی کوردستان و ئێران لەلایەن ناوەندە حکوومەتییەکانەوە دەستبەسەر کراون.

هەر لە ماوەی مانگی ڕابردووی زایینیدا لانیکەم ٧٤ بەندکراو لە بەندیخانەکانی ئێراندا لەسێدارە دراون. ئەم ئامارە بە بەراوردکردن بە مانگی پێشتر سەتا ٢١ زیادی کردووە.

بەپێی ڕاپۆرتی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ لەو ٧٤ بەندکراوەی لە مانگی ڕابردوودا ئێعدام کراون، ٥٣ کەسیان بە تۆمەتی پێوەندیدار بە بازرگانیی ماددە هۆشبەرەکان لەسێدارە دراون. وردەکاریی ڕاپۆرتەکان باس لەوە دەکەن کە لە ئێعدامکراوەکانی مانگی ڕابردوو ١٦ کەسیان بەلووچ، ١٠ کەسیان کورد و ٨ بەندکراویش تورک بوون. هەر لەم مانگەدا سزای سێدارەی سێ بەندکراوی ئەفغان، منداڵێکی تاوانبار بە ناوی محەممەد جەواد ئەکبەری، خەڵکی کۆیدەشت و ژنێک بەناوی ڕوقیە عابدینی خەڵکی تەورێز جێبەجێ کراوە.

وێستگە

ئاگایی و وشیاری وەک پەیژەکانی سەرکەوتن

ئاسۆ مینبەری

وردەوردە خەریکین لەساڵوەگەڕی شەهیدکرانی ژینا ئەمینی و دەسپێکی شۆڕشی ژینا بە دروشمی سەرەکیی ژن، ژیان، ئازادی نزیک دەبینەوە. شۆڕشێک کە چەخماخەکەی لە کوردستانەوە لێ درا و وردەوردە هەموو ئێرانی گرتەوە.

لە ماوەی یەک ساڵی ڕابردوودا، بینەری کۆمەڵێک ڕووداوی جۆراوجۆر لە کوردستان و ئێراندا بووین، ڕووداوگەلێک کە هەموویان بە ئاراستەیەکدا دەچوون و ئەویش هەوڵدان بۆ سەرخستنی شۆڕشی ژینا بوو.

گومان لەوەدا نییە ژنان یەکەم چەخماخەی ئەم شۆڕشەیان لێ دا، ڤیدیۆ بڵاوکراوەکانی ڕۆژی ٢٦ی خەرمانان لە کاتی ئەسپەردەکردنی تەرمی ژینادا، ئەم ڕاستییە پشتڕاست دەکەنەوە و، هەر ئەم ئەکتەی ژنان بوو کە توانی گۆڕەپانەکە بۆ ڕووداوەکانی دواتر هەموار بکات. فرێدانی سەرپۆش ئەویش لەژێر گوشاری ڕێژیمێکدا کە هەر بەو بۆنەوە ژینای لە ژیان بێبەری کرد و تەرمەکەی ڕەوانەی گۆڕستان کرد، لە جۆری خۆیدا و لە مێژووی کۆماری ئیسلامیدا بێوێنە بوو، بەڵام کاتێک ئەم ئەکتە مانای تەواوی خۆی مسۆگەر کرد کە دروشمی ژن، ژیان، ئازادیشی لەگەڵ خۆی ڕێک خست و بوو بە هۆی سەرهەڵدانێکی مەزن نەک تەنیا لە شاری سەقزی شوێنی لەدایکبوونی ژینا، بەڵکوو لە هەموو کوردستان و ئێران.

ژنان لەم یەک ساڵەدا بە هەموو شێوازێک هاتنە مەیدان و داوای مافی خۆیان کرد، ئەمە ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگرە کە بەپێچەوانەی باقی شارەکانی ئێران، لە کوردستاندا، پرسی حیجاب پرسی سەرەکی نەبوو، بەڵکوو بوو بە بیانوویەک بۆ ئەوەی لە پەنایدا، باس لە مافی نەتەوایەتی بکرێ! هەر خودی دروشمی ژن، ژیان، ئازادی، بە نێوەڕۆکێکی پڕ ماناوە لە هۆکارە سەرەکییەکانی هیدایەتکردنی شۆڕشەکە بوو، دروشمێک کە تێیدا سێ چەمکی گرینگ و لێکگرێدراوی کۆمەڵگە باسیان لێوە کرا و ڕێبەریی شۆڕشەکەیان کرد. خاڵی سەرنجڕاکیش ئەوەیە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەی کوردستان، بە هەر بیر و باوەڕێکی ئایینی، سیاسی یان تەنانەت فەرهەنگی و کۆمەڵایەتییەوە، لەژێر ئەو دروشمەدا کۆ بوونەوە و هاوئاهەنگ لەگەڵ یەکتر، دروشمگەلی پێکهاتەشکێن و ڕادیکاڵتریان بەرانبەر بە دەسەڵات بەکار هێنا. هەر ئەمەش بووە هۆی ئەوەی هەندێ لایەن بە هێنانەئارای دروشمی "مرد، میهن، آبادی"، هەوڵیان دا ئاراستەی شۆڕشەکە بگۆڕن و فەلسەفەی شۆڕشەکە بەلاڕێدا ببەن.

لە یەک ساڵی ڕابردوودا لەلایەن زۆر کەس و لایەنەوە، کۆمەڵێک هەڵە ڕوویان دا کە بووە هۆی ئەوەی شۆڕشەکە لە کزی بدا و خەڵکی ڕاپەڕیویش دڵسارد بکەنەوە، بەڵام ئیرادەی گشتی بۆ تێکەوەپێچانی دەسەڵاتی خوێنمژی ئاخوندی، گەورەترین هۆکار بۆ بەردەوامبوونی شۆڕشەکە تا ئەمڕۆ بووە و وا وێدەچێ لە ساڵیادی ئەم شۆڕشەشدا کۆمەڵێک ڕووداوی دیکە بێنە پێش کە ئەمە لە وتە و هەڕەشەکانی ڕێژیمدا بە باشی خۆی دەنوێنێ و ئەوانیش خۆیان بۆ ئەم ڕووداوانە ئامادە کردووە.

لە یەک ساڵی ڕابردوودا، ژنان لە زۆر بواردا توانییان ڕۆڵی ئەرێنی بگێڕن، ڕەنگە زۆر کەس لە خەسارناسیی ئەم بەشداریکردنەدا، ڕۆڵی ژنان بە لاواز وەسف بکەن بەڵام ڕاستییەکە پێچەوانەی ئەمەیە. لە کۆمەڵگەیەکدا کە بەدرێژایی زیاتر لە ٤ دەیە، دەسەڵات هەوڵی پەراوێزخستنی ژنانی داوە و لەسەر پرسێکی زۆر بێبایەخی وەکوو حیجاب، ژینا ئەمینیی شەهید کرد و بە دەیان کچی دیکەی خستە زیندانەوە، لە کۆمەڵگەیەکدا کە عورفی داسەپاو وای کردووە کە ژن توانای دەربڕینی ویستەکانی نەبێت و لە ئەگەری دەربڕینی خواستەکانیدا پێش دەسەڵات، لەلایەن بنەماڵە و کۆمەڵگەوە هێرشی بکرێتە سەر، کردەوەی ژنان دەبێ بەرز بنرخێندرێ.

ئەگەرچی لە کوردستاندا هەوڵێکی گشتگیر بۆ دژایەتی لەگەڵ خواستی دەسەڵات لەئارادا بووە و کوردستان هیچکات ملکەچی بڕیاری دەسەڵات نەبووە، بەڵام ناتوانین حاشا لە کاریگەرییە نەرێنییەکانی پەروەردەی ئیدئۆلۆژیکی ڕێژیم لەسەر خەڵک بکەین، بۆیە بە سەرنجدان بەو گوشارەی کە لەلایەن ڕێژیمەوە بۆ سەپاندنی هزر و ئیدئۆلۆژیی چەقبەستووی ئیسلامی هەبووە، پێویستە هەموو هەنگاوەکانی ژنان، بەنرخ بزانین و گرینگی تایبەتیان پێ بدەین. ژنان لە سووچی ماڵەکانەوە، گەیشتنە زانکۆکان و لە شۆڕشی ژینادا، بە بیرکردنەوەیەکی قووڵ و ڕوانینێکی دروست هاتنە مەیدانی کردەوە، لەم پێناوەدا بریندار بوون، دەسبەسەرکران و تەنانەت هەندێکیشیان کەوتنە بەر ئازار و ئەشکەنجەی دڕندانەی هێزە سەرکوتکەرەکان بەڵام، لە داواکردنی مافەکانیان پاشگەز نەبوونەوە. چاوخشاندنێک بەسەر ئاماری ڕێکخراوە مافی مرۆییەکاندا نیشانمان دەدات کە لە یەک ساڵی ڕابردوودا، ژنان تا چ ڕادەیەک کەوتنە بەر شەپۆلی دەسبەسەرکران و توندوتیژییان بەرانبەر کرا بەڵام، قەت کۆڵیان نەدا، چونکە ڕاستییەکە ئەوەیە ئەگەر هەمووان پێکەوە نەبن بە مستێک لە بەرانبەر داگیرکەردا، بێگومان یەک بە یەک وەکوو ژیناکانی ئەم نیشتمانە، دەبنە قوربانی.

لەڕاستیدا باسکردن لە بوون و ڕۆڵی ژنان، بەو مانایە نییە ئەم بەشداریکردنە ڕەخنەی لەسەر نییە، بێگومان ڕەخنەش هەیە بەتایبەت لەو بەشەدا کە کۆمەڵێک لە ژنانی کورد، خوازراو یان نەخوازراو کەوتنە داوی پڕوپاگەندەی گرووپەکانی دیکەوە و پرسەکەیان تەنیا لە حیجابدا قەتیس کردەوە، بەڵام بە خۆشحاڵییەوە، زۆرترین ڕێژەی ژنان لە کوردستان، ئەو کەسانە بوون کە بە ئاگایی سیاسییەوە لە پرسەکەیان ڕوانی و هاتنە مەیدان تاکوو هاوتەریب لەگەڵ مافی خۆیان وەک ژن، داوای مافی نەتەوەکەشیان بکەن.

بەشداریی ژنان لەم شۆڕشەدا، خاڵێکی وەرچەرخان لە دۆخی ئەواندایە، بێگومان دەبێ توندوتیژییەکان بەرانبەر بە ژنان لە داهاتوودا کەم ببنەوە و ژنانیش زیاتر لە پرسە گرینگەکانی کۆمەڵگەدا، خۆیان ببیننەوە، چونکە سەرکەوتن لە گرەوی ئاگاییدایە و بەبێ بوونی کۆمەڵگەیەکی وشیار و ئاگا، سەرکەوتن مسۆگەر نابێ.

درێژەی لاپەڕەی ٥

هێزی پشت دەزگای تێرۆری ئێران

لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا، سەلامی چاودێریی هەوڵەکان بۆ تێکشکاندنی نارەزایەتییە سەرانسەرییەکانی کردووە کە بە هۆی کوشتنی ژنێک بە بیانووی ڕەچاونەکردنی حیجابی ئیسلامی کوژرا، دەستی پێ کرد و خێرا بوونە مەزنترین خۆپیشاندانەکانی دژی حکوومەت. بەسیجی سەر بە سوپای پاسداران بە تەقە لە خۆپیشاندەران، سەدان خۆپیشاندەریان تا ئێستا کوشتووە و هەزارانیان دەستبەسەر کردوون؛ هەروەها دەیان کەس لە دەستبەسەر کراوان لە سێدارە دراون.

کایەی ترسنۆکانە

ساموئێل لە زانکۆی تێنێسی دەڵێ، هەڕەشەکانی سەلامی دژی ئیسرائیل شتێک نین بێجگە لە فڕوفیشاڵ. ئەو دەڵێ، "فەرماندەی سوپای پاسداران گەمژە نییە. ئەو دەزانێ ئەو بەرەوڕووی ڕکەبەرێکی بەهێزتر بۆتەوە. من پێموانییە ئەو لەو بڕوایە دابێ کە ئێران دەتوانێ ئیسرائیل لە سەر نەخشە بسڕێتەوە. ئەو پێویستە ئەو قسانە بکات تا پێگەی خۆی لە لای ڕێبەری گەورە بپارێزێ."

نۆرمەن ڕووڵ، بەرپرسێکی هەواڵگریی نیشتیمانیی کە کاری لەسەر ئێران کردووە دەڵێ، ئەوە بەڵێنییەکانی سەلامی لەمەڕ وەدەرنانی هێزەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان لە کەنداوی فارسیش دەگرێتەوە. ڕووڵ دەڵێ، "گوێ مەدەرە فڕوفیشاڵەکان، سەلامی سەربازێکی پڕۆفیشناڵە. ئەو توندئاژۆیە، بەڵام هاوکات کەتوارگەراشە. ئەو دەزانێ هێزە سەربازییەکەی لە بەرانبەر هێزەکانی وڵاتە یەکگرتووەکاندا هیچ نین. ئەو ستراتێژیی ناهاوشێوە ڕەچاو دەکات و هێزەکانی تا ئەو سنوورە هان دەدا کە لە هێڵی دەستپێکی جەنگ لەگەڵ ئێمە تێپەڕ نەبن." ڕووڵ دەڵێ، کە وابوو ئەو بە بەلەمی بچووک و خێرا دەورەی پاپۆڕە بازرگانییەکان دەدا، یان هێزەکانی بە هێلیکۆپتەر لەسەر پاپۆڕێک دادەبەزێنێ، دەستی بەسەردا دەگرێ و ناچاری دەکات لە پێش گەیشتنی هێزی دەریای وڵاتە یەکگرتووەکان بەرەو بەندەرێکی ئێرانی بڕوات. بە واتایەکی دیکە، ئەو قەڵسەمان پێ دەگێڕێ، بە ئامانجی شەرمەزار کردنی وڵاتە یەکگرتووەکان. ئەوە کایەی سەلامییە."

بەڵام داگلاس لەندەن، نووسەری کتێبی "بە ئەندامگر: سیخوڕی و هونەری بزربووی هەواڵگریی ئەمریکایی، بیرەوەرییەک"، دەڵێ سەرەڕای گرژییە تازەکان لە کەنداوی فارس، وێدەچێ پەیوەندیی نێوان بەڕێوەبەرایەتی بایدن و ئێران بەرەو باشتربوون بچێ. ئەو دوو وڵاتە لەو دواییانەدا گەیشتوونە لێکتێگەیشتنێکی جێگرەوە کە بەگوێرەی ئەو دوای ئازادکردنی ١٠ میلیارد دۆلار دراوی دەستبەسەرداگیراوی ئێرانی و گواستنەوەی لە کۆرەی باشوور و عێراقەوە بۆ بانکێکی قەتەری، پێنج زیندانیی شارۆمەندی ئەمریکا بە پێنج دەستبەسەرکراوی ئێرانی لە وڵاتە یەکگرتووەکان بگۆڕدرێنەوە. لەژێر چاودێریی کاربەدەستانی وەزارەتی دارایی ئەمریکا، ئێران ئیزنی پێ دەدرێ ئەو دراوە بۆ پێداویستییە مرۆییەکان بەکار بێنێ.

کاربەدەستانی ئەمریکایی و ئێرانی دەڵێن ڕێککەوتنەکە، کە پاش دوو ساڵ دانووستانی ناڕاستەخۆ گەیشتە ئاکام، دەتوانێ لە کۆتایی مانگی سێپتەمبەردا بە ئەنجام بگات و هێندێک چاودێر دەڵێن مامەڵەکە دەتوانێ ڕێخۆشکەری ڕێککەوتنی زیاتر بۆ سنووردار کردنی بەرنامەی ناوکی ئێران بێ.

لەندەن دەڵێ، ئێستا پرسیارەکە ئەوەیە ئاخۆ سەلامی ملکەچی ڕێککەوتنێکی نوێ بۆ کەمکردنەوەی گرژیی نێوان تاران و واشینگتۆن دەبێ؟ ئەو دەڵێ، "سوپای پاسداران زۆرترین زەرەر لە هەر جۆرە ڕێککەوتنێکی ئاشتیانە دەکات. سوپای پاسداران سوود لە ئێرانی ژێر زۆرترین زەختدا دەبینێ. ئەوانن کە دراویان پێ دەدرێ تا بەرگریی بکەن و گەمارۆکان پووچەڵ بکەنەوە و ئەو پارەیە دەستڕۆیشتوویی و دەسەڵاتی بە دواوەیە. تا ئەوان کەمتر پێویست بن، دەسەڵات و دەستڕۆیشتوویی ئەوانیش کەمتر دەبێتەوە."

تا ئێستا، سەلامی لەمەڕ ڕێککەوتنی گۆڕینەوەی زیندانییان بێدەنگ بووە. لە هەمان کاتدا، میدیای ژێر دەسەڵاتی دەوڵەت ڕێککەوتنەکەی وەک "دیپلۆماسیی ڕێزدارانە" و سەرکەوتنێک بۆ دەوڵەتی توندئاژۆی سەرکۆمار ئیبراهیم ڕەئیسی وەسف کردووە. چاودێرە خاوەنئەزموونەکانی کاروباری ئێران ئاماژە بەوە دەکەن بەبێ چرای سەوزی خامنەیی، ڕێککەوتنەکە نەیدەتوانێ بگاتە ئەو دۆخەی ئێستا. ئەوان هەروەها ئاماژە بەوە دەکەن بەرهەڵستکارییە سەرزارەکییەکانی سەلامی دەتوانێ ببێتە هۆی لێ ئەستاندنەوەی کارەکەی.

بەڵام ڕووڵ، بەرپرسێکی هەواڵگریی نیستانیی پێشوو، لەگەڵ لەندەن هاوڕا نییە و دەڵێ، سوپای پاسداران دەورێکی گەلێک بەرچاوتری لە پرۆسەی بڕیاردانەکانی دەوڵەتیدا دەگێڕێ. ئەو دەڵێ، "ڕێککەوتنەکان لەگەڵ وڵاتە یەکگرتووەکان وەها ڕێک دەخرێن کە لەگەڵ سامانەکانی سوپای پاسداران ناتەبا نەبن، جەخت لەسەر "ناتەبا نەبن"، دەکەمەوە. سوپای پاسداران بەئاشکرا دژی ڕێککەوتن لەگەڵ وڵاتە یەکگرتووەکان دەوەستێتەوە، بەڵام لە پشت شانۆکان دژایەتی ناکات." ڕووڵ هەروەها ئەوەش زیاد دەکات کە ئەو جۆرە ڕێککەوتنانە بە مانای وەلانانی پشتیوانیی سوپای پاسداران بۆ بەکرێگیراوە ناوچەییەکانی یان هەڵوێستی شەڕانشۆیانە بەرانبەر هێزەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان لە کەنداوی فارس، نین. ئەو دەڵێ، "لێرە جیاوازییەک هەیە. لە نێوان ڕێیکەوتن و باشتر کردنی پەیوەندییەکان."

لەندەن نەتەنیا نایهەوێ شتێکی لەمەڕ هەنگاوی داهاتووی سەلامی بڵێ، بەڵکو دڵنیاش نییە کە ڕێککەوتنەکە جێبەجێ بکرێ. ئەو دەڵێ، "ئەو شتانە زۆر بە سانایی لێک هەڵدەوەشێن." و ئەوەش زیاد دەکات: "دانوستان لەگەڵ ئێران نەهامەتییەکی وەهایە." کە ڕەنگبێ سەلامی لەبارەیدا بڵێ: "لە زاری تۆوە تا گوێی خودا."

حیزبی دێموکرات و قەڵەمبازێکی مێژوویی بۆ ئامانجێکی لەمێژینە

پێشەوا عەلیپوور

خەباتی ٧٨ ساڵەی حیزبی دێموکرات بە تێکۆشانی سێ‌ساڵەی کۆمەڵەی ژێ کافیشەوە، خەباتێکی شوناسخوازانە بووە لە پێناو دیاریکردنی مافی چارەنووسی کورد. خەبات بۆ دیاریکردنی مافی چارەنووسی کورد لە قۆناغی جۆراوجۆردا شێوە و شکڵی تایبەتی بەخۆیەوە گرتووە و لەگەڵ ئەمەش نەک هەر شێوازەکانی بەدواداچوونی ئەم حیزبە بۆ دەستەبەرکردنی مافە نەتەوایەتییەکان لەگەڵ یەکتر ناتەبا نەبوون، بگرە هاوتەریب و درێژەی ڕێگایەکن بۆ گەیشتن بە ئامانجە گەورەکە کە سەربەخۆییە.

لەسەردەمێکدا کە خوێندەواری لە ئاستێکی نزمدا بوو، پێشەوا قازی و ڕووناکبیرانی ئەو سەردەم بیری سەربەخۆییخوازی دەهێننە گۆڕێ و ناسیۆنالیزمی کوردی دەبەنە نێو هەناوی کۆمەڵگەی کوردی. دواتریش کۆمارێک دادەمەزرێنن کە ئەگەرچی تەمەنی کورت بوو، بەڵام لەودا سەرجەم توخمە پێکهێنەرەکانی دەوڵەت-نەتەوەیان جێ خست. "ئاڵا، سروودی نەتەوایەتی، کابینەی وەزیران، حوکمڕانیی قانون و دانانی سپای میللی پێشمەرگە کە میرات و بەها و بایەخەکانی کۆمارن و هەتا ئێستاش بۆ کورد شانازین و لە پارچەکانی دیکەش نەهادینە بوون".

سرووشتی پرسی کورد و دابەشبوونی کوردستان بەسەر چوار داگیرکەری دڕ و ڕڕچەکدا وایکردووە کە گەلێک جار پرسی سەربەخۆیی لە دوو توێی خودموختاری یان مافی خۆبەڕێوەبەریی لە سیستمی فێدراڵدا خۆ بنوێنێ، کە ئەمەش نەتەنیا پاشەکشە نییە لە ئامانجە سەرەکییەکە، بەڵکوو دیرایەت و چارەسەرێک بووە کە ڕێبەرانی پارچەکانی دیکە و حیزبی دێموکراتیش بەوپەڕی بەرپرسیاریەتی لەهەمبەر نەتەوەی کورد و ئامانجە ڕەواکانیدا و لەپێناو پاراستنی مان و مەوجودییەتی کورد بەکاریان هێناوە.

ئەگەر سەرنجێکی وتار و نووسراوەکانی ڕۆژنامەی "کوردستان"ی سەردەمی کۆمار بدەین بەڕوونی بۆمان دەردەکەوێت کە ویستی سیاسیی کورد سەربەخۆیی کوردستانە و هەنگاو و بڕیارەکانیش هەر لەو ڕاستایەدا بوون، بەڵام کاتێک سۆڤییەت پشتی کۆمار بەردەدات و بەشێک لە عێل و عەشیرەکان لە کۆمار هەڵدەگەڕێنەوە، پێشەوا قازی هەوڵی ئەوە دەدات لەگەڵ دەوڵەتی ناوەندی لە ڕێگای دیپلۆماسی و دانوستان، ڕێگایەک بۆ پاراستنی خەڵک و دەسکەوتەکانی کۆمار بدۆزێتەوە و هەموو هەوڵی خۆی دەدات کە ئەرتەش نەیەتە نێو مەهاباد و شارەکانی ژێر دەسەڵاتی کۆمار، هەر بۆیە بە هێنانەگۆڕی پرۆژەی ئیدارەی خۆجێیی هەوڵ دەدات فشاری دەوڵەتی ناوەندی لەسەر کۆمار لابدات. تەنانەت ڕەوتی دادگایی پێشەوا قازی و بەرگرییەکانی پێشەوا قازیش بەهیچ جۆر پاشەکشە لە سەربەخۆیی تێدا بەدی ناکرێت، بۆ نموونە ئەو تاوان و تۆمەتانەی کە دادگای ڕێژیمی پاشایەتی ئاراستەی پێشەوا قازی کردبوون یەکیان داڵدەدانی بارزانییەکان بوو کە دادگا بە بێگانە ناوی هێنابوون، یەکێکی دیکە لە تۆمەتەکان هەڵگێڕانەوەی ئاڵای ئێران بوو کە پێشەوا قازی لەوێ لەبری ئەوەی وەک تاوانبار قسە بکە، ڕەوتی دادگای پێچەوانە کردەوە و داکۆکیکارێکی سەرسەختی شوناس و نەتەوەکەی خۆی بوو و، بە فیداکاری خۆی و دانانی گیانی پارێزگاری لە نەتەوەکەی خۆی کرد و نەیهێشت چارەنووسی گەلی ئازاربایجان تووشی کورد بێت.

بە گشتی خوێندنەوە و شیکاریی ڕووداوە مێژووییەکان لە سەردەمە جیاوازەکاندا بە پێودانگی ئێستا ناکرێن، خەملاندن و هەڵسەنگاندنی هەڵوێست و ڕووداوەکانی هەر سەردەمێک پێویستی بە لێکدانەوەی بابەتییانەی دەرفەت و لەمپەر و فاکتەرە جیاوازەکانی ئەو سەردەم هەیە. ئەوەی کە هەنووکە سیاسەت و لێکدانەوەکانی حیزبی دێموکرات درز ناخاتە دیواری سەربەخۆیی کورد ئەوەیە کە باوەڕمەندانی ڕێبازی سەربەخۆیی بەتایبەت لە ڕۆژهەڵات بە باوەڕ و هیواوە دەڕواننە هەنگاوە سیاسییەکانی حیزبی دێموکرات بۆ گەیشتن بە ئازادی و سەربەخۆیی، هەر بۆیە بۆ یەک چرکەش لە بڕیارەکانی ئەم حیزبە دوودڵ نین. ئەمەش وایکردوە حیزبی دێموکرات پاش ٧٨ ساڵ خەبات، لەنێو نەوەیەکدا پێگەی هەبێ کە نێونجی تەمەنیان ١٤ بۆ ١٨ ساڵە.

پاش نسکۆی کۆماری کوردستان و دەسپێکی شۆڕشی گەلانی ئێران، بۆ دووهەمجار لە مێژوودا حیزبی دێموکرات دەرفەتی حوکمڕانی کەوتە دەست و پشت بە هێزی جەماوەر، ڕێژیمی پاشایەتیی لە کوردستان ڕادەماڵێ. لەو کاتە هەستیارەدا حیزبی دێموکرات بە ڕێبەرایەتیی دوکتور قاسملوو بە ئاواتی دەستەبەرکردنی مافی نەتەوایەتیی کورد لەگەڵ ڕێژیمی نوێ سیاسەتی دیالۆگ و دانووستانی گرتەبەر. لەو قۆناغەدا پانتایی سیاسیی ئێران و کوردستان ببوو بە مەیدانی وێککەوتنی ئایدۆلۆژیا جیاوازەکان کە هەرکام بە جۆرێک دەیانویست هێژموونیی خۆیان بەسەر ئێران و کوردستاندا بسەپێنن. هەربۆیە ئیدارەی سیاسەتی حیزبی دێموکرات، پێویستی بە وردبینی و تێبینیی تایبەت هەبوو و دوکتور قاسملوو لەو دۆخە ناهەموارەدا وێڕای پاراستنی سەربەخۆیی سیاسی و تەشکیلاتی، بە نوێگەری و هێنانەگۆڕی بەرنامەی نوێ بۆ خەباتی حیزبی دێموکرات و گەلی کورد؛ بیرۆکەی خودموختاری بۆ کوردستان و دێموکراسی بۆ ئێرانی وەک ڕێگا حەلێک هێنایە گۆڕێ. دوکتور قاسملوو لەسەر بنەمایەکی نوێ و مۆدێرن قەوارە و سیاسەتی حیزبی دێموکرات دادەڕێژێتەوە و کەسایەتی تاکیی سەربەخۆ لە ڕیزی خەباتدا دروست دەکات کە ئێستاکەش ئەم وانەگەلە هەوێنی بەردەوامی خەباتی نەتەوەیەکی مافزەوتکراون.

ئەو سەردەم لەلایەک ڕێژیمی ئیسلامیی تازە بەدەسەڵاتگەیشتوو و لەلایەکی دیکەش هێزە جۆراوجۆرەکانی دیکەی مودەعیی دەسەڵات لە تاران، بە خوێندنەوەی جیاواز لە واقیعی کۆمەڵگەی ئێران و بە چاوپۆشی لە فرەیی نەتەوەیی، دەیانویست شکڵی نوێی حوکمڕانیی ئێران هەر وەک ڕێژیمی پاشایەتی و لە ڕاستای ناسیۆنالیزمی ئێرانی بە بەرگی ئیسلامی بەسەر نەتەوەکانی دیکەی ئێراندا قەڵب بکەن. هەر بۆیەش هێزێکی پێشکەوتنخواز و خاوەنئایدیای وەک حیزبی دێموکراتیان بۆ تەحەمول نەدەکرا و بۆ بردنە پێشی ئامانجە دزێوەکانی خۆیان، بوونی ئەو حیزبەیان بە بەربەست دەزانی. تەنانەت دوای ئەوەی نوێنەری حیزبی دێموکرات و شەخسی دوکتور قاسملوو لە هەڵبژاردنی مەجلیسی خیبرەگان سەرکەوتنی بەدەست هێنا و هەروەها دوای ئەوەیکە بەربژێرەکانی حیزبی دێموکرات لە هەڵبژاردنەکانی مەجلیسدا دەنگی متمانەی خەڵکیان مسۆگەر کرد، ڕێژیم لە ڕێگای بەکرێگیراوان و دەست و پێوەندییەکانییەوە دەستی بە ئاژاوەنانەوە کرد تاکوو بەو بیانووە هێرش بکاتە سەر کوردستان. بەو حاڵەش دوکتور قاسملوو بە پشتبەستن بە هێزی جەماوەر و بۆ ئەستاندنی مافی نەتەوایەتیی کورد و قەناعەت پێهێنان بە لایەنە جۆراوجۆرەکانی دەسەڵات لە تاران، بە جێخستنی خودموختاری بۆ کوردستان هەوڵی دەدا بە چەشنێک قەوارەیەکی کوردی دروست بکات کە بتوانێ بووژانەوەیەک بێت بۆ خەباتی میللی دێموکراتیکی نەتەوەکەمان.

ئەگەرچی دوکتور قاسملوو قەت نەیشاردۆتەوە کە سەربەخۆیی مافی کوردە و ناکرێ حاشا لە ویستی سەربەخۆیی کورد و جیلی دوای خود موختاری بکرێت، بەڵام لەو قۆناغەدا هەوڵی دەدا بە چەسپاندنی خودموختاری لە چوارچێوەی ئێراندا لانیکەمی مافی دیاریکردنی چارەنووسی کورد لەو بەشەی نیشتمانەکەیدا وەدی بهێنێت.

سەرجەم هەڵوێستەکانی حیزبی دێموکرات و دوکتور قاسملوو لە قۆناغە جیا جیاکاندا هەم شوێندانەر و هەمیش مێژوویی بوون کە دەبێ لە لاپەڕەکانی مێژوودا وەک ناسنامەی سەربەرزی تۆمار بکرێن. ئەمانەی خوارەوە بەشێکن لە هەڵوێستە مێژوویی و گرنگەکانی حیزبی دێموکرات:

١- مەحکومکردنی هێرشی خوێندکارانی پێڕەوی خەتی ئیمام بۆسەر باڵوێزخانەی ئامریکا لە تاران و بەبارامتە گرتنی کارمەندانی باڵوێزخانە لەلایەن بەسیجییەکانی خەتی خومەینی

٢- پەیامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکرات بۆ لایەنە ئێرانییەکان و خومەینی دوای شەڕی سێ مانگە و پاش شکستی سپا و ڕاماڵینی هێزی داگیرکەر کە پێداگری لەسەر مافی دیاریکردنی چارەنووسی کورد دەکرد لە شکڵی خودموختاری. ئەم نامەیەی حیزبی دێموکرات کە لە پێگەی هێزەوە بڵاو بۆوە، دۆخی ئەوکاتی گۆڕی و ئەو ئاخوندەی سێ مانگ پێشتر فتوای جیهادی لەدژی کورد دا، ڕۆژی ٢٦ی خەزەڵوەری ١٣٥٨ دانی بە شکستی خۆی دانا و لەپەیامێکدا بەڵێنی دا هەیئەتی دەوڵەت ڕاسپێری کە لەگەڵ نوێنەرانی خەڵکی کوردستان وتووێژ بکەن. ئەوکات لە وەڵامی ئەو پەیامەدا دوکتور قاسملوو لە حزووری جەماوەری سەدان هەزار کەسی لە مەهاباد گوتی ئێمە "لبیک" بەو پەیامە دەڵێین.

٣- هەڵوێستی حیزبی دێموکرات لە شەڕی نێوان ئێران و عێراق هەڵوێستێکی مێژوویی بوو. حیزبی دێموکرات ئەوکات وێڕای هەبوونی پەیوەندی لەگەڵ دەوڵەتی عێراق، ڕەزبەری ١٣٥٩ لە پەیامێکدا دەستدرێژیی دەوڵەتی عێراق بۆ سەر خاکی ئێرانی مەحکووم کرد و ڕایگەیاند کە ئەگەر دەوڵەتی مەرکەزی (ئێران) داخوازییە بنەڕەتییەکانی خەڵکی کوردستان بە ڕەسمی بناسێ، حیزبی دێموکرات ئامادەیە تەواوی هێزی خۆی بۆ بەرەنگاربوونەوەی پەلاماری ئەرتەشی عێراق وەکار بخا. کە ئەم هەڵوێستە لە نەوعی خۆیدا و لەنێو خاکی عێراقدا بوێری و پێداگریی ئەو حیزبەی نیشان دا لەسەر پرەنسیپە نەگۆڕەکانی.

٤- هەڵوێستی حیزبی دێموکرات لە بۆمبارانی شیمیایی هەڵەبجە لەدژی دەوڵەتی عێراقیش لەو دەگمەن هەڵوێستانە بوو کە حیزبی دێموکراتی تووشی کێشەش کرد، دوای ئەوەیکە شاری هەڵەبجە لە ڕێکەوتی ٢٥ی ڕەشەمەی ١٣٦٦ لەلایەن دەوڵەتی عێراقەوە شیمیاباران کرا، دوکتور قاسملوو کە تەنیا سەرکردەیەکی کورد بوو لە دەرەوەی وڵات دەنگی دەبیسترا، دەستبەجێ لە ڕێگای ڕاگەیاندنە گشتییەکان لە درەوەی وڵات ئەم جینایەتەی ڕێژیمی عێراقی لەقاو دا و زۆر بەتوندی مەحکوومی کرد.

٥- پشتیوانیی حیزبی دێموکرات لە ڕاپەڕینی باشووری کوردستان لەو دەگمەن هەڵوێستانەیە لە هەناوی دەوڵەتی عێراقدا بۆ ڕاپەڕینی باشوور هاتە ئاراوە. ڕێبەران و فەرماندەکانی ئەوکاتی شۆڕشی کوردی باشوور دەیگێڕنەوە کە بزووتنەوەکەیان لەوپەڕی دەسکورتیدا بوو کە پەنا بۆ حیزبی دێموکرات دەبەن و حیزبی دێموکراتیش سەرجەم سەرمایەی خۆی دەخاتە خزمەتی ڕاپەڕینی باشووری کوردستان.

جێی خۆیەتی هەڵوێست و وانەکانی حیزبی دێموکرات ببنە سەرلەوحەی خەبات نەک هەر لە ڕۆژهەڵات، بەڵکوو لە سەرجەم پارچەکانی کوردستان. سەربەخۆیی بڕیار و سەربەخۆیی سیاسی و خەبات بۆ جێخستنی مافی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەیی پێویستە ببێتە ئەسڵی نەگۆڕ بۆ هەموو لایەک.

یەکێکی دیکە لەو تایبەتمەندییانەی حیزبی دێموکرات کە لە حیزب و لایەنە سیاسییەکانی دیکەی جیا دەکاتەوە و بۆ لێ‌فێربوون دەبێ، ئەوەیە بە پێچەوانەی زۆر حیزب و کەسایەتیی سیاسی، بەرپرسانی حیزبی دێموکرات هەرگیز هەلپەی دەرکەوتن لەگەڵ دەسەڵاتداران و داگیرکەرانی هیچ پارچەیەکی کوردستانیان نەبووە و گەورەترین شانازی حیزبی دێموکرات ئەویە کە خاڵی ڕەشی لە کارنامەی پێوەندی لەگەڵ هیچ دەوڵەتێکدا نییە و لەسەر حیسابی تێکدانی خەبات و تێکۆشانی هیچ پارچەیەک، خەباتی خۆی درێژە پێ نەداوە.

ئەم ڕۆژانە کە یەکەمین ساڵیادی وەسەریەککەوتنەوەی ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتە، خۆڕاگریی ئەم حیزبە و تێپەڕین لە هێرشی مووشەکیی سپا لە جەنگەی شۆڕش و یەکگرتنەوەدا، دیرایەتی ڕێبەرایەتی و کادر و پێشمەرگە و ئەندامانی ئەو حیزبە دەردەخات. هەروەها زیاتر لە هەموو کات بۆمان دەردەکەوێت دەرکی زەرووڕەتی یەکگرتن و یەکیەتیی تەشکیلاتی لەلایەن ڕێبەرایەتیی ئەو حیزبەوە تا چ ئاست گرنگ و شوێن دانەر بووە و نیشانی دا کە ئەم حیزبە چارەنووسی بزووتنەوەی کورد دیاری دەکات. لە یەک ڕستەدا یەکگرتنەوەی حیزبی دێموکرات کاتالیزۆرێک بوو بۆ شۆڕشی "ژن، ژیان، ئازادی" و شەقامەکانی ڕۆژهەڵات کە جمەی دەهات لە درووشمەکانی قاسملوو و حیزبی دێموکرات، سەلمێنەری ئەم قسەن. ئەمەش نەک هەر نابێ ئەم حیزبە و ڕێبەرایەتییەکەی لەخۆبایی بکات، بەڵکوو ئەرک و بەرپرسیاریەتی زیاتر بۆ ئەو حیزبە دروست دەکات و قەڵەمبازی ساڵی ڕابردووی، دەبێ ببێتە هەوێنی سەربەخۆیی و گەیشتنی کورد بە ئامانجە لەمێژینەکەی.

"چاکسازی" یان "شۆڕش"؛

جیاوازیی بۆچوون لەنێوان "مارتین لۆتێرکینگ" و "ویلیام فاکنێر"دا

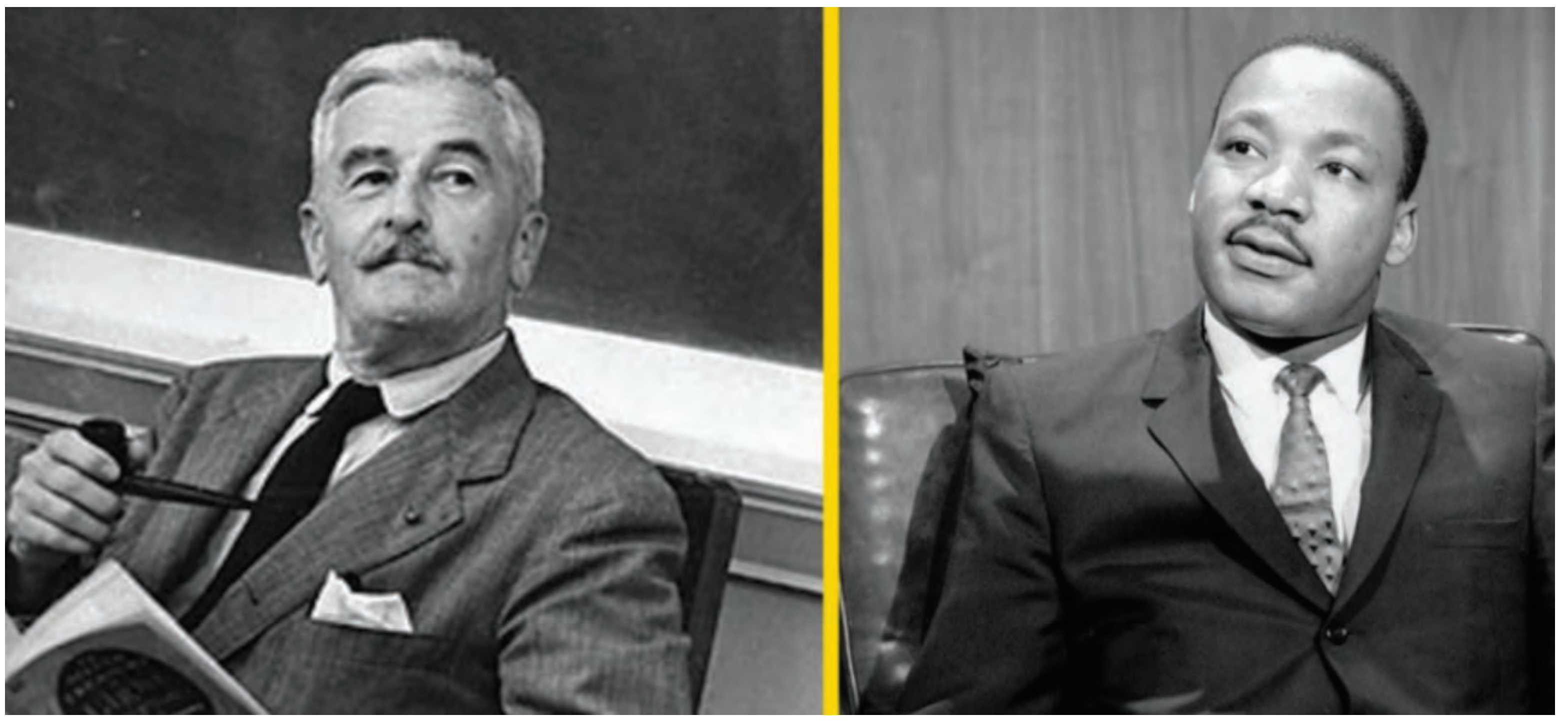

عیرفان سابتی
شاڕوخ حەسەنزادە کردوویەتیە کوردی

لە ٥ ی مارسی ١٩٥٦ی زایینیدا، ویلیام فاکنێر، نووسەری سپیپێست، خەڵکی میسیسیپی لە باشووری ئەمریکا و براوەی خەڵاتی ئەدەبیی نۆبێل (١٩٤٩) بە بڵاوکردنەوەی وتارێک لە حەوتوونامەی پڕخوێنەری "لایف"، چالاکانی بزووتنەوەی مەدەنی لە ئەمریکای بە توندئاژۆبوون تۆمەتبار کرد و داوای لێکردن کە؛ "ماوەیەک دەست ڕابگرن و دەرفەت بە سپیپێستەکان بدەن هەتا بە بیرۆکەی مافی بەرابەری لەگەڵ ڕەشپێستەکان ڕا بێن و هەرسی بکەن".

بیست ڕۆژ دواتر، مارتین لۆتێرکینگ، سەرۆکی بزووتنەوەی مافە مەدەنییەکان، لە گوتارێک لە بڕوکلین بە بەشداریی ٢٥٠٠ بەردەنگی شێلگیر و بەگڕوتین گوتی: ئێمە ناتوانین خێرایی خۆمان کەم بکەینەوە، بەردەوام کەرامەت و نەفسبەرزیی خۆمان دەپارێزین، ئێمە ناتوانین خێرایی خۆمان کەم بکەینەوە، لەبەر خۆشەویستیمان بۆ گەیشتن بە دیموکراسی و ئەمریکا، کەسێک دەبێ بە فاکنێر بڵێت زۆربەی هەرە زۆری حەشیمەتیی ئەم جیهانە پێستڕەنگینن. ناوبراو بە ئاماژەدان بە گەمارۆخستنە سەر ئۆتوبووسەکان لە مۆنتگمریی ئەیاڵەتی ئالاباما لە باشووری ئەمریکا، لە هەمبەر ناڕەزایەتی بە جیاکاریی ڕەگەزی لە سیستەمی هاتووچۆی گشتیی، گوتی: مۆنتگمری وەک لانکەی یەکیەتییەکانی ئەیاڵەتی باشوور (لە شەڕەکانی نێوخۆیی) ناسراوە، ئەو شارە بۆ ماوەیەکی زۆر بێشکەیەکی ڕاوەستاو بووە، بەڵام ئێستا ئەم لانکەیە وەڕاژان کەوتووە.

لۆتێرکینگ پێداگریی لەسەر ئەوە کرد، تێکدانی ئەو ئاسایشەی فاکنێری ئاڵۆز کردووە، ئاکامی تێگەیشتنی نوێی ڕەشپێشتەکان لە کەرامەتی مرۆڤیانەی خۆیانە: "بەڵێ، لە باشوور پێکهەڵپڕژان هەیە، بەڵام ئەو ئاڵۆزییانە بۆ پێداچوونەوە و گەنگەشەی سەرلەنوێی ڕەشپێستەکان بۆ مافەکانی خۆیان دەگەڕێتەوە".

ئەو گوتی؛ ئیتر بەسە، چی دیکە ناخوازین سپیپێستەکان سەڕافەتیمان بکەن و ئەمرمان پێ بکەن، وێڕای ئەمەش لۆتێرکینگ لەسەر ئەم خاڵە جەختی کردەوە کە، هێمای ڕەشپێستەکان کەسایەتی و ئاکار و ڕەوشتیی گاندییە و لە تێکۆشانی خۆیاندا دەگەڵ نادادپەروەری لە خەباتی مەدەنی کەڵک وەردەگرن و لە بەرانبەر توندوتیژیدا دەوەستن.

مانگێک دواتر لۆتێرکینگ لە نیۆیۆرک، جارێکی دیکەش ئاماژەی بە فاکنێر کردەوە و گوتی: "لەڕاستیدا فاکنێر ڕەشپێستەکانی هان داوە بۆ ماوەیەکی زیاتر نادادپەروەری، چەوساندنەوە و بێڕێزی و سووکایەتی قبوڵ بکەن". ئەو لە درێژەدا گوتی؛ هاندانی دیتران بە دانپێدانانی نادادپەروەری کە خۆمان لەدەستیانی وەئامان هاتووین، کردەوەیەکی نائەخلاقییە.

بە ڕای لۆتەرکینگ، ڕاوەستان و وەپاشدانی خەبات بەمانای "پاشەکشە"ی ڕەشپێستەکانە لە بەرگری لە مافەکانی خۆیان. لەهەمان کاتدا، ئەو بە ئاماژەدان بە نیگەرانییەکانی فاکنێر لە ئەگەری توندوتیژی، جارێکی دیکە گرنگیی "بەرگریی مەدەنیی" وەبیر هێنایەوە و گوتی: ئەم شێوازە ئیزنی ئەوەمان پێ دەدا، و لە هەمان کاتدا کە ئێمە کەڕامەت و شەڕافەتی خۆمان دەپارێزین، پاشەکشەش ناکەین. لۆتەرکینگ دەیزانی هەوڵدان بۆ گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان هەڵویستی توندوتیژانەی کەس یان کۆمەڵە دەمارگرژەکان بەدوای خۆیدا دەهێنیت، دەگەڵ ئەمەش ئەو پێداگریی دەکرد ڕەشپێستەکان لە بەرانبەر هەڕەشە و توندوتیژیی دژبەرانی بەرابەریی و ئازادی، وەک ئەوان ناکەن و خۆیان دەبوێرن: "ئەوان هەرکارێک بکەن، هەڵویستی ئێمە توندوتیژیی نییە و هەوڵ نادەین وەک ئەوان بین. هیوادارم لەم خەباتەدا بەجۆرێک هەڵسوکەوت بکەین کە ئەوان بە ئاکاری ناحەزی خۆیان بزانن و ڕێز بۆ بیروڕای ئێمە دابنێن، بەم شێوەیە هەموومان دەتوانین لە ئاشتی و بەرابەریدا پێکەوە بژین".

لۆتەرکینگ بەباشی دەیزانی کاتێک ئەو هەمووە زوڵم و زۆرییە کۆتایی پێ دێت کە، ڕوانینی مرۆڤەکان ئاڵوگۆڕیان بەسەر دابێ. هەربۆیە نەک هەر ڕەشپێستەکان بەڵکوو سپیپێستەکانیشی هان دەدا بە شێوە ڕوانینی خۆیاندا بچنەوە و زیاتر بیر بکەنەوە. لەلایەک بە ڕای ئەو، کۆیلایەتی، هەژاری، نادادپەروەری و جیایی ناچارەکی لە نەریتی ئەفریقایی ببووە هۆی ئەوەی کە، زۆرێک لە ڕەشپێستەکان بەرزەخۆییان نەمێنێ، لەلایەکی دیکەشەوە، ئەو سپیپێستانەی کە دانیان بە بنەمای بەرزی ئەخلاقی مرۆڤایەتییان دانەدەنا و بۆ خۆماک و غەریزە نزمەکانی خۆیان دەگەڕانەوە، بۆ پاراستنی ئارامیی دەروونی خۆیان، ناچار بە "پاساو"هێنانەوە دەبوون و ڕەوشی نزمی ڕەشپێستەکانییان وەک دۆخێکی سرووشتی کە لە ناخ و ڕەگەزی ئەواندا پەنگ دەداتەوە، لێکدەدایەوە. شێوازی پێکهاتە و قەوارەی کولتووری و دامەزراوەکانی کۆمەڵایەتیی باشووری ئەمریکاش زیاتر ئەم پاساوەی دەسەپاند بە جۆرێکی دیکە؛ "ئاشتی ڕەگەزی" ئاکامی پەسندکردنی هەژاریی خودیی ڕەشپێستەکان، هەم لە ئالی سپیپێستەکان و هەمژی لەلایەن ڕەشپێستەکانەوە بوو.

چارڵز دەبلێو میلز، فەیلەسووفی ئەمریکی لە تەتەڵەی ڕەگەزپەرستی کەڵک لە چەمکی "مەعریفەناسیی گەمژەیی"(Epistemology of ignorance)- معرفت شناسی جهالت- وەردەگرێت. ئەو لەسەر ئەو باوەڕە بوو: سپیپێستەکان ڕێککەوتوون ڕەشپێستەکان وەک مرۆڤی بەرابەر بەفەرمی نەناسن" ناوبراو، ئەو ڕێککەوتنەی وەک "گەمژەیی و نەزانیی سپیپێستەکان" پێناسە دەکرد، کە ئاوێتەیەک بوو دەگەڵ گەوجی و نەزانی و لەبەرچاونەگرتنی بەئانقەست یان نیوەی ئانقەستی ئەو دیاردەیە. پیتێر بێرک لە کتێبی "مێژووی گەمژەیی"دا (٢٠٢٣) بەشێک لە ڕۆمانی "کتوپڕ لە نێوان تەم" (١٩٤٨) بەرهەمی ویلیام فاکنێر وەک میناکێک لە گەوجی دێنیتەوە. فاکنێر بە ئاماژەدان بە هێرشی دڕندانەی ژێنڕاڵ پێکەت و سەربازەکانی لە شەڕی گێتیسبورگ کە نەک هەر بووە هۆی تێکشکانی باشوورییەکان، بەڵکوو لە ئاکامدا لە شەڕی نێوخۆییدا دۆڕان، دەنووسێت: بۆ هەرکام لە مێرمنداڵە ١٤ ساڵەکانی باشووری، نەک هەر جارێک بەڵکوو هەرکاتێک بخوازێت، ئەو ساتە بۆی هەیە کە هێشتا کاتژمێر دووی پاش نیوەڕۆی ئەو ڕۆژی ژوئییەی ١٨٦٣ نەگەیشتبێت". بە لەونێکی دیکە، هەر دەڵێی ئەو هێرشە مەرگهێنەرە هەر ڕووی نەدابێ و باشوورییەکانیش تێک نەشکابن! بە ڕای بێرک، فاکنێر لەلایەک تووشی تشتێک بووە کە فرۆید وەک "دڕدونگیی دووپاتە" دەیناسێنێت، واتە پێویستیی لایەنی دۆڕاو بە پاتەبوونەوەی بەردەوامی ڕابردوو لە ئاوەزی خۆیدا، لەلایەکی دیکەشەوە فاکنێر تووشی جۆرێک خلیسکانی زمانیی فرۆیدی بووە و خسڵەتی "سپیپێستی" لەبیر چووەتەوە، لەکاتێکدا هەر بەڕاستی مەبەستی "مێرمنداڵی چاردە ساڵەی، سپیپێستە". بە باوەڕی بێرک، ئەو خلیسکانەی زمانی، کە شوناس و هەوێتی و بایەخەکانی فاکنێر ئاشکرا دەکا، هەمەن نەزانی و گەمژەیی سپیپێستانەیە.

بە گێڕانەوە لۆتەرکینگ، ڕەشپێستەکانی باشووری ئەمریکا، وردەوردە پێداچوونەوە بە ڕوانگەکانی"شۆڕشگێڕ" بوونی خۆیاندا دەکەن و لە وەرگرتنی هێما کۆمەڵایەتییە کۆنەکان کە دەبنە هۆی نادادپەروەری، چەوساندنەوە و نابەرابەری، خۆ دەبوێرن، بەڵام سپیپێستەکان بەردەوام لەسەر ڕێچکەی خۆیانن، لە ئاکامدا "ئاشتی" نامێنێت و ئاڵۆزی و تێکهەڵچوون ڕوو دەدات.

لە ڕوانگەی لۆتەرکینگەوە، ئەو تێکهەڵچوونە سەختە ئاکامی گۆڕانی بنەڕەتی لە ڕوانینی ڕەشپێستەکان بە نیسبەت خۆیان و چارەنووسیانە و هەروەها بریتییە لە هەوڵدان بۆ خەبات بە دژی زوڵم و گەیشتن بە مافەکانیان: "ئێمە ڕەشپێستەکان ڕێز و حورمەت دەکەینە جێگرەوەی خۆخوازی و، نەفسبەرزی بە خۆکەمبینی دەگۆڕینەوە و ئەمە دەسەلمێنین". بەڵام سپیپێستەکان باوەڕیان وابوو ڕەشپێستەکان خەیانەتیان بە سرووشتی نزمبوونی خۆیان کردووە و پێیان لە بەڕەی خۆیان درێژتر کردووە.

هەرچەند ویلیام فاکنێر سەر بەو دەستە لە سپیپێستەکان نەبووە بەڵام مایکێل گوڕا، نوسەری کتێبی "خەمهێنەرترین وشەکان، شەڕی نێوخۆیی ویلیام فاکنێر" کە فاکنێر وەک مەزنترین ڕۆماننووسی سەدەی بیستەم دەزانێت، قبوڵی ئەوە دەکات، فاکنێر لە ڕووداوەکان بەجێ مابوو و ڕوانینی تاڵ و نەشیاوی لەهەمبەر بەرزیی ڕەگەزی و دادپەروەری باس کردووە. بە بڕوای گوڕا؛ فاکنێر پیاوێکی سپیپێستی خەڵکی باشووری دووچاوەکیی ئەمریکا مایەوە... هەندێک جار، وشەکانی ئەو دەتوانێ و دەبێ ئێمە خەمبار بکات" بە ڕای گوڕا هەرچەند فاکنێر بەپێچەوانەی زۆرێک لە سپیپێستەکانیی باشووری ئەمریکا وێنایەکی کلیشەیی و چەندپاتەکراوی ناحەز لە ڕەشپێستەکان بڵاو ناکاتەوە، بەڵام لە نووسراوەکانیشیدا باس لە ژان و ئێش و ئازاری کۆیلەکانیش ناکات.

بە ڕای گوڕا، فاکنێر سپیپێستێکیی باشووری "میانەڕۆ" بوو کە توندوتیژی و هەڵاواردنی ڕەگەزی مەحکووم دەکرد بەڵام دژایەتی پێداگری لۆتەرکینگ لەهەمبەر گۆڕانکاریی خێرا بوو. بە لەبەرچاو گرتنی چەمک گەلی باو لە فەزای سیاسیی ئێران دەتوانرێ ئەوە بڵێین کە؛ فاکنێر "چاکسازیخواز" بوو و لۆتەرکینگیش "شۆڕشگێڕ". فاکنێر خوازیاری ئەوە بوو ماوەیەک دەست ڕابگرن و دەرفەت بە سپیپێستەکان بدەن هەتا لەگەڵ بیرۆکەی مافی بەرابەریی ڕەشپێستەکان ڕا بێن. بەڵام هەروەک گوڕا وەبیر ئێمەی هێنایەوە، ئەو تشتە لە بواری ئەخلاقییەوە پەسند ناکرێ، چوونکە جگە لە پاشەکشە و وەدواخستنی دادپەروەری هیچ ئامانجێکی دیکەی نەبوو.

ئەو نوسینە بە گێڕانەوەی بەشێک لە وتەکانی مارتین لۆتەرکینگ لەهەمبەر ڕوانینی خۆی بۆ ئاڵوگۆڕیی "شۆڕشگێڕانە"ی بایەخەکانی کۆمەڵگە کۆتایی پێ دێنم:

ئێمە نامانەوێ لە سەرەوەی سپیپێستەکان بین، تشتێکی وەها تەنیا جێگای ژێردەست و ژووردەستەکان دەگۆڕێ، بەڵام ئەگەر بتوانین بە باوەڕ بەکردەوەش پێملی دژایەتیی توندوتیژی بین و خۆی لێ ببوێرین، کۆمەڵگەیەکی نێوان ڕەگەزی لەسەر بنەمای ئازادی بۆ هەموولایەک وەدی دێت.

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

"ئینقلاب" سەلماندی

ماموستایانی زانکۆ بەدڕەوشتن!

لەوکاتەوە دەستەڵاتی کۆماری ئیسلامی لە دوای ڕووخانی حکوومەتی پاشایەتی و پاش بەڕێوەچوونی ڕێفراندۆمێکی گەورە و بەدەنگی زۆربەی نەزانان دەستەڵاتی گرتە دەست، هەتا ئێستاش لە شاکارە گرینگەکانی بەردەوامە.

هەر دوای هاتنەسەرکاری ئەم دەستەڵاتە، ئیمام خومەینی فەرمووی "ئێمە گاز و کارەبا و کەرستەی هاتوچۆکردن بەلاش بە خەڵکی ئێران دەدەین، مانگانە داهاتی نەوتی وڵاتیان بەسەردا دابەش دەکەین، شوێنی نیشتەجێبوونیش بۆ هەموو هاووڵاتییان دابین دەکەین و ناهێڵین کەس بێخانوو بێت".

ئەم بەڵێنیانەی بناغەدانەری کۆماری ئیسلامی چلوچوار ساڵ لەمەوبەر هەتا ئێستاشی دەگەڵدابێت نزیکەی نیو سەدەیە هەروا بەردەوامن. هەر بەردەوامبوونی ئەم بەڵینیانەش مانای قووڵی بەم ئینقلابە ئیسلامییە بەخشیوە و لە هەموو "ئینقلاب"ێکی ئەم جیهانە پان و بەرینەی جودا کردووەتەوە. ئەو ئینقلابانەی هەتا ئێستا لە مێژووی کەون و نوێی جیهاندا ڕوویان داوە، هیچکامیان وەک "ئەم ئینقلاب"ەی ئێران بەردەواوم نەبوونە. هەموو ئەو "ئینقلاب"انەی هەتا ئێستا لە مێژوودا ڕوویان داوە، دوای چەند مانێگ کۆتاییان پێ هاتووە و حکومەت و دەستەڵاتێکی نوێ جێگەیانی گرتوونەتەوە. حیکمەت و فەلسەفەی بەردەامیی ئەم دروشمانەی ئیمام خومەینش هەر لەمەدایە و بۆ ئەوەی ئینقلاب یان وەک کورد دەڵێت شۆڕش وەک خۆی بمێنێتەوە، ئەم دروشمانە نزیکەی نیو سەدەیە بەرداومن و بوونەتە هۆی ئەوەی شۆڕشی ئیسلامی بۆ ئەم ماوە دووروودرێژە بەردەوام بێت.

ڕاستە دوای خومەینی خامنەیی خۆی باسی ئەم دروشمانە ناکات، بەڵام دوای ئەوەی ئەبولحەسەنی بەنیسەدر بە فەرمانی خومەینی لەسەر پۆستی سەرۆکایەتیی کۆمار لادرا، گوتنەوەی دروشمەکانی خومەینی بۆ سەرۆککۆمارانی یەک لە دوای یەکی بەمیرات مایەوە.

هەموو ئەم سەرۆککۆمارانەی بۆ دابەشینی خانووبەرەی هەرزان بە سەر هەژار و کرێچیاندا بەڵێنیان داوە و جێبەجێیان نەکردووە، جێبەجێ نەکردنەکە بۆ ملکەچکردنیان بۆ بەردەوامیی شۆڕش دەگەڕێتەوە. هەر دوور نەڕۆین دوێنێ و پێرێ بوو، ئیبراهیم ڕەئیسی ئاخرین سەرۆککۆماری کۆماری ئیسلامیی ئێران (بەم هیوایە ئاخرین بێت) لە ساڵڕۆژی تەقاندنەوەی نووسینەگەی هەیئەتی دەوڵەت و کوژرانی "حەمەعەلی ڕەجایی" و "حەمەجەواد باهونەر"دا دوای چلودوو ساڵ تێپەڕین بە سەر جوانەمەرگ بوونیاندا دروشمەکەی ئیمام خومیەنیی دووبارە کردەوە و دیسان دوای نیوسەدە بەڵێنی دا لە ماوەی لەسەرکاربوونی کابینەکەی ئەودا ئاو و کارەبا و گازی ماڵان بکرێتە بەلاش و بێبەرانبەر و هەژاران چی دیکە کارەبا و گاز و ئاو بە پارە ناکڕن.

ئەم شۆڕشە بۆ ئەوەی بیسەلمێنێت بەردەوامە، زۆر لەو کارانەی ٥٠ ساڵ لەمەوبەر کردوونی لەسەریان بەردەوامە. ئەوانەی نەوەی سەردەمی پێش هاتنەسەر دەستەڵاتی مەلاکانن باش لەبیریانە نزیکەی نیو سەدە لەمەوبەر شۆڕشی فەرهەنگی چۆن کرا.

لە شۆڕشی فەرهەنگیدا هەموو ماموستایان و خوێندکارانی زانکۆیان دەر کران و هەوڵ درا مامۆستای دەروەستی دەستەڵاتی نوێ پەروردە بکرێن و دواتر خوێندکارانیش بەگوێرەی وەفادارییان بە ئینقلابی دووروودرێژ و بەردەوام یەک یەک و دوو دوو لەسەر بنەمای تێگەیشتن لە "کتێبی تۆوزیحولمەسائیلی ئیمام خومەینی" لە زانکۆ وەر بگێرین و لە دوو سێ ساڵی دواتردا ببن بە مامۆستا و کۆڵەکەی فێرکردن. دیارە ئەم کارە کرا، بەڵام ئەو جۆرەی لایەنگرانی "ئینقلاب"ی بەردەوام دەیانهەویست جێبەجێ نەکرا و بەرەوپێش نەچوو. وردەوردە ئەم کەناڵە تەلەفزیۆنە ئاسمانیانە و سۆشیاڵمیدیا و شتی لەم بابەتە سنووریان بەزاند و هێندێک کێشەیان بۆ ئینقلابە هینەکە خوڵقاند. لە ئاکامدا ماموستایانیش بەلاڕێدا چوون.

بەداخەوە ماموستایانی ئێستا لەبەر ئەوەی ناگەڕێنەوە سەر تەوزیوحولمەسائیل و ڕیسالەی مەڕاجیع و لە ڕێگەی کتێب و متێبی دیکە و پەیوەندیگرتن دەگەڵ زانکۆ و نێوەندی گومانلێکراوی سەر بە سەهیۆنیزم و ئەجانب "بێ ئەخلاق" بوونە. هەر ئەمەش وای کردووە ناز و نیم نازی غیلمانی جوانیان لەگەڵ هاوڕەگەزبازی لێ تێک بچێت و تێکڵاویی ئیمانداران لەگەڵ غیلمانی جوان بە هاوڕەگەزبازی تێ بگەن و لە لایەکی دیکەوە خۆیان بەرەو بێئەخلاقی بڕۆن!

ئێستا بۆ سەلماندنی بەردوام بوونی ئیقلابی ئیسلامی لە ماوەی نیوسەدەدا بەرپرسانی درێژەپێدەری ئینقلاب هاتنە سەر ئەم ڕایە جارێکی دیکە شۆڕشی فەرهەنگی بکرێتەوە و ئەو ماموستایانەی تەوزیوحولمەسائیل و ڕیسالاتی دیکەی مەڕاجیع ناکەنە بنەمای فێرکردن، لە کۆڕی زانستیی زانکۆیان دەربکرێن و دەستەڵاتی وانە گوتنەوەیان نەمێنێت. بۆ دەرچوانی زانکۆش هەر بەم جۆرەیە، ئەو پزیشکانەی لە جیات گەڕانەوە بۆ درمانی کۆنی ئیسلامی و سوننەتی و خوێندنەوەی ئەو سەرچاوە گیادەرمانیانەی زانایانی فیقهـ نوسیویانن بۆ لای بێدینی دەچن و دەڵێن ژنان بەبێ لەچک با لە لاملیان دەدات و سوودی بۆ تەندروستیان هەیە، پیویستە لەسەر کار دەربکرێن.

ئەنجامی شۆڕشگێڕانە:

١- گوتەبێژی ڕێکخراوی پزیشکانی ئێران ڕایگەیاند: ژمارەی ئەو پزیشکانەی بۆ دەروەی ئێران کۆچ دەکەن دو ئەوەندەی ئەو ژمارەیە پێش سەرهەڵدانی ڤایرۆسی کرۆنا کۆچیان دەکرد.

٢- حەمەی موقیمی، سەرۆکی زانکۆی تاران دەڵیت: ئەو مامۆستایانەی دەر دەکرێن بەدڕەوشتن و کەسی تایبەت سکاڵای لە سەریان تۆمار کردووە، بۆیە لە زانکۆ دەردەکرێن.

ئەنجامی بێلایەنانە:

ئینقلاب وەک ئەوەیە ماشێنەکەی "مەش مەمدەلی" بێت و لە قوڕ چەقیبێت.

فارسان دەیانگوت "ماشین مشدی ممدلی، نه بوق داره نه صندلی".

KURDISTAN

Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan

NO:854 6 September 2023

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

هەڵوەشاوە ڕاگەیاندنی دامەزراوەی پەروەردەی ڕۆژنۆباری زانستی کوردستان

وەزارەتی پەروەردە و بارهێنانی کۆماری ئیسلامیی ئێران، مۆڵەتی دامەزراوەی پەروەردەی ڕۆژنۆباری زانستی کوردستانی هەڵوەشاندەوە و بەردەوامی کارکردنی ئەم دامەزراوەوەیەی قەدەغە کرد. مۆڵەتی کارکردنی دامەزراوەی ڕۆژنۆباری زانستی کوردستان بە بیانووی ئەوەی ئەم دامەزراوەیە زمانی کوردیی بەفەرمی کردووە، بە بڕیاری وەزارەتی پەروەردە و بارهێنانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە هەڵوەشایەوە. ئەم دامەزراوە پەروەردەییە لە شەش ساڵ پێشەوە لەسەر ئاستی شارەکانی قوروە و دیولان کاری کردووە.

سیرووس عەباسی و هاوژینەکەی فەریدە وەیسی، کە بەندکراوی سیاسیی پێشوو و لە دەستبەسەرکراوانی ڕەوتی بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی"ین، وەک دامەزرێنەرانی ئەم دامەزراوەیەن، لە پەیامێکی ڤیدیۆییدا ڕایانگەیاند: "ئێمە ئەم کارەی حکوومەت بە کارێکی بێبنەما، نایاسایی و نادادپەروەرانەی دەبینین".

لەبەشێکی ئەم پەیامە ڤیدیۆیەدا کە ڕوو بە ڕای گشتی بڵاو کراوەتەوە، ئاماژە بە هەڵسوکەوت و سەرکوتی ناوەندە حکوومەتییەکان بەرانبەر بە چالاکییە مەدەنییەکان بۆ کەمکردنەوەی زیانەکانی سیستەمی ناوەندگەرا کراوە و هاتووە: "سیستەمی پەروەردەی ئێران، تێکەڵێکە لە سیستەمی کۆلۆنیالیزم و ئایدۆلۆژییک کە لەماوەی سەد ساڵی ڕابردوودا سیاسەتی ئاسمیلاسیۆنی لە ڕێگەی پەروەردەوە سەپاندووە و ئاکامەکەی ژینۆسایدی فەرهەنگی بووە".

لەم پەیامە ڤیدیۆییەدا جەخت لە زیانە کۆمەڵایەتییەکانی پەروەردەی سیستماتیک کراوتەوە و "نەخوێندەواریی هەست" وەک یەکێک لە دەرنجامەکانی باس کراوە و هاتووە: "ئێمە وەک دامەزرێنەرانی بزووتنەوەی زانستی کوردستان، بەمەبەستی داکۆکیکردن و پارێزگاری لە مافە نەتەوەیی و کۆمەڵایەتییەکانی خۆمان و کەمکردنەوەی زیانەکان، لە ساڵی ٢٧١٧ ئەم دامەزراوەیەمان دامەزراند".

لەبەشی کۆتایی ئەم پەیامەدا ڕوو لە بەرپرسیاران بەرانبەر بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی مۆڵەتی ئەم دامەزراوەیە هاتووە "لەوانەیە بتوانن دامەزراوەی زانست دابخەن، بەڵام بێگومان ناتوانن ڕێ لە فێربوون و زانست بگرن."

دامەزراوەی پەروەردەی ڕۆژنۆباری کوردستان لە ساڵی ٢٧١٧ی کوردی، دوای هەوڵەکانی فەریدە وەیسی و سیروس عەباسی، مۆڵەتی فەرمی کارکردنی لە وەزارەتی پەوەردە و بارهێنانی ئێران وەرگرت و کاروچالاکییەکانی خۆی لە ڕاستای فێرکردنی زانست دەست پێ کرد و بە سەدان خوێندکاری گەیاندووەتە زانکۆ بەناوبانگەکان.

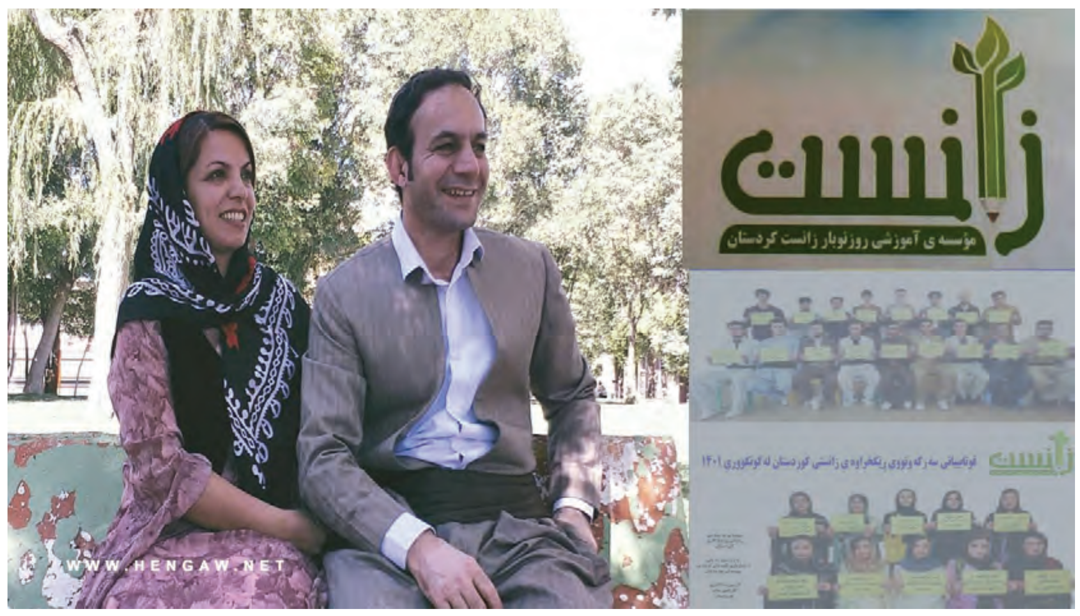

سیروس عەباسی لەگەڵ براکەی ئازاد عەباسی، لە ڕێکەوتی ٣٠ی خەزەڵوەری ٢٧٢٢ و لە ڕەوتی بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی"دا دەستبەسەر کران و دوای تێپەڕاندنی ٣٢ ڕۆژ لە بەندی تاکەکەسی بۆ بەندیخانەی ناوەندی سنە گواسترانەوە.

سیرووس عەباسی لەلایەن دادگای تاوانەکانی دیولانەوە بە تۆمەتی "پڕوپاگەندە لە دژی نیزام"، سزای ١٠ مانگ بەندکردن، بە تۆمەتی "تێکدانی نەزمی گشتی" سزای ١٨ مانگ بەندکردن و بە تۆمەتی "کۆبوونەوە و پیلانگێڕی لەدژی ئاسایشی گشتی" سزای ٤٨ مانگ بەندکرانی بەسەردا سەپاوە.

بەڕێوەچوونی کۆڕەشێعری "تا زرێبار و دێڕێک"

کۆڕە شێعرێک لەژێر ناوی «تا زرێبار و دێڕێک»، لەلایەن ئەنجومەنی فەرهەنگی ئەدەبیی مەریوانەوە بۆ شاعیرانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ماوەی ڕۆژانی لە ڕۆژانی ٨ و ٩ی خەرماناندا بەڕێوە چوو.

ئامانج لەو کۆڕە شێعرییە کە بە بەشداریی سەدان شاعیر و نووسەری کورد لە پارێزگاکانی ئیلام، کرماشان، ورمێ و بەڕێوە چوو، پەرەپێدانی بیری نەتەوەیی و لێک نزیککردنەوە و هاوئاهەنگیی زیاتری شاعیرانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ پرسە نەتەوەیی و ئەدەبییەکان ڕاگەیەندرابوو.

بەڕێوەبەرانی ئەو کۆڕە شێعرییە کە بە هەر سێ زارەکەی زمانی کوردی و بە شێوزارەکانی سۆرانی، کرمانجیی ژووروو، لوڕی، فەیلی، کەلهوڕی، هەورامی و گەڕووسی دەقی تێدا خوێندرایەوە، دەڵێن ئامانج لەم کۆبوونەوانە بەهێزکردنی زیاتری هەستی نەتەوەیی و نیشتمانی و کۆکردنەوەی زاراوە جیاوازەکانی زمانی کوردی لەم بەشەی کوردستان و هەروەها لێک نزیککردنەوەی شاعیرانی کوردستان لە یەکتر بۆ هاوئاهەنگی و هاوبەشی لە پرسە گەورە نیشتمانییەکان بووە. لە پانێلی کۆتایی ئەم کۆڕەشێعرەدا ڕێز لە چوار شاعیری گەورەی نەتەتەوەکەمان ، بەڕێزان قاسم موئەیدزادە (مەهاباد)، گوڵی شادکام، قووچان، لەکئەمیر کەلەجوویی (کرماشان) و عەبدوڵڵا حەبیبی (نۆدشە) گیرا.

لە بەردەم کۆتایی و دەسپێکی دوو سەردەمدا

بەر لە ماڵاوایی

سۆران شەمسی

بە شۆڕشی ژینا لە ساڵی ڕابردووەوە سەردەمێکی نوێی پێشهاتە خێراکان لە ئێران دەستی پێ کردووە. کوشتنی خەڵکانی مافخواز و ئەوانەی لەدژی هەڵاواردن و گەندەڵی ڕژابوونە سەر شەقامەکان، ئەو پرسیارەی وروژاندووە کە بە چ شێوەیەک دەبێ بەرەنگاری حکوومەتێک ببیەوە کە تەحەمولی بچووکترین ڕەخنە و ناڕەزایەتیی خەڵکی نییە و کام لەوەها سیستمێکدا چ شتێک دەبێتە هۆی گۆڕانکاری؟ لە کاتێکدا لەو بارودۆخەدا کەسانێک هەن کە ڕاوەستان لە بەرانبەر توندوتیژییەکانی ڕێژیم بە چارەسەر دەزانن، کەم نین کەسانێک و گرووپگەلێکیش کە هەروا پێداگری لەسەر پابەندبوون بە خەباتی ناتوندوتیژ دەکەن.

لەگەڵ ئەوەشدا کە مافی «بەرگریکردن لە خۆ» بۆ هەموو تاک و لایەنێک یاسایی و ڕێگەپێدراوە، بەڵام هاوکات تەکزکردنە سەر توندوتیژی لەهەمبەر سەرکوت هێشتا جێگای مشتومڕە و هەندێک لەوە نیگەرانن توندوتیژییەکە لە چوارچێوەی بەرگریکردن لە خۆ بترازێ و بوار بۆ دروستبوونی توندوتیژیی ڕێکخراو خۆش ببێت. بەڵام گومانی تێدا نییە ڕووداوەکانی ساڵی ڕابردوو ئێمەی گەیاندۆتە قۆناغێکی نوێی پێشهاتەکان و پێدەچێت پرسی توندوتیژی لە داهاتوودا ببێتە پرسێکی گرنگ. چونکە هەر کردەوەیەکی توندوتیژی و دژەگەلی لەلایەن نیزامی سیاسییەوە کە هیچ ڕەوایەکی خەڵکی نەماوە، لە دژی خۆی دەشکێتەوە، دەرئەنجامی پێچەوانەی لێ دەکەوێتەوە و خەڵک ناچار بە گرتنەبەری ڕێوشوێنی نوێ دەکات.

سەرکوت و توندوتیژی سیاسەتی ڕەسمی و نەگۆڕی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ٤٤ ساڵی ڕابردوودا بووە. هەر لە مانگەکانی یەکەمی دوای شۆڕشی ٥٧ کە خەڵکی کوردستان و زۆر لایەنی سیاسیی دیکە لە ئێران داوای ماف و ئازادییە بنەڕەتییەکانی خۆیان دەکرد کە شۆڕشیان بۆ کردبوو و خوێنیان بۆ دابوو، ڕێژیم بە سەرکوت و داپڵۆسین بەرەوڕووی خەڵک بۆوە و ماهییەتی ڕاستەقینەی خۆی ئاشکرا کرد. بۆ نموونە بینیمان خەڵکی کوردستان کە داوای مافی خودموختاری مافی بەڕێوەبردنی کاروباری نێوخۆی ناوچەی خۆیان دەکرد و پێیان لەسەر ماف و ئازادییەکانیان دادەگرت، فەرمانی جیهادیان لەدژی درا و شەڕیان بەسەردا سەپێندرا. ئەمە سەرەتایەک بوو کە هەتا ئێستا درێژەی هەیە و لە بارودۆخی هەستاری هەنووکەشدا ڕێژیم بە هێرشکردنە سەر کوردستان و بزووتنەوە سیاسییەکەی دەیەوێ پێش بە هەڵەسوونی ناڕەزایەتییەکانی خەڵک لە سەرانسەری وڵات بگرێت.

وەردێکی ڕووداوەکان

دوای کوژرانی ژینا و ئاخێزی کوردستان ڕێژیم دەیزانی کار لە گرێژنە ترازاوە و بچووککردنەوە ڕووداوەکە، پاساوهێنانەوە و ئیدیعای بەدواداچوون و لێکۆڵینەوە لە ڕووداوەکە دادی نادەن و کەسی پێ قایل نابێت، تاکەچارەسەری هەر لە سەرکوت و کوشتندا دیتەوە. بەتایبەت دوای ئەوەی شۆڕشی ژینا بە دروشمە بایەخمەندەکەی ژن، ژیان ئازادی هەموو کوردستان و ئێرانی تەنی و هاوپشتییەکی کەموێنەی لە ئاستی دنیاشدا بۆ لای خۆی ڕاکێشا.

کۆماری ئیسلامی کە بەلاڕێدابردن (فرافکنی) هەمیشە بەشێک لە تاکتیکەکانی بووە لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ قەیرانەکاندا، دەمودەست هۆکاری ناڕەزایەتییەکانی ئێرانی خستە ئەستۆی ڕۆژاوا و پاڵنەری دەرەکی، بەڵام کاتێک دەیزانی ناتوانێ لە ڕۆژاوای هەڵپێچێ و پرسی ئاساییکردنەوەی پێوەندییەکان و زیندووکردنەوەی ڕێککەوتنی ئەتۆمی و لادانی سزاکان لەبار دەچێ؛ کەوتە سەرکوتکردنی خوێناویی خۆپێشاندانەکان لە نێوخۆ. ناوکی دەسەڵات لە ڕێژیم کە بەهۆی ڕوانگەی ئەمنیەتییەوە هەمیشە کورد، تورک، بەلووچ، عەرەب، تورکمەن، گیلەک و نەتەوەکانی دیکەی لە پەراوێزدا و لە بەرانبەر یەکتریدا ڕاگرتووە، دیسان کەوتە پلانی دووفاقەی نانەوەی ئاژاوە و دووبەرەکی لەلایەک و سەرکوتی نەتەوەکانی کورد و بەلووچ بۆ چاوترسێنکردنی نەتەوەکانی دیکەی جوغرافیای ئێران. هێرشی مووشەکی بۆ سەر بنکە و بارەگای حیزبە کوردییەکان لە هەرێمی کوردستانیش هەم بۆ ڕەنگدانەوەی ئایدیا و دروشمەکانی ئەم حیزبانە لەنێو دڵی جەماوەر و خۆپێشاندانەکان دەگەڕایەوە، هەم بۆ نیگەرانییەی کە هەوڵەکانی یەکگرتنەوە و نیزیکبوونەوەی هێزە سیاسییە کوردەکان خستبوویە هەناوی ڕێبەرانی ڕێژیمەوە.

ساڵێک دوای ئەم ڕووداوە نەک ناڕەزایەتییەکان لە نێوخۆی وڵات دانەمرکاون، بەڵکوو لە بەرەبەری ساڵیادی شۆڕشی ژینا ڕێژیم چەند قات ترسی ڕێنیشتووە کە هەڵگیرسانەوەی خۆپێشاندانەکان ئەمجارەیان بە ئاقارێکی دیکەدا بڕوات. ڕێژیم کە دەیزانی سیاسەتی چڵوچوار ساڵەی تاوانبارکردنی کوردەکان بە جیاییخوازی مایەپووچ بووە و پێکهاتەکانی دیکەی وڵاتی پێ لەخشتە نابرێ، بە ئیمزاکردنی ڕێککەوتننامەی ئەمنیەتی لەگەڵ عێراق لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا بەتەمایە مەترسیی حیزبە کوردییەکان بە یەکجاری لە کۆڵ خۆی بکاتەوە؛ چونکی بەهۆی پاشخانی سیاسیی بزووتنەوەی کورد، ئەزموون و توانای ڕێکخستنی سیاسیی و جەماوەریی کوردستان و پێگەی قورسی حیزبە کوردییەکان لە کۆمەڵگەی کوردیدا؛ پێش هەموو جێیەک کوردستان بە خالی لاوازی خۆی دەزانێت.

دۆخی ئێستا

کۆمەڵگەی ئێران بەرەوپیلی ساڵوەگەڕی شۆڕشی ژینا دەچێت. هێز و لایەنە سیاسییە دژبەرەکانی ڕێژیم لە ئێستاوە بانگەواز بۆ مانگرتن و خۆپێشاندان دەکەن و ڕێژیم لە ترسی تەشەنەسەندنی بزووتنەوەی ژینا، لەلایەک بە گوشارهێنان بۆ سەر کۆمەڵگەی مەدەنی و خوێندکاری و لەلایەکی دیکە بە گوشارهێنان بۆ سەر حکوومەتی عێراق دەیانەوێ جڵەوی پێشهاتەکان لە دەستی خۆیاندا بێڵنەوە. بەتایبەت کە بانگکردن و دەسبەسەرکردنی چالاکانی سیاسی و مەدەنی و هەڕەشە لە خەڵکی بازاڕ و دووکاندار و مامۆستایان لە کوردستان گوڕی و خێرایی زیاتری بەخۆوە گرتووە. سوپای پاسداران هێزی زیاتری گواستووەتەوە بۆ سەر سنوورەکانی کوردستان و هەڕەشەی هێرشی مووشەکی و چوونە نێو خاکی هەرێمی کوردستان دەکەن.

ئەگەرچی نە هەڕەشە و هێرشی هێزە چەکدارەکانی ڕێژیم و نە بوونی ئۆپۆزیسیۆنی کوردی لە خاکی هەرێمی کوردستان و عێراق دیاردەیەکی نوێ نییە و بە درێژایی ساڵانی ڕابردووشدا سپای پاسداران بەردەوام تۆپبارانی ناوچە سنوورییەکانی کردووە؛ بەڵام ڕەوتی گۆڕانکارییەکان لە نێوخۆی ئێران هاوکێشەکەی تا ڕادەیەژی زۆر گۆڕیوە. بەتایبەت کە شۆڕشی ژینا لە ساڵی ڕابردوودا بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان لەو وڵاتەی بەرەو ئاقارێکی دی بردووە و لە ئێستادا داخوازیی خەڵک نە ڕیفۆڕم و چاکسازی و نە داوای سینفی نین و تەواوەتیی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییان بەئامانج گرتووە.

لە هاوکێشە ناوچەییەکانیشدا کێبڕکێی سیاسی و ئابووری ئێران لەگەڵ تورکیە و ژێئۆپۆلەتیکی هەرێمی کوردستان وای کردووە سەرەڕای سیاسەتی ڕوونی کۆماری ئیسلامی لەهەمبەر دەسەڵاتی کوردی لە ناوچە، بەڵام باشووری کوردستان جێگەیەکی تایبەتتری لە بەرنامەکانی سیاسەتی دەرەوەی ئێراندا هەبێت.

پوختەی مەبەست:

کۆماری ئیسلامی نوقمی قەیرانە سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانە. بەهۆی ئەوەش کە نە شەرعییەتی لەلای خەڵکی وڵات ماوە و نە توانایی چارەسەری کێشەکان و زاڵبوون بە سەر قەیرانەکانیدا هەیە، بە هەموو شێوەیەک و قەیرانخوڵقێنییەکی دیکە پەلەقاژەی مانەوەت زیاتری خۆی دەدات. بینیمان کە بۆردومانکردنی بارەگا و کەمپەکانی حزبە سیاسییەکانی کوردستان و هێرشی مووشەکی بۆ سەر قوتابخانە و شوێنە مەدەنییەکانیش هیچ دەستکەوتێکی بۆ نەهێنا و خەڵکی کوردستان بە مانگرتنە یەک لەدوای یەک و خۆپێشاندنی بەرفراوان لە شارەکان وەڵامی تاوانەکانی کۆماری ئیسلامییان دایەوە. لە بەلوچستانیش هەروەها. هاوکات یەکگریی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتری نەتەوە و پێکهاتەکانی ئێران ئەوەندەی دیکەش زراوی ڕێبەرانی ڕێژیمی بردووە.

لەو بارودۆخە ململانێی ڕێژیم کە تەنیا چەکی سەرکوتی بەدەستەوە ماوە لەگەڵ خەڵکی ئێران و هێزە گۆڕانخوازەکانی وڵات، کە لێبڕاو و شێلگیر خۆیان بۆ قۆناغێکی دی لە خەبات و بەربەرەکانی دژی ڕێژیم ڕێکدەخەن، ئێران دەباتە دۆخێکی نوێ. دۆخێک کە لە ئەگەری یەکخستنی وزەی خەباتگێڕیی هەموو جۆراوجۆرییەکانی وڵات و سەرگرتنی هەوڵی ئۆپۆزیسیۆنی سیاسیی ڕێژیم لە پێکهێنانی ئاڵترناتیڤی کۆماری ئیسلامی، بە سەرکەوتنی ئەو خەباتە چارەنووسی دواجاری ڕێژیم لە داهاتوویەکی زۆر نزیکدا یەکلا دەبێتەوە.